

KONYA TİCARET ODASI

**2003-2008 ARASI EKONOMİK DURUM VE
UYGULANAN İKTİSAT POLİTİKALAR**

Etüd Araştırma Servisi
Hakan KARAGÖZ

Konya-2009

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

2003 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	1
1. Sektörel Büyüme Hızları.....	1
2. Talepte Gelişmeler.....	2
3. Sanayi Üretimi.....	3
4. İşgücü Piyasaları.....	3
II. Ödemeler Dengesi.....	4
1. Cari İşlemler Dengesi.....	4
A. Dış ticaret Dengesi.....	4
B. Hizmetler Dengesi.....	5
C. Yatırım Geliri Dengesi.....	6
D. Cari Transferler.....	6
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslar arası Rezervler.....	7
III. Konsolide Bütçe.....	8
1. Konsolide Bütçe Gelirleri.....	9

2. Konsolide Bütçe Giderleri.....	10
IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler.....	11
V. Fiyat Gelişmeleri.....	12
VI. İktisat Politikaları.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

2004 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	16
1. Sektörel Büyüme Hızları.....	16
2. Talepte Gelişmeler.....	17
3. Sanayi Üretimi.....	18
4. İşgücü Piyasaları.....	18
II. Ödemeler Dengesi.....	19
1. Cari İşlemler Dengesi.....	19
A. Dış ticaret Dengesi.....	19
B. Hizmetler Dengesi.....	20
C. Yatırım Geliri Dengesi.....	21
D. Cari Transferler.....	21
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslar arası Rezervler.....	22
III. Konsolide Bütçe.....	24
1. Konsolide Bütçe Gelirleri.....	26
2. Konsolide Bütçe Giderleri.....	26
IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler.....	27
V. Fiyat Gelişmeleri.....	29
VI. İktisat Politikaları.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2005 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	33
1. Sektörel Büyüme Hızları.....	33
2. Talepte Gelişmeler.....	32
3. Sanayi Üretimi.....	36
4. İşgücü Piyasaları.....	37
II. Ödemeler Dengesi.....	37
1. Cari İşlemler Dengesi.....	37
A. Dış ticaret Dengesi.....	37
B. Hizmetler Dengesi.....	39

C. Yatırım Geliri Dengesi.....	39
D. Cari Transferler.....	40
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslar arası Rezervler.....	40
III. Konsolide Bütçe.....	42
1. Konsolide Bütçe Gelirleri.....	44
2. Konsolide Bütçe Giderleri.....	45
IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler.....	47
V. Fiyat Gelişmeleri.....	48
VI. İktisat Politikaları.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2006 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	51
1. Sektörel Büyüme Hızları.....	51
2. Talepte Gelişmeler.....	53
3. Sanayi Üretimi.....	53
4. İşgücü Piyasaları.....	53
II. Ödemeler Dengesi.....	54
1. Cari İşlemler Dengesi.....	54
A. Dış ticaret Dengesi.....	54
B. Hizmetler Dengesi.....	56
C. Yatırım Geliri Dengesi.....	56
D. Cari Transferler.....	56
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslar arası Rezervler.....	57
III. Merkezi Yönetim Bütçe.....	59
1. Konsolide Bütçe Gelirleri.....	60
2. Konsolide Bütçe Giderleri.....	62
IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler.....	63
V. Fiyat Gelişmeleri.....	64
VI. İktisat Politikaları.....	65

BEŞİNCİ BÖLÜM

2007 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	67
1. Sektörel Büyüme Hızları.....	67
2. Talepte Gelişmeler.....	68

3.Sanayi Üretimi.....	70
4. İşgücü Piyasaları.....	70
II. Ödemeler Dengesi.....	70
1.Cari İşlemler Dengesi.....	70
A. Dış ticaret Dengesi.	70
B. Hizmetler Dengesi.....	72
C. Yatırım Geliri Dengesi.....	73
D. Cari Transferler.....	73
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslar arası Rezervler.....	74
III. Konsolide Bütçe.....	75
1. Konsolide Bütçe Gelirleri.....	76
2. Konsolide Bütçe Giderleri.....	78
IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler.....	79
V. Fiyat Gelişmeleri.....	80
VI. İktisat Politikaları.....	81

ALTINCI BÖLÜM
2008 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN
EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	82
1. Sektörel Büyüme Hızları.....	82
2.Talepte Gelişmeler.....	83
3.Sanayi Üretimi.....	83
4. İşgücü Piyasaları.....	83
II. Ödemeler Dengesi.....	84
1.Cari İşlemler Dengesi.....	84
A. Dış ticaret Dengesi.	84
B. Hizmetler Dengesi.....	86
C. Yatırım Geliri Dengesi.....	86
D. Cari Transferler.....	86
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslar arası Rezervler.....	87
III. Konsolide Bütçe.....	88
1. Konsolide Bütçe Gelirleri.....	89
2. Konsolide Bütçe Giderleri.....	90
IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler.....	91
V. Fiyat Gelişmeleri.....	93
VI. İktisat Politikaları.....	94

KAYNAKÇA.....	95
İNTERNET SİTELERİ.....	96

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2003.....	1
Tablo 2: Sektörel İhracat – milyon dolar -2003.....	4
Tablo 3. Sektörel İthalat- 2003.....	5
Tablo 4. Cari İşlemler Dengesi- 2003.....	6
Tablo 5. Sermaye Hareketleri- 2003.....	7
Tablo 6. Konsolide Bütçe Dengesi– Trilyon TL (% Değişim)- 2003.....	8
Tablo 7. Konsolide Bütçe Gelirleri -Trilyon TL (% Değ.)- 2003.....	9
Tablo 8. Konsolide Bütçe Harcamaları Trilyon TL (% Değ)- 2003.....	10
Tablo 9. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2003.....	11
Tablo 10. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2003.....	13
Tablo 11. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2004	15
Tablo 12: Sektörel İhracat – milyon dolar -2004.....	17
Tablo 13. Sektörel İthalat- 2004.....	18
Tablo 14. Cari İşlemler Dengesi- 2004.....	19
Tablo 15. Sermaye Hareketleri- 2004.....	21
Tablo 16. Konsolide Bütçe Dengesi– Trilyon TL (% Değişim)- 2004.....	23
Tablo 17. Konsolide Bütçe Gelirleri -Trilyon TL (% Değ.)- 2004.....	24
Tablo 18. Konsolide Bütçe Harcamaları Trilyon TL (% Değ)- 2004.....	25
Tablo 19. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2004.....	26
Tablo 20. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2004.....	27
Tablo 21. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2005.....	30
Tablo 22: Sektörel İhracat – milyon dolar -2005.....	34
Tablo 23. Sektörel İthalat- 2005.....	35
Tablo 24. Cari İşlemler Dengesi- 2005.....	36
Tablo 25. Sermaye Hareketleri- 2005.....	37
Tablo 26. Konsolide Bütçe Dengesi– Milyon YTL (% Değişim)- 2005.....	38
Tablo 27. Konsolide Bütçe Gelirleri –Milyon YTL (% Değ.)- 2005.....	40
Tablo 28. Konsolide Bütçe Harcamaları Milyon YTL (% Değ)- 2005.....	41
Tablo 29. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2005.....	42
Tablo 30. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2005.....	44
Tablo 31. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2006.....	46
Tablo 32: Sektörel İhracat – milyon dolar -2006.....	49

Tablo 33. Sektörel İthalat- 2006.....	50
Tablo 34. Cari İşlemler Dengesi- 2006.....	51
Tablo 35. Sermaye Hareketleri- 2006.....	52
Tablo 36. Konsolide Bütçe Dengesi – Milyon YTL (% Değişim)- 2006.....	55
Tablo 37. Konsolide Bütçe Gelirleri - Milyon YTL (% Değ.)- 2006.....	56
Tablo 38. Konsolide Bütçe Harcamaları - Milyon YTL (% Değ)- 2006.....	57
Tablo 39. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2006.....	58
Tablo 40. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2007.....	59
Tablo 41. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2007.....	61
Tablo 42: Sektörel İhracat – milyon dolar -2007.....	64
Tablo 43. Sektörel İthalat- 2007.....	65
Tablo 44. Cari İşlemler Dengesi- 2007.....	67
Tablo 45. Sermaye Hareketleri- 2007.....	68
Tablo 46. Konsolide Bütçe Dengesi – Milyon YTL (% Değişim)- 2007.....	69
Tablo 47. Konsolide Bütçe Gelirleri - Milyon YTL (% Değ.)- 2007.....	70
Tablo 48. Konsolide Bütçe Harcamaları - Milyon YTL (% Değ)- 2007.....	71
Tablo 49. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2007.....	72
Tablo 50. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2007.....	74
Tablo 51. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2008.....	74
Tablo 52: Sektörel İhracat – milyon dolar -2008.....	76
Tablo 53. Sektörel İthalat- 2008.....	77
Tablo 54. Cari İşlemler Dengesi- 2008.....	78
Tablo 55. Sermaye Hareketleri- 2008.....	79
Tablo 56. Konsolide Bütçe Dengesi– Milyon YTL (% Değişim)- 2008.....	80
Tablo 57. Konsolide Bütçe Gelirleri - Milyon YTL (% Değ.)- 2008.....	82
Tablo 58. Konsolide Bütçe Harcamaları - Milyon YTL (% Değ)- 2008.....	82
Tablo 59. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2008.....	83
Tablo 60. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2008.....	86

KISALTMALAR LİSTESİ

- TEFE: tüketici Fiyatları Endeksi
- ÜFE: Üretici Fiyatları Endeksi
- TÜFE: tüketici Fiyatları Endeksi
- BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- EPDK: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- DİBS: Devlet İç Borçlanma Senetleri
- GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

YÖNETİCİ ÖZETİ

2003-2008 yılları arasını incelediğimiz bu çalışmada amaç esas olarak Kasım 2002’de yapılan seçim sonrasında değişen siyasal sistemin iktidarda olduğu yıllar boyunca ekonominin genel durumunu incelemek ve uygulanan ekonomik programların kritiğini yapmaktır.

2001 yılında Şubat ve Kasım aylarında büyük krizler geçiren Türkiye ekonomisi, 2002 yılında toparlanma sürecine girmiştir. Uygulanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” çerçevesinde mali disiplinin sağlanması, sıkı para ve maliye politikaları yürütülerek ekonomide büyümesinin sağlanması ve enflasyonun kontrol altına alınarak fiyat istikrarının sağlanması öncelikli konular arasına girmiştir.

2003 yılından itibaren görülen yüksek büyüme 2007 yılına kadar sürdürülmüş, ancak başlayan ekonomik kriz sonucunda 2008 yılından itibaren artış hızı yavaşlamış ve 2008 yılı son çeyreğinde %6,2 oranında daralmıştır.

Yapılan özelleştirmelerin de katkısıyla bütçe performansı iyi bir seyir izlemiştir. Özelleştirmelerden sağlanan gelirlerin doğrudan gelir olarak bütçeye aktarılması bütçe dengesinin iyileşmesinin başlıca nedeni olarak göze çarpmaktadır.

Kriz dönemlerinde oldukça fazla miktarda kısa vadeli ve yüksek faizle borçlanan Türkiye ekonomisi, 2003 yılından itibaren borç yapısını uzun vadeye yaymış ve 2008 yılı itibarıyla toplam dış borçların sadece %18,3’ünü kısa vadeli borçlar oluşturmuştur.

2003 yılından itibaren büyüme trendine giren Türkiye ekonomisi 2008 yılı 2. yarısına kadar sürekli büyüme göstermiştir. 2007 yılına kadar sürekli artan şekilde büyüme gösteren ekonomi, 2008 yılından itibaren yavaşlamıştır.

Özellikle ihracata dayalı olarak benimsenen politikalar sonucunda, ihracatımız 2003 yılında 47 milyar dolarken 2008 yılında 130 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Aynı şekilde ithalatımız da 2003 yılında 69,3 milyar dolarken 2008 yılında 200 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı şekilde, Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya bakıldığı zaman ise 2003 yılında cari fiyatlarla 454,7 milyar YTL iken, 2008 yılında 950,1 milyar YTL’ye yükselmiştir.

2003-2008 döneminde, dönemin başında %44 düzeyinde olan faiz oranları dönem sonunda %15’e kadar düşmüştür. Merkez Bankası faiz silahını 2003 yılında 6 kez indirmeye giderek kullanmıştır. 2003, 2006 ve 2007 yıllarında fazla faiz değişimine gitmeyen merkez bankası 2003, 2005 ve 2008 yıllarında az oranda ama sık sık faiz değiştirmiştir.

2004 ve 2005 yıllarında Türkiye bu dönemde en yüksek büyüme oranlarını yakalamıştır. 2004 yılında %8,9 olan ekonomik büyüme 2005 yılında %9,4 ile en yüksek seviyesini görmüştür. Ki bu büyüme süreci 2007 sonuna kadar devam etmiş

Türkiye ekonomisi 20 dönem üst üste büyümüştür, ayrıca, 1989'dan sonraki en uzun dönemli büyüme dönemini yaşamıştır.

Sektörler itibariyle büyüme oranlarına bakıldığı zaman artan büyüme oranı ile paralel olarak tarım sektörü de gelişmiş ve 2006 yılına kadar sürekli büyümüştür. 2006 yılında mevsimsel koşulların da iyi olması nedeniyle rekor düzeyde bir büyüme göstermiştir. Ancak 2007 yılında yaşanan kıtlık sonrasında daralma yaşamıştır.

Büyümeyi etkileyen bir diğer faktör de artan özelleştirme gelirleridir. Bu dönemin başlangıcında önemli özelleştirme uygulamaları gösterilerek bütçeye önemli oranda gelir sağlanmıştır. Özellikle TÜPRAŞ, Telekom, Tekel, önemli hazine arazilerinin satışları ile özelleştirme gelirleri bütçeye gelir olarak kaydedilmiştir. Ayrıca, bu dönemde artan dış ticaret ile Türkiye'nin dış dünya ile ticaretini geliştirerek dünya ile entegrasyonunu geliştirmiştir.

Merkezi yönetim bütçesine baktığımız zaman, Kamu Mali Yönetimi Kanunu ve Kontrol Kanunu 2006 yılı başından itibaren tam olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, önceki yıllarda uygulanan konsolide bütçe sistemi terk edilerek merkezi yönetim bütçesi sistemine geçilmiştir. Bu kanunla hem kurumlar hem de gelir-gider detayları genişletilmiştir. 2003 yılında 100 milyar TL bütçe gelirleri varken, 2008 yılında 208,8 milyar TL'ye çıkmıştır. Bütçe giderleri ise 2003 yılında 140 milyar TL'den 225,9 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu dönemde özellikle 2006 yılında gelir ve giderlerde önemli oranda artış yaşanmıştır. Bütçe gelirleri %25, bütçe giderleri ise %21 oranında artış göstermiştir. 2005 yılında ise bütçe gelirleri artarken, bütçe giderleri azalmıştır. Burada en önemli etken ise bütçe dönemi içerisinde sermaye gelirlerinin önemli ölçüde artması ve faiz ödemelerinin %20 oranında azalması gösterilebilir.

Bu dönemde sağlanan yüksek büyüme oranları istihdam düzeyine yansımamıştır. 2003-2008 arasında işsizlerin sayısı yatay bir seyir izleyerek 2,5 milyon işsiz etrafında oluşmaktadır. Küresel krizle birlikte işsizlerin sayısı 3,2 milyon kişiye çıkmıştır.

Türkiye'deki borç yapısında bakıldığı zaman, merkezi yönetim borç stoku sürekli artış göstermiş ve iç piyasanın ağırlığı artmıştır. Toplam dış borç stokumuz ise yıllar itibariyle artmıştır. Kriz sonrasında kamunun ağırlığı giderek azalarak özel sektörün dış borçlanması kamuyu geçmiştir. 2003 yılında kamunun dış borcu 70,8 milyar dolar özel sektörün dış borcu 48,8 milyar dolar iken 2008 yılında 2008 yılı son çeyreğinde kamu sektörü dış borcu 78,1 milyar dolarken özel sektörün dış borcu 185,1 milyar dolara çıkmıştır. Kriz döneminde kamu krizden çıkmak için yurtdışından borçlanırken, özel sektörün dışardan daha çok kaynak bulması dışardan borçlanmasını arttırmıştır. Özel sektör dışardan daha çok kaynak bulması, hem ülkenin dış ticareti artmış hem de

Türkiye'nin dünyaya entegre olması kolaylaşmıştır. Bu dönemin bir diğer özelliği de yaşanan özelleştirmelerle önemli oranda gelir sağlanması olmuştur.

Sonuç olarak 2003-2008 arası Türkiye ekonomisi, sağlanan siyasi ve ekonomik istikrar ile önemli oranda gelişme göstermiştir. 2003-2007 yılları arasında sürekli büyüyen ekonomi 2008 yılında artış hızını kaybetmiştir.

Bu dönemde uygulanan sıkı para ve maliye politikaları sonucu ekonomik yapı güçlü bir yapıya kavuşturulmuş ve ekonominin krizlerden etkilenme düzeyi asgariye indirilmiştir. Son olarak yaşadığımız finansal krizde Türkiye'de hala bir bankanın batmamış olması 2001 krizi sonrası bankacılık sektörünün güçlendirilmesi etkili olduğu kadar 2003-2007 arası sağlanan ekonomik istikrar da burada etkili olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

2003 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH ve Sanayi Üretimi

1- Sektörel Büyüme Hızları

2003 yılının son çeyreğinde GSMH yüzde 7,2, GSYİH ise yüzde 6,1 oranında artarak, yılın tamamını sırası ile yüzde 5,9 ve 5,8'lik artış oranları ile hedeflenen ve beklentilerin üstünde kapattı. Burada, tarım sektöründe mevsimsel yaşanan daralmaya rağmen, sanayi ve hizmetler sektörlerinin beklenenin üzerinde büyümeleri belirleyici oldu.

Üretim yöntemiyle hesaplanan GSMH'ye göre 2003 son çeyreğinde tarım sektörü katma değeri %9,6 oranında azalırken; sanayi sektörü katma değeri %9,2, hizmetler sektörü katma değeri %8,0 oranında artmıştır. Ticaret sektörü katma değeri %9,2 oranında artarken alt kalemlerinden toptan ve perakende ticaret sektöründeki artış %11 oldu. Otel-lokanta hizmetleri sektörü ise, %0,4 oranında daraldı. GSMH içindeki payı %15 civarında olan ulaştırma ve haberleşme sektörü katma değeri 2003 son çeyreğinde %7,5 oranında arttı.

Tarım sektörü katma değeri %2,5 azalırken, sanayi sektörü katma değeri %7,8 ve hizmetler sektörü katma değeri %6,7 oranında artmıştır.

2003'te özel sektör imalat sanayinde yaşanan üretim artışı sanayi sektöründeki büyümenin belirleyicisi oldu. özellikle demir-çelik sanayi, makine sanayi, elektrikli makineler sanayi (beyaz eşya sanayi), taşıt araçları sanayi ve kimya sanayinde yaşanan iki rakamlı yüksek büyüme hızları imalat sanayinin %8,6 oranında büyümesinde etkili olmuştur.¹

Hizmetler sektöründe önemli faktör ise, ithalat vergilerinin, yüksek oranda artış gösteren ithalata bağlı olarak %22,6 oranında artması oldu. ithalat vergileri hariç tutulursa, %6,7 olan hizmetler sektörü artı hızı %5,2'ye düştü. inşaat ve mali kuruluşlar 2002deki gibi daralmaya devam etti.

Tablo 1. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2003

Sektörler	Yıllık			2003			
	2001	2002	2003	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.
Tarım	-6,5	6,9	-2,5	2	-0,8	-0,6	-9,6
Sanayi	-7,5	9,4	7,8	8,8	4,2	9,1	9,2

¹ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%c4%b1l%c4%b1+ekonomisi>

- İmalat	-8,1	10,4	8,6	10,4	4,9	9,5	10
Hizmetler	-7,7	7,5	6,7	8,2	4,5	6,5	8
- İnşaat	-5,5	-5,6	-9	-13,8	-12,7	-12,3	1,3
- Ticaret	-9,4	11	8,1	10,6	5,8	7,4	9,2
- Ulaştırma	-5,3	6	8,4	13,1	5,1	8,1	7,5
- İthalat Vergisi	-25,1	24,7	22,6	19	20	26,8	23,7
GSYİH	-7,5	7,9	5,8	8,1	3,9	5,5	6,1
GSMH	-9,5	7,9	5,9	7,4	3,6	5,6	7,2

Kaynak: DPT ekonomik göstergeler,

2) Talepte gelişmeler: %5,8 oranında artan GSYİH'E temel katkılar sırasıyla; mal ve hizmet ihracatından 6,3 puan, özel tüketimden 4,2 puan, stok değişimlerden 3 puan ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarından 2,6 puan gelmiştir. İthalat ihracatı aştığı için net mal ve hizmet ihracatının GSYİH'E katkısı -3,1 puan olarak gerçekleşti.

Kısaca, 2003 reel büyümesi, özel kesim tüketim ve sabit sermaye yatırımları ile stok değişimlerinden kaynaklandı. Kamu kesimi tüketimi ile sabit sermaye yatırımlarının büyüme katkıları; -0,2 ve -0,7 puan.

Özel tüketim ve özel sabit sermaye yatırımları ise %6,6 ve %20,3 oranlarında artarken; kamu tüketimi ve kamu sabit sermaye yatırımları ise %2,4 ve %11,5 oranında azaldı. Özel tüketim artışında, dayanıklı tüketim malları harcamalarının %24 artışı etkili oldu. Gıda ve alkollü içecekler harcamaları %4,1; yarı dayanıklı tüketim malları için yapılan harcamalar %2,1; mali aracı, otel lokanta gibi hizmetler grubu harcamaları %7,5 artış gösterdi.

Özel sabit sermaye yatırım artışında, makine ve teçhizat yatırımları %46,1 artması etkili oldu. 1996'dan beri azalmakta olan inşaat yatırımları ise 2003'te de %11,4 oranında azaldı.

Kamu tüketimini oluşturan maaş ve ücret %0,9 artmasına rağmen, diğer cari harcamalar %5,9 azalmanın etkisiyle kamu tüketimi %2,4 azaldı.

Kamu sabit sermaye yatırımları %11,5 azalırken; bina dışı yatırımları %4 artmasına rağmen makine-teçhizat bina yatırımları %19,2 ve %26,7 oranlarında azaldı.

1. 3. ve 4. üçer aylık dönemde; Büyümeye en büyük katkı mal ve hizmet ihracatından geldi. İkinci en büyük katkıyı ise özel tüketim harcamaları sağlamıştır.

2. üç aylık dönemde en büyük katkı stok değişimlerden ikinci katkı mal ve hizmet ihracatı ve ardından özel sabit sermaye yatırımlarından geldi.

Aylık verilere göre, sanayi üretimi 2003 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %21,1 gibi önemli oranda artmıştır. 2003 yılı Aralık ayında üretim, imalat sanayinde %22,6, madencilik sektöründe %19,3 ve enerji sektöründe %9,6 oranlarında

artmıştır. 2003 yılı Aralık ayı imalat sanayi üretimini alt sektörler itibarıyla incelediğimizde, sektörlerin hepsinde artış yaşanmıştır. Bir önceki yıla göre toplam sanayi üretimi %9,1, imalat sanayi üretimi %9,7 ve enerji sektörü üretimi %8,4 oranında artarken; üretim, madencilik sektöründe %4 oranında gerilemiştir. 2003 yılında ana sektörlerde en yüksek üretim artışları; taşıt araçları sektöründe %43,2, makine-teçhizat sektöründe %31,9, ana metal sektöründe %11,5, gıda-içecek sektöründe %11,5 ve metalik olmayan diğer mineral maddeleri sektöründe %11,2 oranlarında gerçekleşmiştir. Tekstil sektöründe üretim 2003 yılında 2002 yılındaki seviyesinin altında kalırken tütün ürünlerinde, mobilya ürünlerinde ve deri ürünlerinde de 2003 yılında üretim düşüşleri olmuştur. Aralık ayı imalat sanayi kapasite kullanım oranı geçen yılın aynı ayına göre 3,5 puan artarak %80 oranında gerçekleşirken, özel sektör kapasite kullanım oranı aynı dönemde 7,9 puanlık bir artışla %79,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

3. Sanayi Üretimi

Aylık verilere göre sanayi üretimi, 2003 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %21,1 gibi önemli bir oranda artmıştır. Mevsimsel düzeltilmiş serilere göre de Aralık ayında toplam sanayi ve imalat sanayi üretim endekslerinde %20'lerin üzerinde bir artış gözlenmiştir. Aylık sanayi üretiminde Kasım ayında Ramazan ayı dolayısıyla çalışılan gün sayısından kaynaklanan düşük artış hızı bu ay yerini tekrar yüksek artışa bırakmıştır.

2003 yılı Aralık ayında üretim imalat sanayinde %22,6, madencilik sektöründe %19,3 ve enerji sektöründe %9,6 oranlarında artmıştır. 2003 yılı Aralık ayı imalat sanayi üretimini alt sektörler itibarıyla incelediğimizde, ağırlıklı sektörlerin hepsinde üretim artışları gözlenmiştir.

2003 yılında bir önceki yıla göre toplam sanayi üretimi %9,1, imalat sanayi üretimi %9,7 ve enerji sektörü üretimi %8,4 oranında artarken; üretim madencilik sektöründe %4 oranında gerilemiştir. 2003 yılında ana sektörlerde en yüksek üretim artışları; taşıt araçları sektöründe %43,2, makine-teçhizat sektöründe %31,9, ana metal sektöründe %11,5, gıda-içecek sektöründe %11,5 ve metalik olmayan diğer mineral maddeleri sektöründe %11,2 oranlarında gerçekleşmiştir. Tekstil sektöründe üretim 2003 yılında 2002 yılındaki seviyesinin altında kalırken tütün ürünlerinde, mobilya ürünlerinde ve deri ürünlerinde de 2003 yılında üretim düşüşleri olmuştur.

4. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

2003 yılında çalışma çağındaki nüfus 2002 yılına göre 871 bin oranında artarak 48,9 milyon kişi olmuştur. 2003 yılında işgücü miktarı 23,6 milyon kişidir. Bu rakamın 21,1 milyonu istihdam edilirken kalan 2,4 milyon kişi ise işsiz kalmıştır.

İşgücüne katılım oranı 2003 yılı için %48,3'dür. 2003 yılında işsizlik oranı ise %10,5 düzeyinde gerçekleşerek toplam 1.143 bin kişi olmuştur. Tarım dışı işsizlik oranı %15 düzeyinde gerçekleşirken genç nüfus içerisinde gerçekleşen işsizlik oranı ise %20,5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

II. Ödemeler Dengesi:

1 Cari İşlemler Dengesi

A Dış Ticaret Dengesi

2003 yılının Aralık ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %38,5 oranında artarak 4,5 milyar dolara; ithalat ise %50 oranında artarak 8,1 milyar dolara yükselmiştir. Böylece, 2002 yılında 36,1 milyar dolar olan ihracat, 2003 yılında %30 oranında artarak 46,9 milyar dolara ulaşmıştır. 2003 yılında %33,3 oranında artan ithalat ise 68,7 milyar dolara çıkmıştır. Böylece, 2002 yılında %69,9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2003 yılında %68,2'ye gerilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 2002 yılının tamamında 15,5 milyar dolar olarak gerçekleşen dış ticaret açığı, 2003 yılında 21,9 milyar dolara yükselmiştir. ²

İhracatta Yaşanan Gelişmeler

2003 yılında geniş ekonomik sınıflandırma göre yatırım malları önceki yıl aynı dönemine göre %5,7, Ara Malı ihracatı %26,2, tüketim malları ihracatı %30,7 oranında artış göstermiştir. 2003 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre %30,3 oranında, tarım - ormancılık ürünleri ihracatı ise %20,3 oranında artmıştır. Bu dönemde; kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, örülmemiş giyim eşyası ve örme giyim eşyası, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar, demir ve çelik ürünleri ihracatında önemli oranlarda artış kaydedilmiştir.

Tablo 2: Sektörel İhracat – milyon dolar -2003

Sektörler	Aralık (%)			Ocak-Aralık (%)		
	2002	2003	03/02	2002	2003	03/02
Toplam	3.243	4.492	38,5	36.059	46.878	30,0
Tarım ve Ormancılık	197	284	43,8	2.038	2.451	20,3
Madencilik	24	47	98,2	387	532	37,4
İmalat	3.011	4.126	37,0	33.549	43.699	30,3
- Örme giyim eşyası	369	504	36,5	4.443	5.724	28,8
- Örülmemiş giyim eşyası	254	319	25,5	3.254	3.798	16,7
- Kara taşıtları	378	515	36,2	3.304	5.245	58,7
- Elektrikli makine, cihazlar	285	432	51,7	2.867	3.456	20,5
- Demir ve çelik	236	246	4,4	2.270	2.904	27,9

² www.tuik.gov.tr

- Kazan-makine-mek.cihaz	208	303	45,7	2.142	2.964	38,3
- Pamuk,pamuk ipliği	67	110	64,8	811	991	22,2
- Yenilen meyveler	127	176	38,5	1.193	1.379	15,6
- Tütün ve tütün mamulleri	28	34	22,9	385	419	8,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

İthalatta Yaşanan Gelişmeler

2003 yılında petrol dışı ara malları ithalatı bir önceki yılın aynı dönemine göre %34,2 oranında, sermaye malları ithalatı %32,1 oranında, tüketim malları ithalatı ise %50 oranında artış göstermiştir. Söz konusu dönemde özellikle demir ve çelik, kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrik makine ve cihazlar, plastik ve mamulleri ithalatında önemli oranlarda artış gözlenmiştir. Aralık ayında tüketim malları ithalatındaki artış dikkat çekicidir. Özellikle taşıt araçları ithalatındaki artış bu aydaki yüksek oranlı artışta belirleyici olmuştur.

Tablo 3. Sektörel İthalat- milyon dolar -2003

Sektörler	Aralık (%)			Ocak- Aralık (%)		
	2002	2003	03/02	2002	2003	03/02
Toplam İthalat	5.370	8.055	50,0	51.554	68.734	33,3
-Mineral yakıt. Yağlar	976	1.090	11,7	9.204	11.399	23,8
-Kazan. makine. Mekanik cihazlar	1.109	1.548	39,5	8.174	10.188	24,6
-Elek. Makine ve cihazlar	457	694	51,9	4.356	5.487	26
-Kara taşıtları	352	1.001	184,1	2.333	5.369	130,2
-Demir ve çelik	418	484	15,9	2.905	4.686	61,3
-Organik kimyasal ürünler	156	203	29,5	1.888	2.250	19,2
-Plastik ve mamulleri	212	360	69,6	2.382	3.233	35,7
-Pamuk.pamuk ipliği	90	153	69,6	1.293	1.637	26,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

B. Hizmetler Dengesi:

2002 yılında 7,9 milyar dolar fazla veren hizmetler dengesi, 2003 yılında 8,9 milyar dolar fazla ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmede özellikle turizm gelirlerinin söz konusu dönemde 8,5 milyar dolardan 9,7 milyar dolara yükselmesi ve diğer ticari hizmetler ile finansal hizmetler kalemlerinde yaşanan iyileşmelerin etkisi olmuştur.

C. Yatırım Geliri Dengesi:

2002 yılında 4,6 milyar dolar tutarında çıkış yaşanan yatırım gelirleri hesabında 2003 yılında 5,4 milyar dolar çıkış yaşanmıştır. 2003 yılında doğrudan yatırım gelirleri (net) bir önceki yılın aynı dönemine göre 182 milyon dolar azalarak 268 milyon dolar tutarında açıkla sonuçlanmıştır. Portföy yatırımlarında(net) ise 1,2 milyar dolar azalma gerçekleşmiştir. Diğer yatırımlar kalemi altında yer alan faiz gelirlerinin 2003 yılında bir önceki yıla göre 150 milyon dolar gerilemesi, faiz giderlerinin ise 170 milyon dolar artması sonucunda söz konusu dönemde diğer yatırımlardaki(net) açık 3,9 milyar dolara yükselmiştir.

D. Cari Transferler:

2002 yılında 3,5 milyar dolar olan cari transfer gelirleri, 2003 yılında 3,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde işçi gelirleri bir önceki yıla göre 385 milyon dolar artarak 2,3 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 2002 yılında 1,5 milyar dolar olan cari işlemler açığı 2003 yılında 6,8 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 4. Cari İşlemler Dengesi- milyon dolar -2003

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2002	2003	2002	2003
I. Dış Ticaret Dengesi	-1.477	-2.735	-8.337	-13.934
II. Hizmetler Dengesi(Net)	360	227	7.879	8.936
1.Taşımacılık	70	69	861	794
2.Turizm	158	167	6.559	7.563
3.İnşaat Hizmetleri	75	118	832	906
4.Finansal Hizmetler	-26	-37	-400	-83
5.Diğer Ticari Hizmetler	26	71	-68	304
6.Resmi Hizmetler	-60	-157	-572	-732
7.Diğer Hizmetle	117	-4	627	194
III. Yatırım Geliri Dengesi	-424	-359	-4.554	-5.428
Doğrudan Yatırımlar	-15	-32	-86	-268
Portföy Yatırımları	-169	-44	-835	-1.207
Diğer Yatırımlar	-240	-283	-3.633	-3.953
IV. Cari Transferler	227	408	3.490	3.618
İşçi Gelirleri	145	251	1.936	2.321
Cari İşlemler Dengesi	-1.314	-2.459	-1.522	-6.808

Kaynak: Merkez Bankası

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

2002 yılında 1,4 milyar dolar fazla veren sermaye ve finans hesapları, 2003 yılında 1,6 milyar dolar fazla ile sonuçlanmıştır. 2003 yılında doğrudan yabancı yatırımlarda 79 milyon dolar tutarında net giriş kaydedilmiştir. 2002 yılında 593 milyon dolar çıkış yaşanan portföy yatırımlarında, 2003 yılında net 2,3 milyar dolar giriş gerçekleşmiştir. 2003 yılının tamamında yabancılar 1 milyar dolar değerinde hisse senedi, 1,6 milyar dolar değerinde Hazine Bonosu ve Devlet Tahvili satın almışlardır. 2003 yılında 5,3 milyar dolar tutarında tahvil ihracı gerçekleştirilmiştir. Aynı yılda 3,8 milyar dolarlık geri ödeme de hesaba katıldığında tahvil ihracı yoluyla net borçlanma 1,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında net 7,3 milyar dolar giriş gerçekleşen diğer yatırımlar kaleminde 2003 yılında 3,3 milyar dolar tutarında bir giriş yaşanmıştır. Bu azalmada özellikle 2002 yılında net 6,4 milyar dolar olan IMF kredi kullanımının, 2003 yılında net 50 milyon dolar ödeyici pozisyonuna dönüşmesi etkili olmuştur. Bu yılda bankaların yurt dışı muhabirleri nezdinde ki hesaplarında 719 milyon dolar tutarında bir azalış gerçekleşmiş ve böylece bu kaleminde net 719 milyon dolar kısa vadeli sermaye girişi yaşanmıştır. 2003 yılının tamamında firmaların yurt dışından kullandıkları krediler dış ticaret hacmindeki artışa paralel olarak bir önceki yıla göre 4,1 milyar dolar artarak 24,5 milyar dolara yükselmiştir. Bankalar yurt dışı uzun ve kısa vadeli kredilerde 2003 yılında 2 milyar dolar kullanıcı pozisyonunda olmuşlardır. Bankacılık dışı özel sektörün yurt dışından kullandığı uzun vadeli krediler 2003 yılında 10,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda Genel Hükümet 3,2 milyar dolar uzun vadeli kredi geri ödemesinde bulunmuştur. Yurt dışında çalışan işçilerin Merkez Bankasında açtıkları kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları ile süper döviz hesapları 2003 yılında bir önceki yıla göre 839 milyon dolar azalarak 497 milyon dolara gerilemiştir. 2002 yılında 6,2 milyar dolar artan resmi rezervler, 2003 yılında 4 milyar dolar artmıştır.

Tablo 5. Sermaye Hareketleri –milyon dolar -2003

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2002	2003	2002	2003
Sermaye ve Finans Hesapları	220	503	1.373	1.587
1. Doğrudan Yatırımlar (net)	-51	60	863	79
-Yurtdışında	-86	-60	-175	-499
-Yurtiçinde	35	120	1.038	578
2. Portföy Yatırımları (net)	139	48	-593	2.287
-Hisse Senetleri	81	57	-16	1.011
-Borç Senetleri	206	534	1.519	2.946

3. Diğer Yatırımlar (net)	240	1.812	7.256	3.268
4. Rezerv Varlıklar	-108	-1.417	-6.153	-4.047

Kaynak: Merkez Bankası

03 Ocak 2003 tarihi itibariyle 27 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası rezervleri 26 Aralık 2003 tarihinde 33,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. ³

III. Konsolide Bütçe:

2003 yılında konsolide bütçe harcamaları %21,3 oranında artışla 140.054 trilyon lira, gelirleri %31,2 oranında artışla 100.238 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Konsolide bütçe dengesi %1,9 artışla 39.816 trilyon lira açık vermiştir. Konsolide bütçe nakit dengesi açığı ise %21,9 artışla 41.902 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Nakit dengesi açığındaki bu artışta geçen yıldan aktarılan bütçe emanetleri ve avans hesapları etkili olmuştur. 2002 yılında bir önceki yıla göre %61 oranında artış gösteren faiz dışı harcamalar, 2003 yılında %28 oranında artarak 81.442 trilyon lira olmuştur. 2003 yılında konsolide bütçe faiz harcamalarındaki artış faiz oranlarındaki düşüşe paralel olarak azalmaya başlamış ve %13 olarak gerçekleşmiştir. Konsolide bütçe faiz dışı fazlası ise %47 oranında artarak 18.793 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Konsolide Bütçe Dengesi Trilyon TL (% Değişim) -2003

	2002	2003	%
Gelirler	76.400	100.238	31,2
Vergi Gelirleri	59.676	84.391	41,4
Diğer Gelirler	16.724	15.847	-5,2
Harcamalar	115.486	140.054	21,3
Faiz Dışı Harcamaları	63.615	81.445	28
Faiz Ödemeleri	51.871	58.609	13
Bütçe Dengesi	-39.085	-39.816	1,9
Faiz Dışı Denge	12.785	18.793	47
Nakit Dengesi	-34.388	-41.902	21,9
Dış Borçlanma (Net)	16.570	2.684	-83,8
İç Borçlanma (Net)	17.474	42.884	145,4
Tahvil	-896	54.857	6.222,4
Hazine Bonosu	18.371	-11.973	-165,1
KOF Gar.İç Borç Öd.	0	0	-

³ www.tcmb.gov.tr

Kısa Vadeli Avans	0	0	-
Diğer	343	-3.666	-1.068,8

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1. Konsolide Bütçe Gelirleri

2003 yılında konsolide bütçe vergi gelirleri %41,4 oranında artış göstermiştir. Vergi gelirleri içinde Kurumlar Vergisindeki artış %55 olarak gerçekleşmiştir. Gelir Vergisi tahsilatındaki artış ise %32,9'dur. Kurumlar Vergisi tahsilatındaki yüksek oranlı artışta geçici vergi oranının beş puan arttırılması etkili olmuştur.

Servet üzerinden alınan vergiler ise ek vergilerin etkisi ile %184,8 oranında artış göstermiştir. 2003 yılında mal ve hizmetlerden alınan vergiler %46,2 oranında artış göstermiştir. Dahilde alınan KDV'deki artış oranı %33,3'tür. Özel Tüketim Vergisindeki tahsilat miktarı ise; 15.090 trilyonu I nolu listeden (petrol ve petrol ürünleri) olmak üzere 22.299 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden 1.159 trilyon lira, Damga Vergisinden 1.707 trilyon lira, Harçlardan 1.617 trilyon lira, Kalıcı hale getirilen Özel İletişim Vergisinden 1.048 trilyon lira ve Özel İşlem Vergisinden 722 trilyon lira gelir elde edilmiştir. 2003 yılında dış ticaretten alınan vergi gelirleri 12.579 trilyon lira olmuştur. İthalde Alınan KDV'deki artış %31,4 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında vergi dışı normal gelirler %5,8 oranında azalma göstermiştir. Bu azalışta özellikle 2002 yılında bütçeye aktarılan 3 katrilyon lira civarındaki Merkez Bankası karı etkili olmuştur. Yine aynı dönemde özel gelir ve fon gelirleri %18,2 oranında azalmıştır.

Tablo 7. Konsolide Bütçe Gelirleri- Trilyon TL (% Değ.) -2003

	2002	2003	%
Toplam	76.400	100.238	31,2
Vergi Gelirleri	59.633	84.334	41,4
Gelir Üzerinden Al. Ver.	19.343	25.710	32,9
Gelir Vergisi	13.765	17.063	24
Kurumlar Vergisi	5.578	8.646	55
Servet Üzerinden Al. Ver.	734	2.092	184,8
Mal ve Hizmet Üz. Al. Ver.	30.070	43.954	46,2
Dahilde Alınan KDV	11.543	15.388	33,3
ÖTV	6.007	22.299	
Diğer	12.520	6.268	-49,9
Dış Ticaretten Alınan Ver.	9.487	12.579	32,6
İthalde Alınan KDV	8.857	11.642	31,4
Diğer	630	937	48,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	10.877	10.242	-5,8
Özel Gelir ve Fonlar	4.791	3.919	-18,2

Katma Bütçe Gelirleri	1.098	1.742	58,6
------------------------------	-------	-------	------

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2. Konsolide Bütçe Giderleri

Konsolide bütçe harcamaları 2003 yılında %21,1 oranında artışla 140.054 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Personel harcamaları %30,4 artışla 30.201 trilyon lira düzeyinde, diğer cari harcamalar %4,2 artışla 8.218 trilyon lira düzeyinde gerçekleşmiştir. Yatırım harcamaları, yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları sonucunda kaynakların daha etkin kullanımı sağlanarak sadece %4 oranında artış göstererek 7.165 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında ihracatta KDV iadesi önemli ölçüde artış olmuştur. İhracatta KDV iadesi vergi barışı projesinin etkisi ve kurdaki düşmeye rağmen ihracatta yaşanan artışa paralel olarak %45,6 oranında artmıştır. Sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler %42,1 oranında artışla 15.922 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında 1.868 trilyon lira olan tarımsal destekleme harcaması 2003 yılında %50,2 oranında artarak 2.805 trilyon liraya ulaşmıştır. 2003 yılında 52.719 trilyon lirası iç faiz, 5.890 trilyon lirası dış faiz olmak üzere toplam 58.609 trilyon lira faiz ödemesi yapılmıştır. ⁴

Tablo 8. Konsolide Bütçe Harcamaları Trilyon TL (% Değ) 2003

	2002	2003	%
Toplam	115.486	140.054	21,3
Faiz Dışı Harcamalar	63.615	81.445	28
Personel	23.160	30.201	30,4
Diğer Cari	7.889	8.218	4,2
Yatırım	6.888	7.165	4
Transfer	77.548	94.470	21,8
KİT'lere Transfer	2.170	1.881	-13,3
Sosyal Güvenlik Kurumları	11.205	15.922	42,1
Vergi İadeleri	5.666	8.336	47,1
Tarımsal Destekleme	1.868	2.805	50,2
Diğer	4.769	6.917	45
Faiz Ödemeleri	51.871	58.609	13
İç Faiz	46.807	52.719	12,6
Dış Faiz	5.064	5.890	16,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2003 yılı sonu itibariyle iç borç stoku; 143,3 katrilyon lirası nakit, 14,9 katrilyon lirası nakit dışı olmak üzere toplam 158,2 katrilyon lira'dır. İç borç stokunun %35'i sabit getirili, %43'ü değişken faizli, %22'si döviz cinsinden ve dövize endekslidir. İç borç stokunun alıcılara göre dağılımına bakıldığında, kamu ve fon bankalarının

⁴ http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/2006_7meryon.php

payının %47,7 olduğu görülmektedir. 2002 yılı sonunda %63,8 olan iç borçlanma ortalama bileşik faiz oranı 2003 yılı içinde %45 olarak gerçekleşmiştir.

IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

Kasım ayı sonunda, bayram nedeniyle önceki aya göre %11,3 oranında artarak 12 katrilyon TL seviyesinde gerçekleşen Emisyon hacmi, Aralık ayında yüzde 9,9 oranında azalarak 10,8 katrilyon TL seviyesine gerilemiştir. Kasım ayında 5,8 katrilyon TL seviyesinde olan Merkez Bankası'nın APİ'den borçlar hesabı, Aralık ayında 2,1 katrilyon TL artarak 7,9 katrilyon TL seviyesine yükselmiştir.

Kasım ayında bayram nedeniyle dolaşımdaki paranın artması sonucu yükselen M1 para arzı Aralık ayında önceki aya göre %1,5 oranında azalmış ve Kasım ayında 21,9 katrilyon TL seviyesinde iken, Aralık ayında 21,6 katrilyon TL'ye düşmüştür. Kasım ayında 79,3 katrilyon TL seviyesinde olan M2 para arzı, Aralık ayında vadeli mevduatındaki artış nedeniyle %2 oranında yükselerek 80,9 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Kasım ayı sonu itibarıyla 149,2 katrilyon TL düzeyinde olan M2Y para arzı ise döviz tevdiat hesaplarında artışa rağmen döviz kurunun düşmesiyle önemli oranda değişmeyerek Aralık ayı itibarıyla 149,9 katrilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Mevduat Bankaları tarafından açılan yurtiçi krediler Aralık ayında önceki aya göre %3 oranında artışla 46,6 katrilyon TL'den 48 katrilyon TL seviyesine yükselmiştir. YP kredilerde bu ayda %2 oranında azalma gözlenmiş, yurtiçi kredilerdeki yükseliş TL kredilerdeki artıştan kaynaklanmıştır.⁵

Tablo 9. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme) 2003

	2003 Kasım / 2002 Aralık	2003 Kasım / 2002 Ekim
Emisyon	40,7	-9,9
Rezerv Para	45,5	-8,0
M2	32,2	2,0
M2Y	12,3	0,4
Toplam Mevduat (TL+YP)	12,5	0,5
Mevduat Banka. Kredileri (Yurtiçi)	50,8	3,0
TEFE	13,9	0,6

Kaynak: Devlet planlama Teşkilatı

2003 yılının ilk dokuz ayı boyunca diğer yabancı para birimlerine karşı reel olarak değer kazanan TL, Ekim ve Kasım aylarında yabancı para birimlerine karşı değer kaybetmiş, Aralık ayında ise reel olarak değer kazanmıştır. Nitekim 2003 yılı ocak ayında 119,2 düzeyinde gerçekleşen reel kur endeksi, 2003 yılı Eylül ayında zirve

⁵ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%c4%b1%b1+ekonomisi>

yaparak 151,9 seviyesine kadar yükselmiştir. Yıl sonunda ise 140,6 seviyesine düşmüştür.

Faiz oranlarına baktığımız zaman, kısa vadeli politika faizleri yılın başında %44 düzeyinde idi. Nisan ayında, faiz indirme süreci başladı. Nisan ayında %44'ten %41'e, Haziran ayında %38'e, Temmuz ayında %35'e, Ağustos ayında %32'ye, Eylül ayında %29'a ve yıl sonuna doğru Ekim ayında Merkez bankası kısa dönem politika faizleri %26'ya düşmüştür.

Mali sektöre olan borçların yeniden yapılandırılması kapsamında Aralık ayında Finansal Yeniden Yapılandırma kapsamına firma alınmamıştır. Toplamda ise, 2003 yılı sonu itibariyle 311 firma kapsam içerisine alınmış ve bunlardan 256 firma ile anlaşarak 5,5 milyar dolarlık borç yeniden yapılandırılmıştır.

30 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla mevduat ve repoya uygulanan vergi oranları arttırılmıştır. Bu düzenleme ile stopaj oranları;

-Vadesiz TL mevduatlarda %18

-3 aya kadar vadeli TL mevduatlarda %18

-1 yıl ve daha uzun vadeli TL mevduatlarda %7

-Repoda yüzde 22 olarak belirlenmiştir. Devlet tahvili ve Hazine Bonolarının sıfır olan stopajı korunmuştur.

25 Aralık 2003 tarihinde Meclis'ten geçen 5035 sayılı Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yurtiçi ve yurtdışı kredi kullanımları ve döviz kazandırıcı işlemlerle ilgili olarak damga vergisi ve harçlar kaldırılmıştır. Aracılık faaliyetleri üzerindeki diğer maliyetler de aşamalı olarak azaltılacaktır.

5035 sayılı Kanunla mevduat faizleri ve repo işlemlerinden elde edilen faiz gelirleri için beyanname verme zorunluluğu 2005 yılına ertelenmiştir.

5020 sayılı Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile TMSF'nin karar organı olan Fon Kurulu yeniden yapılandırılmıştır. Bankaların düzenlemesi ve denetlemesiyle, sorunlu bankaların çözümlenmesi ve bu bankalardan yapılacak alacak tahsilatı ve takibi işlemleri birbirinden ayrılmıştır. Bu düzenlemelerin, tahsilatı hızlandırması ve sorumsuz banka sahipliğini engellemesi beklenmektedir.

V. Fiyat Gelişmeleri:

Aralık ayında fiyat artışları TEFE ve TÜFE'de beklentilerin altında gerçekleşmiştir. Aralık ayında TEFE artış hızı %0,6, TÜFE artış hızı ise %0,9 olarak açıklanmıştır.

2003 yılında yıl sonu TEFE artış hızı %13,9, TÜFE artış hızı ise %18,4 olmuştur. Yıllık olarak TEFE son yirmi sekiz yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Böylece

yıllık artış hızı olarak program hedeflerinin TEFE’de 3,5 puan, TÜFE’de ise 1,6 puan altında kalınmıştır.

2003 yılı Aralık ayında TEFE artış hızı kamu kesiminde %0,4 olarak gerçekleşirken, özel kesimde ise fiyat artışı %0,7 olarak kaydedilmiştir. Yıllık artış hızları kamu kesiminde %11,4, özel kesimde ise %14,9 olarak gerçekleşmiştir.

Kamu kesimi madencilik sektöründe 2003 yılı Aralık ayında fiyatlar %0,3 oranında artmıştır. Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı alt sektöründe fiyat artışı %1,4 olmuştur. Kamu imalat sanayinde fiyat artışı %0,4 olarak kaydedilmiştir. Birçok alt sektörde fiyatlar sabit tutulmuştur, sadece ana metal sanayinde %6,8 oranında yüksek seviyede fiyat artışı görülmüştür. Enerji sektöründe yıllık artış sadece %3,2 seviyesinde kalarak yıllık enflasyondaki düşmeye önemli katkıda bulunmuştur.

Aralık ayında tarım sektöründe fiyat artış hızı %0,3 ile son onsekiz yıl ortalamasının (%5,6) oldukça altında gerçekleşmiştir. Tarım sektörü hariç tutulduğunda TEFE artış hızı %0,7 olmaktadır. Özel kesim madencilik sektöründe Aralık ayında fiyat artış hızı %0,3 olarak gerçekleşmiştir.

Aralık ayında özel imalat sanayi fiyat artış hızı %0,9 olarak gerçekleşmiştir. Böylece çekirdek enflasyonda 2003 yılındaki artış %12,3 olmuştur. Çekirdek enflasyonda kaydedilen önemli ölçüdeki gerileme programın kararlılıkla uygulanmasının ve finans piyasaları ile özel kesimin programa duyduğu güvenin önemli bir göstergesi olmaktadır.⁶

Tablo 10. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100) 2003

	Aylık % Değişim		12 Aylık % Değişim		Yıllık Ortalama % Değişim	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Toptan Eşya Fiyatları Endeksi						
Genel	2,6	0,6	30,8	13,9	50,1	25,6
- Tarım	5,2	0,3	35,2	20,0	56,4	33,9
- Madencilik	-5,2	0,3	38,4	15,9	46,7	26,1
- İmalat	2,3	0,8	29,7	12,6	48,3	23,8
- Enerji	0,3	0,3	24,3	3,2	49,7	11,0
Özel	3,0	0,7	30,3	14,9	50,5	25,9
- Tarım	5,2	0,3	35,2	20,0	56,4	33,9
- Madencilik	0,7	0,3	58,5	27,2	69,5	48,5
- İmalat	2,0	0,9	27,7	12,3	47,7	21,8
Kamu	1,6	0,4	32,4	11,4	49,0	24,7
- Madencilik	-7,3	0,3	31,7	11,4	40,1	18,3
- İmalat	2,8	0,4	34,3	13,2	49,8	28,4
- Enerji	0,3	0,3	24,3	3,2	49,7	11,0

⁶ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%c4%b1%c4%b1+ekonomisi>

Tüketici Fiyatları Endeksi						
Genel	1,6	0,9	29,7	18,4	45,0	25,3
- Gıda, İçki, Tütün	3,3	1,1	24,7	21,2	49,9	28,7
- Giyim-Ayakkabı	0,3	-0,4	40,1	14,5	52,5	27,0
- Konut ve Kira	1,6	1,4	28,9	18,6	38,7	23,7
- Ev Eşyası	-0,4	0,2	25,9	12,1	43,9	16,7
- Sağlık	0,6	0,3	27,5	21,8	38,8	27,9
- Ulaştırma	0,9	0,6	36,8	14,2	51,9	23,5
- Eğlence-Kültür	0,4	0,4	24,5	10,0	35,3	14,0
- Eğitim	0,0	0,0	53,8	22,0	53,1	37,1
- Otel, Past., Lokanta	2,5	1,4	32,3	32,2	38,3	34,2
- Çeşitli Mal. Hiz.	2,0	0,4	30,5	17,5	44,5	24,1

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Gıda, ana metal sanayi, metal eşya, motorlu kara taşıtları ve mobilya imalatı alt gruplarındaki aylık fiyat artışları özel imalat sanayi fiyatlarının Aralık ayı ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

Aralık ayı itibarıyla TÜFE artış hızı %0,9 ile son 21 yılın en düşük oranı olmuştur. Bununla birlikte, gıda-içki-tütün ve konut alt sektörlerinde fiyat artış hızı genel endeks artış hızını aşmıştır. Gıda sektörü de hariç tutulduğunda TÜFE artış hızı %0,7'ye gerilemektedir. Mevsimsel etkilerden arındırılınca TÜFE artış hızı %1 olmaktadır. TÜFE'de kamu kontrolünde olmayan malların Aralık ayındaki fiyat artış hızı %0,9 olmuştur. TÜFE'de kamu kontrolünde olan hizmetler sektörü (haberleşme, ulaşım, sağlık) ve enerji sektöründe fiyat artış hızı %0,6 olarak hesaplanmıştır. TÜFE'de mal gruplarında fiyat artış hızı ise %0,8'dir. 2003 yılında TÜFE artış hızı %18,4'e gerilemiştir. 2002 yılına göre 11,3 puan, 2001 yılına göre ise 50,1 puan gerileme söz konusudur. Böylece enflasyonla mücadelede çok önemli ilerleme kaydedilmiştir. Yıllık artış hızlarında gıda, sağlık, eğitim, lokanta-pastane alt sektörleri TÜFE genel endeksi artış hızını aşmışlardır. Mal grubunda yıllık artış hızı %16,1, hizmetler grubunda ise %23,3 olarak gerçekleşmiştir.

VI. İktisat Politikaları

Son 30 yılda uygulanan istikrar politikalarından sonuncusu 2002 yılında başlamıştır. Ve program kapsamında enflasyon üç yıl içerisinde %12 düzeyine ve daha sonra tek haneli rakamlara indirmeyi amaçlamaktadır. Ancak 2002 yılındaki programın öncekilerden bazı farklılıkları bulunmaktadır. İstikrarın ön koşulu olarak Merkez Bankası bağımsızlığını güvence altına almak için Merkez Bankası Yasasında değişiklik ve bankacılık sistemine yönelik olarak temel yapısal reformların hız kazanarak kamu mali disiplininin sürdürülmesine yönelik olarak ciddi tedbirlerin alınmasıdır.

2002’de para ve kur politikası tasarlanırken, bütçe disiplininin ödün verilmeyeceği, uzun dönemde sürdürülebilir bir ekonominin alt yapısını oluşturmayı amaçlayan ve 2001 yılında başlatılan iktisadi reformların sürdürülmesi sağlanmıştır. Para politikası açısından ise “örtük enflasyon hedeflemesi” olarak adlandırılan gelecek dönem enflasyonuna odaklanan bir para politikası stratejisi uygulanmaya başlanmıştır. Bu bakımdan alınan kararlarda para tabanından çok gelecek dönem enflasyon belirleyici olmuştur. Ayrıca, dalgalı kur rejiminin tamamen yerleşmesine yönelik çaba sarf edilmiş. Bu amaca yönelik olarak da merkez bankası para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranlarını sadece fiyat istikrarı çerçevesinde belirlemiştir.

2001 krizi sonrası kamu bankaları ve TMSF bünyesindeki bankaların likidite ihtiyaçlarını karşılanması amacıyla bu bankalardan 14 katrilyon TL Devlet İç Borçlanma Senetleri alması sonucu likidite fazlası oluşmuştur. Likidite fazlası 2003 yılı sonunda 8,3 katrilyon TL olmuştur. Başta merkez bankasının döviz alımları karşılığı yaratılan TL olmak üzere, fazla likiditenin açık piyasa işlemleri ile çekilmesi sonucu ödenen faizler fazla likiditeyi arttıran bir diğer unsur olmuştur.

Irak savaşında geçici döviz sıkışıklığı yaşayan bankalara merkez bankası döviz depo imkanı kullandırmıştır. Yine Kasım ayında İstanbul’da yaşanan terör eylemleri sırasında bankalara sınırsız borçlanma imkanı tanınmıştır.

2003 yılında enflasyon hedefi hükümet ve merkez bankası tarafından ortaklaşa belirlenmiştir. 2003 yılı için enflasyon hedefi %20 olarak belirlenmiş, büyüme öngörüsü ise %5 olarak açıklanmıştır. 2003 yılında da 2002 yılında çıkarılan Merkez Bankası yasasına göre bankanın temel amacı fiyat istikrarını korumaktır. Buna yönelik olarak kullanacağı temel araç kısa vadeli faiz oranlarıdır.

2002 ve 2003 yıllarının önemli özelliklerinden birisi de düşen enflasyonla birlikte yüksek büyüme hızlarına ulaşılmasıdır. Büyümenin özel sektör ağırlıklı olduğu ve kalıcı nitelik taşıdığı görülmektedir.

2003 yılında 5,6 milyar doları döviz alım ihalesi 4,2 milyar dolar alım müdahalesi yapılarak toplamda 9,8 milyar dolarlık döviz alımı yapılmıştır. Döviz satımına ilişkin herhangi işlem yapılmamıştır.⁷

Borç stoku

2003 yılında toplam dış borç stokumuz önceki yıla göre %11,2 oranında artarak 144 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. Dış borç stokunda en fazla artış bankacılık kesiminde olurken, bankacılık sektöründe ise en yüksek artış %43,2 artış ile Katılım ve yatırım bankalarında görülmektedir.

⁷ www.tcmb.gov.tr

İKİNCİ BÖLÜM
2004 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN
EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH ve Sanayi Üretimi

1. Sektörel Büyüme Hızları

2004 yılının dördüncü çeyreğinde GSMH %6,6, GSYİH ise %6,3 oranında büyümüştür. Böylece yılın tamamında GSMH ve GSYİH artışları sırasıyla %9,9 ve %8,9 oranlarında gerçekleşmiştir. 2004 yılında gerçekleşen GSMH artışı, 1966 yılından beri kaydedilen en yüksek büyüme hızı olmuştur.

Üretim yöntemiyle hesaplanan GSMH rakamlarına göre 2004 yılının dördüncü çeyreğinde tarım sektörü katma değeri %9,1 oranında artmıştır. Söz konusu dönemde hububat üretiminde %14,7, meyve üretiminde %17,5 oranlarında artış kaydedilmiştir.

2004 yılının son çeyreğinde sanayi sektörü %4, hizmetler sektörü ise %7 oranında artmıştır. Ticaret sektörü %8,9 oranında artarken, ticaret sektörünün alt kalemleri itibarıyla toptan ve perakende ticaret sektöründeki artış %8,1, otel-lokanta hizmetleri sektöründeki artış ise %14,2 oranında olmuştur. GSMH içindeki payı %15 civarında olan ulaştırma ve haberleşme sektörü katma değeri 2004 yılının dördüncü çeyreğinde %6,2 oranında artmıştır. İthalat vergisinin artış hızı, 2004 yılının ilk üç dönemine göre bir miktar yavaşlayarak, söz konusu dönemde %15,7 oranında artmıştır.

Tablo 11. Sektörlere göre GSYİH artışı -2004

Sektörler	Yıllık		2004			
	2003	2004	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.
Tarım	-2,5	2,0	2,7	4,3	-1,4	9,1
Sanayi	7,8	9,4	10,4	15,7	7,5	4
- İmalat	8,6	10,1	11,5	17,1	8,1	3,9
Hizmetler	6,7	10,2	13,3	15	6,9	7
- İnşaat	-9,0	4,6	12,7	6,5	3,9	-0,5
- Ticaret	8,1	12,8	17,9	19,7	7,7	8,9
- Ulaştırma	8,4	6,8	5,4	12	4,3	6,2
- İthalat Vergisi	22,6	26,2	38,1	33,2	20,8	15,7
GSYİH	5,8	8,9	11,8	14,4	5,3	6,3
GSMH	5,9	9,9	13,9	15,7	5,7	6,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

2003 yılı son döneminden itibaren artan inşaat sektörü ise 2004 yılının dördüncü çeyreğinde %0,5 oranında azalmıştır.

2004 yılının dördüncü çeyrek gelişmeleri sonucunda, yılın tamamında tarım sektörü %2, sanayi sektörü ve hizmetler sektörü artış hızları sırasıyla %9,4 ve %10,2 oranında olmuştur. GSMH içindeki payı %20'ler civarında olan ticaret sektörü katma değeri de %12,8 oranında artmıştır. Ulaştırma ve haberleşme sektöründeki katma değer artış hızı %6,8 oranında olmuştur. 2001 yılından itibaren daralan inşaat sektörü katma değeri 2004 yılında %4,6 oranında yükselmiştir.

2. Talepte Gelişmeler

2004 yılının birinci ve ikinci çeyrekte sırasıyla %11,7 ve %14,4 oranında büyüyen GSYİH'nin; üçüncü ve dördüncü çeyrekte ise 2004 Mayıs ayından itibaren talebi kısıtlayıcı yönde alınan tedbirlerin etkisiyle sırasıyla, %5,2 ve %6,2 oranlarında büyüdüğü gözlenmiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak; yıllık bazda, GSYİH büyümesi %9 olarak gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen büyüme hızı, 1990 yılında gerçekleşen %9,3 oranındaki büyüme hızından sonra, 1988-2004 döneminde gerçekleşen ikinci en büyük büyüme hızıdır.

2004 yılı GSYİH büyümesinde; özel tüketimin %10,1 ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarının %45,5 oranında büyümesi belirleyici olmuştur. Yıllık bazda %10,1 oranında büyüyen özel tüketime temel katkılar; %29,7 oranında artan dayanıklı tüketim malları harcamaları, %18,8 oranında artan yarı dayanıklı tüketim malları harcamaları ile %9,3 oranında artan hizmetler sektörüne yapılan harcamalardan gelmiştir. Birinci ve ikinci üç aylık dönemlerde, sırasıyla, %48 ve %61,4 oranında büyüyen dayanıklı tüketim malları harcamalarının, alınan tedbirlerin etkisiyle, üçüncü üç aylık dönemde %28,9 oranında arttığı, dördüncü üç aylık dönemde ise yüzde 5,7 oranında azaldığı gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, dayanıklı tüketim malları talebinin aşırı artmasının ekonomideki, cari işlemler açığı üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltıldığı gözlenmektedir. Özel tüketimin temel bir alt bileşeni olan, gıda-içki tüketiminin 2004 yılında yalnızca %2,8 oranında arttığı gözlenmiştir.

2004 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları %45,5 oranında artarken, makine teçhizat yatırımları %60,3 ve bina inşaatı yatırımları da %15,3 oranında artmıştır. 1996-2003 döneminde devamlı azalan bina inşaatı yatırımlarının 2004 yılında artması olumlu bir gelişme olmuştur.

Kamu kesiminde izlenen istikrar politikaları nedeniyle kamu tüketimi 2004 yılında yalnızca %0,5 oranında artarken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımları %4,7 oranında azalmıştır. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarında gözlenen bu azalışta; makine teçhizat yatırımlarının %14,8 oranında artmasına rağmen, bina ve bina dışı yatırımlarının, sırasıyla, %24,4 ve %3,2 oranlarında azalması etkili olmuştur. Kamu

tüketiminin %0,5 oranında artmasında ise, maaş ve ücretlerin %1,2 oranında artmasına karşın, diğer cari harcamaların %0,2 oranında azalması belirleyici olmuştur.

2004 yılında mal ve hizmet ihracatının %12,5 oranında artmasına karşın, mal ve hizmet ithalatının %24,7 oranında artması nedeniyle, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı eksi 4,9 puan olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında stok değişmelerinin GSYİH büyümesine katkısı 1,1 puan olarak gerçekleşmiştir.

3. Sanayi Üretimi

Aylık verilere göre sanayi üretimi, 2004 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %4,7 oranında artmıştır. 2004 yılı Aralık ayında üretim imalat sanayi, madencilik ve enerji sektöründe sırası ile %4,6, %4,4 ve %5,8 oranlarında artarken; 2004 yılının tamamında toplam sanayi sektöründe %9,8, imalat sanayinde %10,4, enerji sektöründe %6,8 ve madencilik sektöründe %3,7 oranında artış kaydedilmiştir.

İmalat sanayi üretimini alt sektörler itibarıyla incelendiğinde genellikle sektör üretimlerinde bir önceki yılın aynı dönemine göre artış gözlenmiştir. 22 alt sektöre sahip olan imalat sanayi üretim endeksinde sadece yedi alt sektörün üretiminde düşme kaydedilirken kalan sektörde üretim artmıştır. 2004 yılı Aralık ayında ana sektörlerde en yüksek üretim artışları; elektrikli makine sektöründe %87,7, toprak ürünleri sektöründe %19,3, kimya sektöründe %13,6 oranında olmuştur. Yılın tamamında kaydedilen üretim artışında ise taşıt araçları, elektrikli makine, makine teçhizat, metal eşya sanayi, kimya ve radyo, tv, haberleşme cihazları sektörlerinde gerçekleşen çift haneli üretim artışları etkili olmuştur. Üretim endeksi içinde yüksek ağırlığı olan petrol ürünleri sektöründe son beş aydır üretim düşüşü gözlenmiştir.

TÜPRAŞ rafinerilerindeki bakım onarım çalışmaları sonucu oluşan bu üretim kaybı 2004 yılı üçüncü çeyreğinde sanayi katma değerinde hedeflenen büyümenin altında kalınmasına neden olmuştur. Aralık ayında petrol ürünleri sektöründe görülen daralma endekse negatif 1 puan katkı yapmıştır.

Aralık ayında yüzde 4,7 oranında artan toplam imalat sanayi üretim endeksi üzerinde en yüksek katkıları 1,9 puanla elektrikli makine sektörü, 1,0 puanla toprak ürünleri ve kimya sektörleri yapmıştır.⁸

4. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

2004 yılında çalışma çağındaki nüfus bir önceki yıla göre 994 bin kişi artarak 49 milyon 556 bin kişi olmuştur. Öte yandan işgücüne katılma oranında da bir miktar artış yaşanmıştır. İşsizlik oranı 2003 yılına kıyasla 0,2 puan gerileyerek %10,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Dikkat çeken bir diğer nokta tarım dışı işsizlik oranının 0,2 puan ve genç nüfusta işsizlik oranının ise 0,3 puan gerilemesi olmuştur.

⁸ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131l%u0131+ekonomisi>

2004 yılında işgücündeki artış bir önceki yılın aynı dönemine göre 649 bin kişi olurken, aynı dönemde istihdam edilenlerin sayısı 2003 yılının aynı dönemine göre 644 bin kişi artarak 21 milyon 791 bin kişiye ulaşmıştır.

Bu döneme ilişkin diğer nokta ise Türkiye'de tarım dışı işsizlik oranının geçen yılın aynı dönemine göre 0,3 puanlık bir düşüşle %14,7; genç nüfusta işsizlik oranının ise geçen yılın aynı dönemine göre 0,8 puanlık bir düşüşle %19,7 olarak gerçekleşmiştir.

II. Ödemeler Dengesi:

1. Cari İşlemler Dengesi

A. Dış Ticaret Dengesi

2004 yılının Aralık ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %35,8 oranında artarak 6,2 milyar dolara; ithalat ise %24,1 oranında artarak 10,2 milyar dolara yükselmiştir. Böylece, 2003 yılında 47,3 milyar dolar olan ihracat, 2004 yılının tamamında %32,8 oranında artarak 62,8 milyar dolara çıkmıştır. 2004 yılında 2003 yılına göre %40,1 oranında artan ithalat ise 97,2 milyar dolara yükselmiştir. Böylece 2003 yılında %68,1 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2004 yılında %64,6'ya gerilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 2003 yılının tamamında 22,1 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 2004 yılında 34,4 milyar dolara yükselmiştir.

İhracatta Yaşanan Gelişmeler:

2004 yılında Sermaye malları ihracatı önceki yıla göre %50,3, Ara malları ihracatı %40,3, tüketim malları ihracatı ise %26,4 oranında artış göstermiştir. 2004 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı 2003 yılına göre %33,4 oranında, tarım - ormancılık ürünleri ihracatı ise %19,9 oranında artmıştır. Bu dönemde özellikle; kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, demir ve çelik ürünleri ihracatında yüksek oranlı artışlar kaydedilmiştir.

Tablo 12: Sektörel İhracat – milyon dolar -2004

	Yıllık			% Değişim	
	2002	2003	2004	03/02	04/03
Toplam	36.059	47.253	62.774	31,0	32,8
Tarım ve Ormancılık	2.038	2.463	2.954	21,1	19,9
Madencilik	387	469	639	40,7	36,1
İmalat	33.549	43.983	58.688	31,3	33,4
- Örmeye giyim eşyası	4.443	5.733	6.250	28,8	9,0
- Örülmemiş giyim eşyası	3.254	3.814	4.519	16,7	18,5
- Kara taşıtları	3.304	5.272	8.285	58,7	57,1

- Elektrikli makine, cihazlar	2.867	3.475	4.779	20,5	37,5
- Demir ve çelik	2.270	2.969	5.275	27,9	77,7
- Kazan, makine ve mekanik cihaz	2.142	2.993	4.114	38,3	37,5
- Pamuk,pamuk ipliği	811	997	1.215	22,2	21,8
- Yenilen meyveler	1.193	1.392	1.883	15,6	35,3
- Tütün ve tütün mamulleri	385	419	477	8,6	13,9

Kaynak: www.tuik.gov.tr

İthalatta Yaşanan Gelişmeler:

2004 yılında petrol dışı ara malları ithalatı, bir önceki yıla göre %31,1 oranında artış göstermiştir. Sermaye ve tüketim malları ithalatındaki yüksek oranlı artışlar, 2004 yılında ithalatta yaşanan artışta belirleyici olmuştur. Döviz kurlarının ithalat talebini artırıcı yönde hareket etmesi ve ertelenmiş talebin yılın tamamını kapsayacak şekilde karşılanması sonucu tüketim malları ithalatı 2004 yılında %84,8 oranında artmıştır.

Tablo 13. Sektörel İthalat-milyon dolar -2004

	Aralık (%)			% Değişim	
	2002	2003	2004	03/02	04/03
Toplam İthalat	51.554	69.340	97.161	34,5	40,1
-Mineral yakıt. Yağlar	9.204	11.575	14.354	25,8	24
-Kazan. makine. Mekanik cihazlar	8.174	10.294	13.419	25,9	30,4
-Elek. Makine ve cihazlar	4.356	5.520	8.354	26,7	51,3
-Kara taşıtları	2.333	5.383	10.236	130,7	90,1
-Demir ve çelik	2.905	4.748	7.973	63,4	67,9
-Organik kimyasal ürünler	1.888	2.332	2.974	23,5	27,5
-Plastik ve mamulleri	2.382	3.236	4.761	35,8	47,1
-Pamuk.pamuk ipliği	1.293	1.641	1.973	26,9	20,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Seçilmiş bazı mallara baktığımızda ise söz konusu dönemde özellikle Kara taşıtları, demir ve çelik, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrik makine ve cihazlar, plastik ve mamulleri ithalatında önemli oranlarda artış gözlenmiştir.

B. Hizmetler Dengesi:

2004 yılında hizmetler dengesi fazlası 2003 yılına göre %21,6 oranında artarak 12,8 milyar dolara ulaşmıştır. Söz konusu dönemde turizm gelirlerinin bir önceki yıla göre %20,3 oranında artarak 15,9 milyar dolara yükselmesi hizmetler dengesindeki artışta belirleyici rol oynamıştır. Bu dönemde hizmetler dengesinin diğer önemli

kalemi olan taşımacılıkta, net taşımacılık gideri 2003 yılına göre %104 artarak 1,1 milyar dolara yükselmiştir. Bu artışta, ithalattaki artışa paralel olarak navlun giderlerinin %42,7 oranında artarak 2,9 milyar dolara ulaşması etkili olmuştur.

C. Yatırım Geliri Dengesi:

2003 yılında 5,6 milyar dolar net çıkış yaşanan yatırım gelirlerinde, 2004 yılında da aynı seviyede çıkış gerçekleşmiştir. 2004 yılının tamamında yatırım geliri dengesinin doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve faiz giderlerini içeren diğer yatırımlar kalemlerinde sırasıyla 672 milyon dolar, 1,2 milyar dolar ve 3,7 milyar dolar net çıkış yaşanmıştır. 2003 yılına göre doğrudan yatırım net giderinde 272 milyon dolarlık bir artış yaşanırken, portföy yatırımları net gideri geçen yıldaki seviyesini korumuştur. Diğer yatırımlar kaleminde ise bir önceki yıla göre %6,3'lük bir iyileşme gerçekleşmiş, bu iyileşmede faiz giderlerinin 187 milyon dolarlık bir azalma ile 4,4 milyar dolara düşmesi etkili olmuştur.

D. Cari Transferler

2003 yılında 1 milyar dolar giriş gerçekleşen cari transferler kaleminde, 2004 yılında 1,1 milyar dolar giriş gerçekleşmiştir. Aynı dönemde işçi gelirleri bir önceki yıla göre 75 milyon dolar artarak 804 milyon dolara yükselmiştir.

Tablo 14. Cari İşlemler Dengesi-milyon dolar -2004

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2003	2004	2003	2004
I. Dış Ticaret Dengesi	-2.800	-3.065	-14.010	-23.901
II. Hizmetler Dengesi(Net)	122	461	10.505	12.770
1.Taşımacılık	-97	-88	-523	-1.069
2.Turizm	334	455	11.090	13.364
3.İnşaat Hizmetleri	95	70	682	724
4.Finansal Hizmetler	-37	-15	-83	-87
5.Diğer Ticari Hizmetler	3	-2	-25	131
6.Resmi Hizmetler	-156	-304	-715	-734
7.Diğer Hizmetle	-20	345	79	441
III. Yatırım Geliri Dengesi	-372	-509	-5.559	-5.569
Doğrudan Yatırımlar	-43	-74	-400	-672
Portföy Yatırımları	-44	-69	-1.207	-1.195
Diğer Yatırımlar	-285	-366	-3.952	-3.702
Faiz Gideri	-360	-434	-4.586	-4.399
Uzun Vade	-330	-345	-4.278	-3.946

Kısa Vade	-30	-89	-308	-453
IV. Cari Transferler	111	102	1.027	1.127
İşçi Gelirleri	67	64	1.027	1.127
Cari İşlemler Dengesi	-2.939	-3.011	-8.037	-15.573

Kaynak: Merkez Bankası

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

2003 yılında 3 milyar dolar olarak gerçekleşen net sermaye girişi (rezerv değişimleri dahil), 2004 yılının tamamında 12,5 milyar dolara ulaşmıştır. 2004 yılında yabancılar yurtiçine, 2003 yılına göre 872 milyon dolar artışla net 2,6 milyar dolarlık doğrudan yatırım yapmışlardır. Bu miktarın net 1,3 milyar dolarlık kısmını yabancıların yurt içinden aldıkları gayri menkuller oluşturmuştur. Bu dönemde, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketler yurtdışındaki ortaklarından net 265 milyon dolar tutarında kredi kullanmışlardır. Bu krediler doğrudan yabancı yatırım olarak değerlendirilmektedir. Yurtiçinde yerleşiklerin yurtdışında yaptıkları doğrudan yatırımlar ise 2004 yılında bir önceki seneye göre 358 milyon dolarlık artışla 857 milyon dolara ulaşmıştır. Böylece, 2004 yılının tamamında doğrudan yatırımlar kaleminde gerçekleşen net sermaye girişi, 2003 yılına göre %43 oranında artarak 1,7 milyar dolara yükselmiştir.

2004 yılında portföy yatırımlarında yaşanan net sermaye girişi, bir önceki yıla göre 5,5 milyar dolar artarak 8,1 milyar dolara ulaşmıştır. Yurtiçinde yerleşiklerin yurtdışında yaptıkları yatırımı ifade eden varlıklar kaleminde, söz konusu dönemde net 1,1 milyar dolar sermaye çıkışı yaşanırken; yabancıların yurtiçinde yaptıkları yatırımları ifade eden yükümlülükler kaleminde, 2003 yılına göre 5,3 milyar dolarlık bir artışla, net 9,2 milyar dolar sermaye girişi gerçekleşmiştir. Bu miktarın 1,4 milyar dolarını yabancıların hisse senedi alımları, 5,8 milyar dolarını yabancılar tarafından satın alınan devlet iç borçlanma senetleri, net 2 milyar dolarını ise genel hükümetin yurtdışı piyasalara tahvil ihracı yoluyla borçlanması oluşturmaktadır. Portföy yatırımları kaleminde 2004 yılının sadece Aralık ayında gerçekleşen sermaye girişi ise, net 2,3 milyar dolardır. 2004 Aralık ayında portföy yatırımları varlıklar kaleminde net 190 milyon dolarlık sermaye girişi gerçekleşirken, yükümlükler kaleminde net 2,1 milyar dolarlık giriş yaşanmıştır. Bu rakamın 474 milyon dolarını yabancıların hisse senedi piyasasında yaptıkları net alımın 1,6 milyar dolarını yabancıların aldıkları devlet iç borçlanma senetleri oluşturmaktadır. Aralık ayında yurtdışına yönelik tahvil ihracı veya geri ödemesi gerçekleşmemiştir. İhracat karşılığı yurtdışına açılan kredileri gösteren, diğer yatırımlar kaleminin varlıklar kalemi altında yer alan ticari krediler, 2004 yılında bir önceki yıla göre %32 artarak, 39 milyar dolara ulaşmıştır. Geri

ödemelerle birlikte yurtdışına ihracat karşılığı açılan kredi net 1,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan yükümlülükler kaleminde yer alan ithalat karşılığı net ticari kredi kullanımı, ithalattaki artışa paralel olarak, söz konusu dönemde 2003 yılına göre 2 milyar dolar artarak 4,1 milyar dolara ulaşmıştır.

Türkiye’de yerleşik bankalar 2003 yılında yurtdışına net 376 milyon dolar kredi kullandırırken, 2004 yılında gerçekleşen 530 milyon dolarlık sermaye girişi bankaların yurtdışına açtıkları kredileri kapatmakta olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan, 2003 yılında 2 milyar dolar olan bankaların yurtdışından kredi kullanımları 2004 yılında 5,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tutarın net 2,3 milyar dolarını uzun vadeli krediler oluştururken, 3,4 milyar dolarını da kısa vadeli krediler oluşturmaktadır. 2004 yılının Aralık ayında Bankalar yurtdışından net 378 milyon dolar kredi temin etmişlerdir. Diğer sektörler 2004 yılının tamamında yurt dışından 15 milyar dolar uzun vadeli kredi kullanırken, 10,3 milyar dolar kredi geri ödemesinde bulunmuşlardır. Böylece, diğer sektörlerin uzun vadeli kredi kullanımı bir önceki yıldaki net 587 milyon dolar seviyesinden 2004 yılında net 4,8 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca, 2004 yılının tamamında diğer sektörler 341 milyon dolar kısa vadeli kredi kullanmışlardır.

2004 yılının tamamında Genel Hükümet 267 milyon doları IMF’e olmak üzere 3,5 milyar dolar kredi geri ödemesinde bulunurken, 1,2 milyar doları IMF kredisi olmak üzere toplam 3,2 milyar dolar yurtdışından kredi kullanmıştır. Ayrıca söz konusu dönemde Merkez Bankası tarafından IMF’ye 4,4 milyar dolarlık kredi geri ödemesinde bulunulmuştur.⁹

Yurt dışında çalışan işçilerin Merkez Bankasında açtıkları kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları ile süper döviz hesaplarında 2004 yılında 209 milyon dolar çıkış gerçekleşmiş, bankaların mevduatlarındaki artış ise bir önceki yıla göre %31 azalarak 602 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2003 yılında 1,4 milyar dolar olan toplam mevduat girişi, 2004 yılında 393 milyon dolara gerilemiştir. 2003 yılının ikinci yarısından itibaren gerçekleşen faiz indirimleri uzun vadeli mevduatların azalmasına yol açmıştır.

Tablo 15. Sermaye Hareketleri-milyon dolar -2004

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2003	2004	2003	2004
Sermaye ve Finans Hesapları	1.007	2.550	2.994	12.506
1. Doğrudan Yatırımlar (net)	129	101	1.195	1.709
-Yurtdışında	-60	-69	-499	-857

⁹ www.tcmb.gov.tr

-Yurtiçinde	189	170	1.694	2.566
2. Portföy Yatırımları (net)	402	2.288	2.569	8.067
-Hisse Senetleri	57	474	1.009	1.427
-Borç Senetleri	534	1.624	2.946	7.782
3. Diğer Yatırımlar (net)	1.893	326	3.277	3.554
Ticari Krediler (Yükümlülükler)	622	705	2.181	4.143
Krediler (Yükümlülükler)	1.867	-61	606	6.093
-Merkez Bankası	-123	-479	-1.479	-4.414
- Genel Hükümet	236	-225	-765	-267
-Bankalar	1.397	378	1.975	5.654
-Diğer Sektörler	357	265	875	5.120
4. Rezerv Varlıklar	-1.417	-165	-4.047	-824
Net Hata Noksan	1.932	461	5.043	3.067

Kaynak: Merkez Bankası

2003 yılında 4 milyar dolar artan resmi rezervler, 2004 yılında 824 milyar dolar artmıştır. 2004 yılının Aralık ayında ise resmi rezervlerde 165 milyon dolarlık bir artış gerçekleşmiştir. 2003 yılında 5 milyar dolar giriş olarak tespit edilen net hata noksan kalemi, 2004 yılının tamamında 3,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılının Aralık ayında 33,6 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası rezervleri, geçici verilere göre Aralık 2004 tarihinde 36 milyar dolara ulaşmıştır.

III. Konsolide Bütçe Dengesi

2004 yılında konsolide bütçe kapsamındaki kuruluşların tamamında yeni bütçe sınıflandırmasına geçilmiştir. Analitik bütçe sınıflandırması (ABS) olarak adlandırılan yeni sistem, fonksiyonel sınıflandırmaya, uluslar arası karşılaştırmaların yapılmasına, mali saydamlığın artırılmasına, hesap verilebilirliğin geliştirilmesine, detaylı bir kurumsal kodlama ile program sorumlularının tespitine imkan vermektedir.

Aşağıda verilen tablolarda yer alan 2004 yılına ait veriler, 2003 yılı ile mukayese edilebilir olması açısından analitik bütçe kod sistemi yerine program bütçe kod sistemi esas alınarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte özel gider indirimi ödemeleri 2004 yılından itibaren vergi iadeleri içinde gösterilmeye başlanmıştır. Ancak bu ödemeler tam olarak ayrıştırılamamaktadır. Bu yüzden 2004 yılının ilk on ayında toplam 1,6 katrilyon TL tutarında özel gider indirimi ödemesi yapıldığı varsayılmıştır. Ayrıca, konsolide bütçe harcamaları, bazı harcama kalemlerinin program bütçe kod sistemine geçişte ayrıştırılamaması nedeniyle 2003 yılı ile tam bir karşılaştırma yapma olanağı vermemektedir. 2004 yılında konsolide bütçe harcamaları 2003 yılına göre %6,6

oranında artarak 149,8 katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde konsolide bütçe faiz dışı harcamalarındaki artış oranı %13,8 olurken, faiz harcamalarında %3,5 oranında azalma kaydedilmiştir. Konsolide bütçe gelirleri ise bir önceki yıla göre %19,1 oranında artarak 119,4 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Bu gelişmeler ışığında, 2004 yılında konsolide bütçe açığı 2003 yılına göre %24,6 oranında azalmış ve bütçe hedefinin %66,1'i oranında gerçekleşmiştir. Ayrıca, faiz dışı bütçe fazlası, bütçe hedefinin (5,9 katrilyon TL) üzerinde 26,3 katrilyon TL olarak gerçekleşmiş ve 2004 yılı için hedeflenen GSMH'nın %6,5'i oranındaki kamu kesimi faiz dışı fazla hedefinin konsolide bütçe tarafından tutturulması gereken %5'lik kısmı gerçekleştirilmiştir. ¹⁰

Tablo 16. Konsolide Bütçe Dengesi– Trilyon TL (% Değişim)- 2004

Ocak- Aralık			
	2003	2004	% Değişim
Gelirler	100.250	119.444	19,1
Genel Bütçe	98.559	117.631	19,4
Vergi Gelirleri	84.316	99.461	18
Vergi Dışı Normal Gelirler	10.223	16.408	60,5
Özel Gelir ve Fonlar	4.020	1.762	-56,2
Katma Bütçe	1.692	1.813	7,2
Harcamalar	140.455	149.757	6,6
Faiz Dışı Harcamalar	81.846	93.179	13,8
Cari Harcamalar	38.514	44.758	16,2
Personel	30.209	36.612	21,2
Diğer Cari	8.304	8.147	-1,9
Yatırım	7.180	7.531	4,9
Transfer	36.152	40.890	13,1
Faiz Harcamaları	58.609	56.578	-3,5
Bütçe Dengesi	-40.204	-30.313	-24,6
Faiz Dışı Denge	18.405	26.265	42,7

* 2004 yılında 1,6 katrilyon TL özel gider indirimi ödemesi yapıldığı varsayılmıştır.

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1. Konsolide Bütçe Gelirleri

2004 yılında, gelir üzerinden alınan vergilerde %7,7 oranında artış meydana gelmiştir. Gelir vergisi tahsilatındaki artış oranı yüzde 6, kurumlar vergisinde ise %11,2 olmuştur. Gelir üzerinden alınan vergi tahsilatında görülen düşük oranlı artışta faiz oranlarındaki düşüş, enflasyon muhasebesinin uygulamaya girmesi, düşük oranlı ücret artışları gibi faktörler etkili olmuştur. Aynı dönemde servet üzerinden alınan vergilerde, 2003 yılında Ekonomik İstikrarı Sağlamak İçin Ek Vergiler Alınması Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Vakıflara Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında Kanun kapsamında tahsil edilen ek motorlu taşıtlar vergilerinin 2004 yılında bazda yer almamasından dolayı %12,1 oranında azalma meydana gelmiştir.

Tablo 17. Konsolide Bütçe Gelirleri -Trilyon TL (% Değ.)- 2004

	2003	2004	%
Toplam	100.250	119.444	19,1
Vergi Gelirleri	84.316	99.462	18
Gelir Üzerinden Al. Ver.	25.716	27.708	7,7
Gelir Vergisi	17.069	18.088	6
Kurumlar Vergisi	8.647	9.619	11,2
Servet Üzerinden Al. Ver.	2.092	1.839	-12,1
Mal ve Hizmet Üz. Al. Ver.	43.929	52.968	20,6
Dahilde Alınan KDV	15.390	18.666	21,3
ÖTV	22.299	26.289	17,9
Diğer	6.241	8.013	28,4
Dış Ticarettten Alınan Ver.	12.579	16.947	34,7
İthalde Alınan KDV	11.642	15.659	34,5
Diğer	937	1.288	37,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	10.223	16.408	60,5
Özel Gelir ve Fonlar	4.020	1.762	-56,2
Katma Bütçe Gelirleri	1.692	1.813	7,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2. Konsolide Bütçe Harcamaları

2004 yılında mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerde 2003 yılına göre %20,6 oranında artış meydana gelmiştir. Bu dönemde dahilde alınan KDV tahsilatı ekonomik aktivitelerde görülen canlanmadan dolayı %21,3 oranında artış göstermiş, fakat bütçe hedefinin altında kalmıştır. Bu sapmanın ekonomik göstergelerde yıl içinde meydana gelen olumlu gelişmelerden kaynaklandığı düşünülmektedir. 2004 yılında ÖTV tahsilatı ise %17,9 oranında artmıştır. Petrol ve doğalgaz ürünlerinden alınan ÖTV tahsilatı uluslararası petrol fiyatlarının yüksek seyretmesi ve ÖTV tutarlarının makroekonomik hedefler nedeniyle petrol fiyatlarıyla paralel artırılamaması nedeniyle

%5,5; motorlu taşıtlardan alınan ÖTV tahsilatı motorlu araç satışlarında görülen yüksek artıştan dolayı %76,4; kolalı gazoz, alkollü içecekler ve tütün ürünleri üzerinden alınan ÖTV tahsilatı yeni vergilendirme sisteminin de etkisi ile %34,7; dayanıklı tüketim ve diğer mallardan alınan ÖTV tahsilatı ise satışlarda görülen yüksek artıştan dolayı %56,7 oranında artmıştır. Bu dönemde harçlar %34,2, damga vergisi gelirleri ise %12,2 oranında artış göstermiştir. Dış ticaretten alınan vergilerin tahsilatında ise yıl boyunca görülen yüksek ithalat eğiliminin etkisi ile %34,7 oranında yüksek bir artış meydana gelmiştir.

Tablo 18. Konsolide Bütçe Harcamaları Trilyon TL (% Değ)- 2004

	2003	2004	%
Toplam	140.455	149.757	6,6
Faiz Dışı Harcamalar	81.849	93.179	13,8
- Personel	30.209	36.612	21,2
- Diğer Cari	8.304	8.147	-1,9
- Yatırım	7.180	7.531	4,9
- Faiz Hariç Transfer	36.152	40.890	13,1
KİT'lere Transfer	1.881	1.329	-29,3
Sosyal Güv Kur	15.922	19.477	22,3
Vergi İadeleri	8.336	10.267	23,2
Tarımsal Destekleme	2.805	3.079	9,8
Diğer	7.208	6.738	-6,5
Faiz Ödemeleri	58.609	56.578	-3,5
İç Faiz	52.719	50.321	-4,5
Dış Faiz	5.890	6.257	6,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı

* 2004 yılında 1,6 katrilyon TL özel gider indirimi ödemesi yapıldığı varsayılmıştır.

2004 yılında vergi dışı normal gelirler 2003 yılına göre %60,5 oranında artış göstermiştir. Vergi dışı normal gelirlerde görülen bu yüksek oranlı artışta Mart ayında kamu bankalarından elde edilen 1,1 katrilyon TL tutarındaki temettü geliri ile faiz, ikraz ve taviz gelirlerindeki öngörülme ve nakit dışı devlet iç borçlanma senetlerinin muhasebeleştirilmesindeki farklılıktan kaynaklanan artış etkin rol oynamıştır. Bu dönemde faiz, ikraz ve taviz gelirlerindeki artış %190 olarak gerçekleşmiştir.

IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

Merkez Bankası bilanço kalemlerinin Aralık ayındaki gelişimi incelendiğinde; Net Dış Varlıklar hesabının, temel olarak pasif karakterli bir hesap olan IMF'ye olan borçlardaki gerilemeden dolayı 225 milyon dolar, İç Döviz Yükümlülüklerinin ise,

Bankaların Döviz mevduatındaki artışın etkisiyle, 449 milyon dolar yükselmesi sonucu; Net Döviz Pozisyonununun 224 milyon dolar gerileyerek 2.736 milyon dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Aralık ayında TL cinsi DİBS kalemindeki artışa karşın, dövize endeksli DİBS kalemindeki gerilemenin etkisiyle, Hazinesinin Borçları 192 trilyon TL azalırken, Değerleme Hesabındaki 411 trilyon TL artış ile, Toplam İç Krediler 219 trilyon TL artmıştır. Bu gelişmeye karşın Diğer kalemindeki 680 trilyon TL azalma neticesinde, Net İç Varlıklar 461 trilyon TL azalarak 21.071 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

Aralık ayında bilançonun pasif kalemlerindeki gelişim incelendiğinde ise, Emisyondaki 348 trilyon TL ve Diğer kalemindeki 133 Trilyon TL gerilemeye karşılık, Banka Parasının 644 trilyon TL artması sonucu; Rezerv Paranın 163 trilyon TL artarak 20.328 trilyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. Bu gelişmeyle birlikte, API'den Borçlar hesabının 1.316 trilyon TL düşmesi ve Kamu Mevduatının 155 trilyon TL artmasıyla Merkez Bankası Parası, Aralık ayında 998 trilyon TL azalarak 24.743 trilyon TL'ye gerilemiştir. ¹¹

Tablo 19. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2004

	2004 Aralık / 2003 Aralık	2004 Aralık / 2004 Kasım
Emisyon	26,1	-2,5
Rezerv Para	35,4	0,8
M2	33,6	1,6
M2Y	23,2	1,3
Toplam Mevduat (TL+YP)	22,7	-0,2
Mevduat Banka. Kredileri (Yurtiçi)	56,4	-1,1
TEFE	13,8	0,1

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

Reel efektif döviz kuruna bakıldığı zaman ilk aylarda yükselen kur Mart ayında zirve yaparak 154,3 seviyesine yükselmiştir. Sonrasında düşme eğilimi gösteren kur Haziran ayında 137 oranına düşerek 137 seviyesi ile dip noktasına gelmiştir. Tekrar yükselmeye başlayan kur Aralık ayında 143,2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2004 yılında faizin gelişimine baktığımızda zaman yıla %26 faiz oranı ile girilmiştir. Şubat ayında yapılan faiz indirimi ile %24'e düşürülmüştür. Ardından ise sırasıyla; Mart ayında %22'ye, Eylül ayında %20'ye ve son olarak Aralık ayında %18'e indirilmiştir. 2004 yılı faiz seyrine bakıldığı zaman Merkez Bankası piyasalara yönelik olarak faiz silahını pek kullanmadığı görülmektedir. 2004 yılı toplamında toplam 4 kez faiz indirimine gitmiştir.

¹¹ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131l%u0131+ekonomisi>

V. Fiyat Gelişmeleri

Aralık ayında fiyat artışları TEFE ve TÜFE’de beklentilerin altında gerçekleşmiştir. Aralık ayında TEFE artış hızı %0,13, TÜFE artış hızı ise %0,45 olarak açıklanmıştır. Yıllık fiyat artış hızı TEFE’de %13,84, TÜFE’de ise %9,32 olmuştur. Böylece TÜFE’de hedefinin 0,68 puan altında kalınmıştır.

TEFE’de Aralık ayı artış hızında yaşanan sınırlı artışın nedenleri tarım ürünleri fiyatları artış hızındaki yavaşlama ve kamu imalat sanayi fiyatlarındaki gerilemedir. Tarım fiyatları %1,6 oranında artış kaydetmiştir. Aralık ayında tarım ürünleri fiyat artışının son ondokuz yıl ortalaması %5,1’dir. Uluslar arası piyasalarda ham petrolün (brent) varil fiyatında ise Aralık ayının ikinci yarısında bir gerileme kaydedilmiştir. Tarım sektörü hariç tutulduğunda TEFE aylık artış hızı ise %–0,3, yıllık artış hızı ise %13,8 olmaktadır. Tarım ve petrol hariç tutulduğunda ise söz konusu oranlar %–0,4 ve %14,6 olmaktadır.

2004 yılı Aralık ayında Toptan Eşya Fiyatları artış hızı kamu kesiminde %–1,1 olarak gerçekleşirken, özel kesimde %0,6 oranında olmuştur. Yıllık artış hızları kamu kesiminde %19,5, özel kesimde ise %11,7 olarak gerçekleşmiştir. Çekirdek enflasyon Aralık ayında %0,2 olarak kaydedilmiştir. Çekirdek enflasyon hızında bir yavaşlama gözlenmiştir. Bu gelişme önümüzdeki dönemde enflasyondaki düşme eğilimine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

Tarım sektöründeki fiyat artışının sınırlı kalması ve uluslar arası petrol fiyatlarındaki gerileme Aralık ayı TEFE artış hızını etkilemiştir. Diğer taraftan, özel kesim madencilik sektöründe Aralık ayında fiyatlar %1,4 oranında azalma kaydetmiştir. Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı fiyatlarındaki gerileme dikkat çekicidir.

Tablo 20. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2004

	Aylık % Değişim		12 Aylık % Değişim		Yıllık Ortalama % Değişim	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Toptan Eşya Fiyatları Endeksi						
Genel	0,6	0,1	13,9	13,8	25,6	11,1
- Tarım	0,3	1,6	20,0	14,1	33,9	13,6
- Madencilik	0,3	-9,5	15,9	9,2	26,1	10,0
- İmalat	0,8	0,0	12,6	14,8	23,8	11,0
- Enerji	0,3	0,4	3,2	-0,6	11,0	-1,0
Özel	0,7	0,6	14,9	11,7	25,9	11,0
- Tarım	0,3	1,6	20,0	14,1	33,9	13,6
- Madencilik	0,3	-1,4	27,2	7,3	48,5	11,9

- İmalat	0,9	0,2	12,3	10,6	21,8	9,7
Kamu	0,4	-1,1	11,4	19,5	24,7	11,2
- Madencilik	0,3	-12,7	11,4	10,0	18,3	9,1
- İmalat	0,4	-0,3	13,2	24,3	28,4	13,8
- Enerji	0,3	0,4	3,2	-0,6	11,0	-1,0
Tüketici Fiyatları Endeksi						
Genel	0,9	0,4	18,4	9,3	25,3	10,6
- Gıda, İçki, Tütün	1,1	0,8	21,2	6,5	28,7	9,0
- Giyim-Ayakkabı	-0,4	-0,5	14,5	1,3	27,0	3,9
- Konut ve Kira	1,4	0,9	18,6	14,4	23,7	15,3
- Ev Eşyası	0,2	0,4	12,1	0,2	16,7	2,1
- Sağlık	0,3	0,2	21,8	8,5	27,9	9,9
- Ulaştırma	0,6	-0,7	14,2	14,9	23,5	9,7
- Eğlence-Kültür	0,4	0,1	10,0	-0,9	14,0	3,9
- Eğitim	0,0	0,0	22	13	37,1	18,6
- Otel, Past., Lokanta	1,4	0,7	32,2	14,6	34,2	19,6
- Çeş. Mal. Hiz.	0,4	0	17,5	7,2	24,1	9,7

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kamu imalat sanayinde fiyatlar Aralık ayında %0,3 oranında azalmıştır. Bu sektörde yıllık fiyat artış hızı %24,3'dür. Yıllık fiyat artış hızları, petrol ürünlerinde %31,4, kimyasal ürünlerde %38,4, ana metal sanayinde ise %40,7 olmuştur. Tüm bu ürünlerin fiyatları uluslar arası piyasalardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Kamu kesimi madencilik sektöründe ise Aralık ayında fiyatlar %12,7 oranında azalmıştır. Enerji sektöründe ise fiyatlar %0,4 oranında artmıştır. 2004 yılında enerji fiyatları %0,6 oranında azalmıştır.

TÜFE aylık artış hızı beklentilerin yarısı seviyesinde %0,4 olarak gerçekleşmiştir. Gıda ve konut alt sektörlerindeki fiyat artışları endeks ortalamasını aşmışlardır. Hizmetler sektörlerinde ise fiyat katılığı sürmektedir. Aralık ayında konut sektöründe %0,9 (kirada %1,1) oranında fiyat artışları kaydedilmiştir. Kira aylık artış hızları yıl başından beri yıllık enflasyon hedef ve beklentileri dışında hareket etmektedir. Yıllık fiyat artışları kirada %19,0, sağlıkta %8,5, ulaşırmada %14,9, eğitimde ise %13 olarak gerçekleşmiştir. Kira hariç tutulduğunda TÜFE yıllık artış hızı %7,2'ye inmektedir. Hizmetler sektöründe fiyat hareketlerinin beklentilerin dışında seyretmesi geleceğe dönük enflasyon performansını olumsuz yönde etkileyecek bir gelişmedir. Ancak 2004 TÜFE yıl sonu gerçekleşmesi yüzde 9,3, 2005 yıl sonu hedefi %8'dir. Yani hedef ile önceki dönem gerçekleşmesi arasındaki fark çok azalmıştır. Bu da gelecek dönemde enflasyon üzerinde geriye dönük endeksleme alışkanlığı ile gelen baskıyı önemli ölçüde azaltacaktır.

Gıda hariç tutulduğunda TÜFE aylık artışı %0,3 olmaktadır. TÜFE’de kamu kontrolünde olmayan malların Aralık ayındaki fiyat artış hızı %0,6 olurken, kamu kontrolünde olan malların fiyatları %–0,2 olarak gerçekleşmiştir. TÜFE’de mal gruplarında fiyat artış hızı ise %0,2, hizmet gruplarında fiyat artış hızı %0,8’dir. Gıda hariç TÜFE yıllık artış hızı %10,4 olmuştur. TÜFE-mal grubunda yıllık fiyat artış hızı %6,3, hizmet grubunda ise %15,6 olmuştur.

VI. İktisat Politikaları

2004 yılında örtük enflasyon hedeflemesine devam edilmiştir. Faiz dışı fazla 18,8 katrilyon TL gerçekleşti. Yıl sonu hedef 20,3 katrilyon idi. Sapmanın nedeni vergi gelirlerinin hedeflenenin altında gerçekleşmesi oldu. 2003 yılı başında vergi gelirleri 85,9 katrilyon TL olarak hedeflenmişken, gerçekleşme 84,3 katrilyon TL’de kaldı. Diğer yandan, katma bütçeli kuruluşlarda beklenenin üzerinde gerçekleşen gelir nedeniyle gelirlerdeki toplam sapma sadece 550 trilyon TL oldu. (Toplam gelir hedefi 100,8 katrilyon TL iken, gerçekleşme 100,2 katrilyon TL gerçekleşti.) Harcamalar tarafına bakıldığında ise faiz harcamalarının yıl sonu hedefi olan 65,4 katrilyon TL’nin 6,8 katrilyon TL altında gerçekleştiği görülüyor. Buna paralel olarak toplam harcamalar da 146 katrilyon TL yerine 140 katrilyon TL oldu.

2004 Bütçesi, emekli maaşları ve asgari ücret artışının getireceği ek yükleri telef için alınacak önlemler nedeniyle değişecek. Hükümet, söz konusu ek yükün telafisi için bazı harcama kalemlerinde %10’luk kesintiye gidileceğini açıkladı

2003 yılında Sosyal Güvenlik Kurumlarına transferler (SGK) kalemi milli gelirin %4,5’ine ulaştı. 2004 yılı bütçesi bu oranın %3,8’e gerileyeceğini öngörüyor. Emekli maaşlarına enflasyon hedefinin oldukça üzerinde net %34 artması hedefin aşılmasına neden olabilir. Harcamalar konusundaki diğer bir tehlike ise Mart ayının sonunda yapılacak belediye seçimleri nedeniyle yatırım ve diğer cari harcamaların kontrolden çıkma ihtimali.

Bütçe gelirlerinin önemli bir kısmı dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Mal ve hizmetten alınan vergiler ile dış ticaretten alınan vergiler toplam bütçe gelirlerinin 2002 yılında %52,3’ünü, 2003 yılında ise %56,4’ünü oluşturdu.

2004 yılında 4,1 milyar dolarlık döviz alım ihalesi 1,2 milyar dolar döviz alım müdahalesi yapılarak toplamda 5,3 milyar dolarlık döviz alımı yapılmıştır. 2004 yılında toplamda 9 milyon dolarlık döviz satarak Merkez bankası kurlara müdahale etmiştir.

Borç stoku

2004 yılında Türkiye'nin toplam net dış borç stoku %11,7 artış ile 160,9 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. Bunun içinde en yüksek artış %54,1 oranı ile 20,9 milyar dolar artış gösteren Bankalardır. ¹² Net Dış Borç Stoku 102,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

¹² www.tcmb.gov.tr

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 2005 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH ve Sanayi Üretimi

1. Sektörel Büyüme Hızları

2005 yılının son çeyreğinde GSYİH ve GSMH sırasıyla %9,5 ve %10,2 oranında büyümüştür. Böylece 2005 yılının tamamında GSYİH ve GSMH sırasıyla, %7,4 ve %7,6 oranlarında artmıştır. 2002 yılının ilk çeyreğinde başlayan aralıksız büyüme süreci 2005 yılının dördüncü çeyreğinde de devam etmiş, böylece ekonomide 16 dönemlik bir büyüme süreci yaşanmıştır. Öte yandan yılın dördüncü çeyreğindeki GSMH ve GSYİH büyüme rakamları, 2004 yılının ikinci döneminden itibaren kaydedilen en yüksek oranlı artış hızları olmuştur.

2005 yılının dördüncü çeyreğinde sanayi ve inşaat sektöründeki yüksek artışlarla birlikte ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörü katma değerlerindeki artışlar, GSMH artışını beklenen seviyenin üzerine çıkarmıştır.

2005 yılının dördüncü döneminde, 2004 yılının aynı dönemine göre tarım sektörü mevsimsel nedenler yüzünden %0,1 oranında daralırken, sanayi ve hizmetler sektörlerinde sırasıyla %10,1 ve %10,9 oranında büyümüştür.

Bu gerçekleştirmelerle birlikte 2005 yılında tarım sektörü %5,6; sanayi sektörü %6,5 ve hizmetler sektörü %8,2 oranında büyüme göstermiştir.

Tarım sektöründe büyümenin, ürün elde edilmesinde kıt olarak adlandırılan bir yılda yüksek oranda büyümesi 2005'in en dikkat çekici gelişmesidir. 2005 yılında meyve üretiminde %16,2, hububat üretiminde %7,2 ve sebze üretiminde ise %4,8 oranında bir artış kaydedilirken, hayvancılık üretiminde %0,1 oranında bir daralma kaydedilmiştir. Böylece çiftçilik, hayvancılık yılın tamamında %6,8 oranında artmıştır. Ormancılık sektöründeki %7,4 oranında daralma kaydedilirken, balıkçılık sektörü %2,6 oranında büyümüştür.

2005 yılının son döneminde imalat sanayi sektörü %9,5; madencilik sektörü %18,2; enerji sektörü ise %11,9 oranında artmış; söz konusu sektörlerde yılın tamamında gerçekleşen büyüme oranları ise sırasıyla %6,1, %12,8 ve %7,5 oranında olmuştur. Madencilik sektöründe, 1989 yılındaki %13 oranındaki artıştan sonra 2005 yılında en yüksek büyüme hızı kaydedilmiştir.

İnşaat sektörü katma değeri, 2003 yılının son çeyreğinde büyümeye başlamış ve 2005 yılının dördüncü çeyreğinde %14,8 artmıştır. Böylece 2005 yılında inşaat sektörü, 1987 yılından beri en yüksek artış hızına ulaşarak %21,5 oranında büyümüştür. Söz konusu yıldaki artışta özel kesim inşaat sektöründe gerçekleşen %29,9'lük artışın yanında, kamu kesimi inşaat sektörü yatırımlarının da (bina+bina

dışı) %16,1 oranında yükselmesi etkili olmuştur. Söz konusu sektörün 2005 yılı büyümesine katkısı 0,7 puan olarak gerçekleşmiştir.

Ticaret sektörü katma değeri yılın dördüncü döneminde %9,9 oranında artmıştır. Böylece, 2005 yılının tamamında ticaret sektörü katma değeri %7,4 oranında yükselmiştir. Yılın tamamında ticaret sektörünün alt kolları olan toptan ve perakende ticareti %8,1, otel-lokanta hizmetleri %3,1 oranında yükselmiştir.

GSYİH içindeki payı %15 civarında olan ulaştırma sektöründe yılın son döneminde %15,2 ve yılın tamamında ise %8,8 oranında bir artış kaydedilmiştir.

2005 yılının dördüncü çeyreğinde mali kuruluşlar sektöründe %1,2 oranında bir daralma kaydedilirken, yılın tamamında sektör katma değeri %0,2 oranında gerilemiştir.

İthalat vergisi yılın dördüncü döneminde %16,2, 2005 yılının tamamında ise %12,2 oranında artmıştır.

Tablo 21. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2005

Sektörler	Yıllık			2005			
	2003	2004	2005	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.
Tarım	-2,5	2	5,6	4,3	8,2	7,5	-0,1
Sanayi	7,,8	9,4	6,5	6,6	3,9	5,7	10,1
- İmalat	8,6	10,1	6,1	6,6	3,2	5,5	9,5
Hizmetler	6,7	10,2	8,2	6,8	6,0	8,7	10,9
- İnşaat	-9,0	4,6	21,5	20,6	25,,4	25,6	14,8
- Ticaret	8,1	12,8	7,4	7	5	7,5	9,9
- Ulaştırma	8,4	6,8	8,8	6,8	4,7	8	15,2
- İthalat Vergisi	22,6	26,2	12,2	8,7	8,8	14,7	16,2
GSYİH	5,8	8,9	7,4	6,6	5,5	7,7	9,5
GSMH	5,9	9,9	7,6	7,5	4,7	8	10,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

2005 yılının dördüncü dönemi üretim verilerine göre, GSMH artış hızı, net dış alem faktör gelirlerindeki artış sonucunda GSYİH artış hızından 0,7 puan daha yüksek gerçekleşmiştir.

2005 yılının dördüncü çeyreğinde %9,5 oranındaki GSYİH büyümesine sanayi sektörünün katkısı 2,9 puan ve hizmetler sektörünün katkısı da 6,7 puan olurken, tarım sektörünün 0,01 oranında bir negatif katkısı olmuştur.

2005 yılında ise %7,6 oranındaki GSYİH büyümesine, tarım sektörünün katkısı 0,7 puan, sanayi sektörünün katkısı 1,9 puan ve hizmetler sektörünün katkısı da 4,9 puan olmuştur.

2. Talep Unsurlarındaki Gelişmeler

2005 yılının birinci, ikinci ve üçüncü üç aylık dönemlerinde, sırasıyla, %6,6, %5,5 ve %7,7 oranlarında artan GSYİH, 2005 yılının dördüncü üç aylık döneminde %9,5 oranında, 2005 yılının tümünde de %7,4 oranında artmıştır.

2005 yılının dördüncü çeyrekte %9,5 oranında büyüyen GSYİH büyümesine temel katkılar; %16,7 oranında büyüyen özel tüketim ile %41,6 oranında artan özel kesim sabit sermaye yatırımlarından gelmiştir. İncelenilen dönemde; özel tüketimin GSYİH büyümesine katkısı %9,8 puan olarak gerçekleşirken, kamu ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarının katkısı, sırasıyla %1,5 puan ve %6,8 puan olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde kamu tüketiminde artış gözlenmezken; mal ve hizmet ihracat artışı %10,9 oranında, mal ve hizmet ithalat artışı da %15,3 oranında gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı eksi %2,3 puan olarak gerçekleşmiştir.

2005 yılında stok değişmelerinin büyümeye katkısı da %-6,3 puan olarak gerçekleşmiştir.¹³

Özel tüketimde bu dönemde gerçekleşen %16,7'lik büyüme hızında; %31,3 oranında artan dayanıklı tüketim malları harcamaları, %39,6 oranında artan yarı dayanıklı tüketim malları ile %8,7 oranında artan gıda ve içki tüketimi harcamaları belirleyici olmuştur. 2005 yılının dördüncü üç aylık döneminde, toplam otomobil satışları ile dört ana beyaz eşya satışları, bir önceki yılın aynı dönemine göre, sırasıyla, %20,2 ve %2,2 oranlarında artmıştır.

2005 yılının dördüncü üç aylık döneminde %41,6 oranında artan özel kesim sabit sermaye yatırımlarının bileşenleri incelendiğinde; bu dönemde makine-teçhizat yatırımlarının %43,5, inşaat yatırımlarının da %35,9 oranında arttığı gözlenmiştir. Aynı dönemde, yatırım malları ithalatı, %19 oranında artmıştır. Üç Aylık Sanayi Üretim Endeksi, 2005 yılı IV. Dönem verilerine göre, “başka yerde sayılmayan makine teçhizat imalatı” %7,8 oranında, “büro, muhasebe, bilgi-işlem makineleri imalatı” %59,4 oranında, “başka yerde sayılmayan elektrikli makine cihazları imalatı” da %33,2 oranında artmıştır.

2005 yılının son çeyreğinde maaş ve ücret ödemeleri %1,2 oranında artarken, diğer cari harcamaların %0,6 oranında azalmasının katkısıyla kamu tüketiminde bir önceki yılın aynı dönemine göre bir değişme gözlenmemiştir.

¹³ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131%u0131+ekonomisi>

İncelenilen dönemde, kamu makine-teçhizat yatırımları %47,3 oranında artarken, kamu bina yatırımları %1 oranında, kamu bina dışı yatırımları da %7,5 oranında artmıştır.

Bu gelişmelerin sonucu olarak, dördüncü çeyrekte toplam tüketim %14,1 oranında artarken, toplam sabit sermaye yatırımları da %33 oranında artmıştır. Toplam sabit sermaye yatırımları içinde de makine teçhizat yatırımları %44,2 oranında, inşaat yatırımları da %17,5 oranında artmıştır.

2005 yılının tümünde %7,4 oran oranında artan GSYİH büyümesinin kaynakları incelendiğinde; bu büyümede %8,8 oranında artan özel tüketim, %23,6 oranında büyüyen özel kesim sabit sermaye yatırımları ve %25,9 oranında artış gösteren kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının belirleyici rol oynadığı görülmektedir. 2005 yılında mal ve hizmet ihracatı %8,5 oranında artarken, mal ve hizmet ithalatı %11,5 oranında artmıştır. Bu çerçevede, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı %-1,7 puan olarak gerçekleşmiştir. Net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı 2004 yılında %-4,9 puan olarak gerçekleşmişti. 2005 yılında stok değişmelerinin büyümeye katkısı da %-2,5 puan olarak gerçekleşmiştir. Bu yıl, toplam nihai yurt içi talebin büyümeye katkısı %11,5 puan olarak gerçekleşirken, toplam yurt içi talebin büyümeye katkısı da %9,1 puan olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında toplam nihai yurt içi talebin büyüme hızı %12,1 olurken, toplam yurt içi talebin büyüme hızı %8,8 olarak gerçekleşmiştir.

3. Sanayi Üretimi

Aylık verilere göre sanayi üretimi, 2005 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %8,6 oranında artmıştır. Mevsimsel düzeltilmiş sanayi üretim endeksinde ise Aralık ayında Kasım ayına göre %1,3 oranında bir artış kaydedilmiştir. 2005 yılının tamamında, 2004 yılına göre, toplam sanayi üretiminde %5,5 oranında artış kaydedilmiştir.

2005 yılı Aralık ayında imalat sanayi, madencilik ve enerji sektörleri üretimlerinde, sırasıyla, %8,7, %14,8 ve %5,8 oranlarında artış kaydedilmiştir.

2005 yılı Aralık ayı imalat sanayi üretimindeki artışta; endeks içindeki payları yüksek olan kimya alt sektöründeki %21,8, gıda alt sektöründeki %11,9 ve ana metal imalatı alt sektöründeki %9,8 oranlarında kaydedilen üretim artışları etkili olmuştur.

Endeks içinde önemli ağırlığı olan tekstil ürünleri imalatı ve giyim eşyası imalatı alt sektörleri üretiminde uzun süredir gözlenen azalma eğilimi Aralık ayında da devam etmiştir.

Madencilik sektöründe üretim artışı Aralık ayında da devam etmiştir. Özellikle maden kömürü, linyit ve metal cevheri madenciliği alt sektöründe gerçekleşen çift haneli üretim artışları bu yükselişte etkili olmuştur.

Enerji sektöründe son üç yıldır gözlenen istikrarlı üretim artışı, 2005 yılının tüm aylarıyla birlikte Aralık ayında da devam etmiş ve sektörde Aralık ayında %5,8 oranında üretim artışı olmuştur.

2005 yılı Aralık ayında mevsimsel düzeltilmiş serilere göre toplam imalat sanayi kapasite kullanım oranı %80,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

İşyerlerinin üretim ve yurtiçi satışlar konusunda 2006 yılı Ocak ayı beklentilerine ilişkin değerlendirmeye göre; üretimde artış beklediğini belirten işyerlerinin oranı %22,9 olurken, işyerlerinin %20,4'ü üretimde azalış beklemektedir. İşyerlerinin %22,9'u yurt içi satışlarda artış beklerken, %21,9'u ise yurt içi satışların düşeceği beklentisinde olduklarını ifade etmişlerdir.

4. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

2005 yılında çalışma çağındaki nüfus bir önceki yıla göre 902 bin kişi artarak 50 milyon 826 bin kişi olmuştur. Öte yandan işgücüne katılma oranının bir miktar düşmesi nedeniyle işgücünde sınırlı bir artış yaşanmıştır.

İşsizlik oranı 2005 yılına kıyasla aynı düzeyde kalarak %10,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. İşsizlik 2005 yılında 2 milyon 520 bin kişi olmuştur. Tarım dışı işsizlik oranının 1,1 puan ve genç nüfusta işsizlik oranının ise 0,4 puan gerileme olmuştur.

2005 yılında işgücündeki artış bir önceki yılın aynı dönemine göre 276 bin kişi olurken, aynı dönemde istihdam edilenlerin sayısı 2004 yılına göre 255 bin kişi artarak 22 milyon 46 bin kişiye ulaşmıştır.

II. Ödemeler Dengesi:

1. Cari İşlemler Dengesi

A. Dış Ticaret Dengesi

2005 yılının Aralık ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %6,4 oranında artarak 7 milyar dolara, ithalat ise %7,1 oranında artarak 11,2 milyar dolara yükselmiştir. Böylece 2005 yılında ihracat %15,8 artarak 73,1 milyar dolara çıkarken, aynı dönemde %19 oranında artan ithalat ise 116 milyar dolara çıkmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde 2004 yılında %64,8 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2005 yılında %63 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, dış ticaret açığı, 2004 yılına göre %24,9 oranında artarak 42,9 milyar dolara yükselmiştir.

İhracatta Yaşanan Gelişmeler

2005 yılında geniş ekonomik sınıflandırmaya göre yatırım malları ihracatı önceki yıla göre %22,5, Ara malları ihracatı %16,7 ve tüketim malları ihracatı %14,2 oranında artmıştır. 2005 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı 2004 yılına göre %15 oranında, tarım-ormancılık ürünleri ihracatı %29,4, madencilik sektörü ihracatı ise %23,4 oranında artmıştır.

2005 yılının tamamında ihracat artışına en yüksek katkıyı veren fasıllar kara taşıtları bunların aksam ve parçaları, mineral yakıt-yağlar, kazanlar-makineler-mekanik cihazlar ve elektrikli makine-cihazlar olurken, Aralık ayında ise mineral yakıtlar-yağlar, kazanlar-makineler-mekanik cihazlar, elektrikli makine-cihazlar, tütün ve mamulleri ihracatı, ihracat artışına önemli katkıda bulunan fasıllardır.

Tablo 22: Sektörel İhracat – milyon dolar -2005

	Yıllık			% Değişim	
	2003	2004	2005	04/03	05/04
Toplam	47.253	63.167	73.122	33,7	15,8
Tarım ve Ormancılık	2.121	2.542	3.289	19,8	29,4
Madencilik	469	649	801	38,4	23,4
İmalat	44.378	59.579	68.515	34,3	15
- Kara Taşıtları	5.272	8.289	9.528	57,2	14,9
- Örme giyim eşya	5.733	6.259	6.586	9,2	5,2
- Elektrikli makin, cihazlar	3.475	4.790	5.414	37,8	26,7
- Kazan, makine ve mek.cihaz	2.993	4.126	5.228	37,9	26,7
- Demir ve çelik	2.969	5.313	4.942	78,9	-7
- Örülmemiş giyim eşyası	3.814	4.537	4.855	19	7
- Demir veya çelikten eşya	1.391	2.227	2.717	60,1	22
- Mineral yakıt, mineral yağlar	980	1.429	2.614	45,8	82,9
- Yenilen meyveler	1.392	1.903	2.470	36,7	29,8
- Dokumaya elverişli maddeden hazırlanan eşya	1.632	1.857	1.966	13,8	5,9
- Plastik ve mamulleri	926	1.324	1.714	43	29,5
- İnci kıymetli taş ve mamulleri	810	1.064	1.312	31,3	23,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

İthalatta Yaşanan Gelişmeler

2005 yılında ithalat 2004 yılına göre %19 oranında artarak 116 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönem itibariyle petrol dışı ara malları ithalatı %18,2 oranında

artarken, sermaye ve tüketim malları ithalatındaki artış sırasıyla %16,3 ve %15,1 oranında gerçekleşmiştir.

2005 yılının ithalat artışına en yüksek katkıyı yapan fasıllar mineral yakıt-yağlar, kazanlar-makineler-mekanik cihazlar, demir-çelik, elektrikli makine-cihazlar ve plastik ve mamulleri olmuştur. 2005 yılında Aralık ayında, ithalat artışına en büyük katkıyı mineral yakıt-yağlar, kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, elektrikli makine-cihazlar ve kazanlar-makineler-mekanik cihazlar fasılları yapmıştır.

Tablo 23. Sektörel İthalat- milyon dolar -2005

	Aralık (%)			% Değişim	
	2003	2004	2005	04/03	05/04
Toplam İthalat	69.340	97.540	116.048	40,7	19
- Mineral yakıt. Yağlar	11.575	14.407	21.165	24,5	46,9
- Kazan, Makine, Mek. Cihaz	10.294	13.457	16.299	30,7	21,1
- Kara Taşıtları	5.383	10.237	10.541	90,2	3
- Elek. Makine ve cihazlar	5.520	8.372	9.627	51,7	15
- Demir ve çelik	4.748	8.032	9.373	69,2	16,7
- Plastik ve mamulleri	3.236	4.763	5.764	47,2	21
- İnci, kıymetli taş ve metal mamulleri	2.767	3.763	4.216	36	12
- Organik kimyasal ürünler	2.332	3.017	3.483	29,4	15,4
- Eczacılık ürünleri	2.019	2.710	2.845	34,2	5
- Optik alet ve cihazlar	1.361	1.928	2.450	41,6	27,1
- Pamuk, pamuk ipliği	1.641	1.982	2.062	20,8	4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

B. Hizmetler Dengesi

2005 yılında hizmetler dengesi 2004 yılına göre %9,5 oranında artarak 14 milyar dolar fazla vermiştir. Söz konusu dönemde turizm geliri %14,2 oranında artış göstererek 18,2 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde hizmetler dengesinin diğer önemli kalemi olan net taşımacılık gideri 2004 yılına göre %21,9 oranında artarak 1,3 milyar dolara yükselmiştir.

C. Yatırım Geliri Dengesi

2005 yılında net yatırım gideri %2 artışla 5,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 5 milyar dolarlık kısmını faiz giderleri oluşturmuştur. Bu dönemde yatırım geliri dengesinin portföy yatırımları ve diğer yatırımlar kalemlerinde sırasıyla 924 milyon dolar ve 4 milyar dolar net gider gerçekleşmiştir.

D. Cari Transferler

2004 yılında 1,1 milyar dolar olarak gerçekleşen cari transferler 2005 yılında 1,5 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde işçi gelirleri 2004 yılına göre %5,8 oranında artarak 851 milyon dolara ulaşmıştır.

Tablo 24. Cari İşlemler Dengesi-milyon dolar -2005

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2004	2005	2004	2005
I. Dış Ticaret Dengesi	-3.013	-3.295	-23.878	-32.576
1. İhracat f.o.b.	6.541	6.963	63.167	73.122
2. İthalat c.i.f.	-10.474	-11.213	-97.540	-116.048
3. Diğer (Bavul Ticareti, parasal olmayan altın, navlun-sigorta uyarlama)	920	955	10.495	10.350
II. Hizmetler Dengesi(Net)	466	88	12.784	14.004
1. Taşımacılık	-82	-137	-1.064	-1.297
2. Turizm	455	478	13.364	15.280
3. İnşaat Hizmetleri	70	99	724	874
4. Finansal Hizmetler	-15	-13	-89	-41
5. Diğer Ticari Hizmetler	-2	-21	129	-129
6. Resmi Hizmetler	-304	-344	-734	-889
7. Diğer Hizmetle	344	26	454	206
III. Yatırım Geliri Dengesi	-465	-516	-5.637	-5.748
Doğrudan Yatırımlar	-84	-61	-796	-817
Portföy Yatırımları	-69	-148	-1.195	-924
Faiz Gideri (Borç Senetleri)	-402	-450	-888	-984
Diğer Yatırımlar	-312	-307	-3.646	-4.007
Faiz Gideri	-380	-421	-4.343	-5.012
Uzun Vade	-348	-360	-3.947	-4.459
Kısa Vade	-32	-61	-396	-553
IV. Cari Transferler	102	155	1.127	1.468
İşçi Gelirleri	64	85	804	851
Cari İşlemler Dengesi	-2.910	-3.568	-15.604	-22.852

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

2004 yılında 13,3 milyar dolar olarak gerçekleşen net sermaye girişi (rezerv değişimleri dahil) 2005 yılında %56,5 oranında artarak 20,9 milyar dolar olmuştur.

2005 yılında yurt içine yabancılar tarafından yapılan doğrudan yatırımlar 2004 yılına göre 3,4 katına çıkarak 9,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın 1,8 milyar dolarlık kısmını yabancıların yurt içinden aldıkları gayrimenkuller oluşturmuştur. Yurtiçi yerleşiklerin yurtdışında yaptıkları doğrudan yatırımlar ise 2005 yılında yıllık %21,9 oranında artarak net 1 milyar dolara yükselmiştir. Böylece, söz konusu dönemde doğrudan yatırımlar kaleminde 8,6 milyar dolar tutarında net sermaye girişi gerçekleşmiştir.

2005 yılında portföy yatırımlarında net sermaye girişi yıllık %70,9 oranında artarak 13,7 milyar dolara ulaşmıştır. Portföy yatırımları başlığı altında yer alan varlıklar kaleminde, söz konusu dönemde net 961 milyon dolar sermaye çıkışı yaşanırken, yükümlülükler kaleminde 2004 yılına göre %55,9 oranında artışla, net 14,7 milyar dolarlık sermaye girişi gerçekleşmiştir. Bu miktarın 5,7 milyar dolarını yabancıların hisse senedi alımları, 5,9 milyar dolarını yabancılar tarafından satın alınan devlet iç borçlanma senetleri oluştururken, 3,4 milyar dolarını genel hükümetin yurtdışı piyasalara tahvil ihracı yoluyla net borçlanması oluşturmaktadır.

İhracat karşılığı yurtdışına açılan kredileri gösteren ve diğer yatırımlar kaleminde varlıklar altında yer alan ticari kredilere ilişkin, 2005 yılında 2004 yılındaki seviyeden 739 milyon daha az olarak 38,4 milyar dolar kredi kullanılmıştır. Öte yandan 2004 yılında yükümlülükler kaleminde yer alan ithalata ilişkin ticari kredi olarak, 35,2 milyar dolar tutarında kısa vadeli kredi kullanılırken, 2005 yılında 49,3 milyar dolar tutarında kısa vadeli kredi kullanılmıştır.

2005 yılında Genel Hükümet, IMF kredileri dahil 8,2 milyar dolar kredi geri ödemesinde bulunurken toplam 3,5 milyar dolarlık kredi kullanmıştır. Ayrıca söz konusu dönemde Merkez Bankası tarafından IMF'ye 2,9 milyar dolarlık kredi geri ödemesinde bulunulmuştur.

Tablo 25. Sermaye Hareketleri- milyon dolar -2005

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2004	2005	2004	2005
Sermaye ve Finans Hesapları	2.105	5.822	13.337	20.869
1. Doğrudan Yatırımlar (net)	60	2.153	1.988	8.603
-Yurtdışında	-71	-109	-859	-1.047
-Yurtiçinde	131	2.262	2.847	9.650
2. Portföy Yatırımları (net)	2.077	2.561	8.023	13.709
-Hisse Senetleri	474	196	1.427	5.669
-Borç Senetleri	1.659	2.108	7.964	9.001
3. Diğer Yatırımlar (net)	133	3.605	4.150	16.404

Ticari Krediler (Yükümlülükler)	755	356	4.201	3.434
Krediler (Yükümlülükler)	-4	4.460	6.099	11.678
-Merkez Bankası	-479	-325	-4.414	-2.881
- Genel Hükümet	-225	1.249	-267	-4.637
-Bankalar	334	1.385	5.708	9.116
-Diğer Sektörler	366	2.151	5.072	10.080
4. Rezerv Varlıklar	-165	-2.497	-824	-17.847
Net Hata Noksan	805	-2.254	2.267	1.983

Kaynak: Merkez Bankası

Diğer yatırımlar varlıklar krediler kaleminin altında yer alan bankalar hesabı Türkiye’de yerleşik bankaların yurt dışına kullandırdıkları kredileri gösterirken bu kalemin pozitif değerler alması bankaların net olarak daha önce verdikleri kredileri geri aldıklarını göstermektedir. 2004 yılında bu kaleme göre yabancılar tarafından net 641 milyon dolarlık kredi geri ödemesi yapılırken, 2005 yılında bu tutar net 194 milyon dolar olmuştur. Diğer taraftan, bankalar 2004 yılında yurt dışından net 5,7 milyar dolar kredi kullanırken 2005 yılında 9,1 milyar dolar kredi kullanmışlardır. Bu tutarın net 6,4 milyar dolarını uzun vadeli krediler oluşturmaktadır. Diğer sektörler aynı dönemde yurt dışından 20,8 milyar dolar uzun vadeli kredi kullanırken, 11 milyar dolar uzun vadeli kredi geri ödemesinde bulunmuşlardır. Ayrıca, aynı dönemde diğer sektörler net 359 milyon dolar kısa vadeli kredi kullanmışlardır.

Yurt dışında çalışan işçilerin Merkez Bankasında açtıkları kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları ile süper döviz hesaplarında 2005 yılında 787 milyon dolar çıkış gerçekleşmiştir. Bankaların yurtdışından topladıkları mevduat ise toplamda 1,3 milyar dolar artmıştır. Böylece 2004 yılında 647 milyon dolar mevduat girişi gözlenirken, 2005 yılında 489 milyon dolar mevduat girişi yaşanmıştır.

2004 yılında 824 milyon dolar artan resmi rezervler, 2005 yılında 17,8 milyar dolar artmıştır. 2004 yılında 2,3 milyar dolar olan net hata ve noksan kalemi, 2005 yılında 2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılı sonunda 36 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası brüt rezervleri, geçici verilere göre yüzde 40,3 oranında artarak 2005 yılı sonunda 50,5 milyar dolara çıkmıştır.

III. Konsolide Bütçe

Aşağıda verilen tablolarda yer alan 2004 ve 2005 yıllarına ait veriler analitik bütçe sınıflandırması esasına göre hazırlanmıştır.

2005 yılında konsolide bütçe harcamaları geçen yıla göre %2,5 oranında artarak, kesintili bütçe başlangıç ödeneğinin oldukça altında 144,6 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu durum faiz giderlerinin, tahminlerin altında gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde faiz dışı harcamalar ise %17 oranında artarak bütçe hedefi seviyesinde sonuçlanmıştır. Öte yandan yine aynı dönemde, konsolide bütçe gelirleri %21,8 oranında artarak 134,8 milyar YTL seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmeler sonucunda; 2005 yılı sonunda konsolide bütçe açığı 2004 yılına göre %67,8 oranında azalırken, faiz dışı fazlası %37,2 oranında artış göstermiş ve yıl sonu bütçe hedefinin 8,6 milyar YTL üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 26. Konsolide Bütçe Dengesi– Milyon YTL (% Değişim)- 2005

Ocak- Aralık			
	2004	2005	% Değişim
Gelirler	110.721	134.819	21,8
Genel Bütçe	108.940	132.658	21,8
Vergi Gelirleri	90.077	106.932	18,7
Vergi Dışı Gelirler	17.500	23.499	34,3
Sermaye Gelirleri	161	2.042	1167
Alınan Bağış ve Yardımlar	1.202	185	-84,6
Katma Bütçe Gelirleri	1.781	2.161	21,3
Harcamalar	141.021	144.562	2,5
Faiz Dışı Harcamalar	84.532	98.883	17
Personel Giderleri	28.948	31.856	10
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi	4.024	4.533	12,6
Mal ve Hizmet Alımları	12.684	14.290	12,7
Cari Transferler	27.683	35.190	27,1
Sermaye Giderleri	8.050	9.684	20,3
Sermaye Transferleri	437	1.546	253,4
Borç Verme	2.669	1.784	-33,1
Yedek Ödenek	37	0	-100
Faiz Harcamaları	56.488	45.680	-19,1
Bütçe Dengesi	-30.300	-9.743	-67,8
Faiz Dışı Denge	26.188	35.936	37,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1. Konsolide Bütçe Gelirleri

2005 yılında, genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı bir önceki yıla göre %18,7 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, dolaysız vergi tahsilatının bütçe hedeflerinin oldukça üzerine çıktığı görülmektedir. Gelir vergisi tahsilatı %14,6, kurumlar vergisi tahsilatı ise %13,2 oranında artış göstermiştir. Enflasyon muhasebesinin şartlar oluşmadığı için 2005 yılında uygulanmamasının kurumlarda geçici vergi tahsilatını olumlu etkilediği düşünülmektedir. Aynı dönemde, mülkiyet üzerinden alınan vergiler, faiz oranlarında görülen düşüşe rağmen kredi hacminde ve finansal hizmetlerde görülen genişlemeye paralel olarak banka ve sigorta muameleleri vergisi tahsilatında görülen artıştan dolayı %24,5 oranında artmıştır.

Geçtiğimiz yıl dahilde alınan mal ve hizmet vergileri 2004 yılına göre %21,9 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, dahilde alınan KDV gelirleri %6 oranında artışla, bütçe hedefinin 1,4 milyar YTL altında, 12,5 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. ÖTV tahsilatı ise %24,6 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, petrol ürünleri ve doğalgaz üzerinden alınan ÖTV tahsilatı %23,2, motorlu taşıtlardan alınan ÖTV tahsilatı, geçen yıl uygulanan ÖTV indiriminden dolayı oluşan baz etkisinin de katkısıyla %54,5, kolalı gazoz, alkollü içkiler ve tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV tahsilatı ise %15,4 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallar üzerinden alınan ÖTV tahsilatı, bu yılın Nisan ayında yapılan ÖTV oran artışının da etkisiyle, %59,4 oranında artmıştır. Motorlu taşıtlar vergisi tahsilatının ise 2003 yılında alınan ek vergilerin 2004 yılında tahakkuk eden motorlu taşıtlar vergisinden mahsup edilmesi nedeniyle oluşan baz etkisinden dolayı %64,2 oranında arttığı görülmektedir. Damga vergisi tahsilatındaki artış oranı %14,4 olurken, harç gelirlerindeki artış oranı, gayrimenkul ve taşıt satışlarının da etkisiyle %37,7 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde, özel iletişim vergisi tahsilatı Türk Telekom A.Ş.'den alınan hasılat payının kapsama alınmasının da etkisiyle %60,7 oranında artış göstermiştir.

2005 yılında uluslar arası ticaret ve muamelelerden alınan bir önceki yıla göre %13,9 oranında artış göstermiştir. İthalde alınan KDV tahsilatı %14,2, gümrük vergileri tahsilatı ise %12,1 oranında artış göstermiştir. Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi tahsilatı üzerinde düşük seyreden döviz kurlarının olumsuz etkisinin olduğu görülmektedir.¹⁴

¹⁴ http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/2006_7meryon.php

Tablo 27. Konsolide Bütçe Gelirleri -Trilyon TL (% Değ.)- 2005

	2004	2005	%
Toplam	110.721	134.819	21,8
Vergi Gelirleri	90.077	106.932	18,7
Gelir Üzerinden Al. Ver.	26.559	30.324	14,2
Gelir Vergisi	17.846	20.457	14,6
Kurumlar Vergisi	8.715	9.866	13,2
Servet Üzerinden Al. Ver.	1.478	1.840	24,5
Mal ve Hizmet Üz. Al. Ver.	41.406	50.488	21,9
Dahilde Alınan KDV	11.759	12.466	6
ÖTV	26.070	32.476	24,6
Diğer	3.576	5.546	55,1
Dış Ticarettten Alınan Ver.	16.936	19.295	13,9
İthalde Alınan KDV	15.657	17.877	14,2
Diğer	1.280	1.418	10,8
Vergi Dışı Gelirler	17.500	23.499	34,3
Sermaye Gelirleri	161	2.042	1167
Alınan Bağış ve Yardımlar	1.202	185	-84,6
Katma Bütçe Gelirleri	1.781	2.161	21,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2. Konsolide Bütçe Harcamaları

2005 yılında vergi dışı gelir performansı üzerinde; faiz, ikraz ve tavizlerden geri alınanlardan elde edilen gelirlerdeki artış ile Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu gelirlerindeki artışın olumlu etkisi görülürken, Türk Telekom A.Ş.'den elde edilen hasılat payının özel iletişim vergisi kapsamına alınmasının, vergi barışı uygulamasından elde edilen gelirlerdeki ve üst kurullardan elde edilen gelirlerdeki azalmanın olumsuz etkisi olmuştur. Aynı dönemde, sermaye gelirleri, Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirilmesinden elde edilen 1,8 milyar YTL tutarındaki hisse satış gelirinden dolayı %1167 oranında artarken, alınan bağış ve yardımlar 5217 sayılı Kanun ile özel gelirler hakkında yapılan düzenlemeden dolayı %84,6 oranında azalmıştır.

Geçtiğimiz yıl, konsolide bütçe personel harcamaları 2004 yıla göre %10, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ise %12,6 oranında artmıştır. Personel giderlerinin bütçe ödeneği ile uyumlu gerçekleştiği görülmektedir. Aynı dönemde, mal ve hizmet alım giderleri %12,7 oranında artış kaydedilmiştir.

2005 yılında sermaye giderleri 2004 yılına göre %20,3 oranında artış kaydetmiştir. Sermaye transferleri ise, TÜBİTAK'a, İşyurtları Kurumuna ve mahalli idarelere yapılan transferlerdeki artışlardan dolayı %253,4 oranında artış göstermiştir. Borç verme kalemi ise %33,1 oranında azalmıştır.

01.02.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile sigaralara uygulanan maktu ÖTV tutarları %7,4 ile %49,8, alkollü içkilere uygulanan maktu ÖTV tutarları ise %22,0 ile %118,6 arasında değişen oranlarda artırılmıştır.

Tablo 28. Konsolide Bütçe Harcamaları -Trilyon TL (% Değ) - 2005

	2004	2005	%
Toplam	141.021	144.562	2,5
Faiz Dışı Harcamalar	84.532	98.883	17
Personel	28.948	31.856	10
Sos. Güv. Kur. Dev. Primi	4.024	4.533	12,6
Mal ve Hiz. Alımları	12.684	14.290	12,7
Sağlık Harcamaları	3.075	4.004	30,2
Diğer	9.609	10.286	7
Cari Transferler	27.683	35.190	27,1
KİT Görev Zararları	381	512	34,5
Sos. Güv. Kuruluşları	19.333	23.762	22,9
Emeklilere Vergi İadesi	710	1.293	82,3
Tarımsal Destekleme	3.084	3.707	20,2
Diğer	4.176	5.916	41,7
Sermaye Giderleri	8.050	9.684	20,3
Sermaye Transferleri	437	1.546	253,4
Borç Verme	2.669	1.784	-33,1
Yedek Ödenekler	37	0	-100
Faiz Ödemeleri	56.488	45.680	-19,1
İç Borç Faizi	50.318	39.342	-21,8
Dış Borç Faizi	6.170	6.337	2,7

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2005 yılında, cari transferler 2004 yılına göre %27,1 oranında artarak 35,2 milyar YTL olmuştur. Sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler %22,9 oranında artarak 23,8 milyar YTL olmuştur. Bu dönemde, Emekli Sandığına yapılan transferler %14, Sosyal Sigortalar Kurumuna yapılan transferler %30,4, Bağ-Kur'a yapılan transferler %28,6 ve İşsizlik Sigortası Fonuna yapılan transferler %14,3 oranında artış göstermiştir. Tarımsal destekleme giderlerinin de %20,2 oranında arttığı görülmektedir. Tarımsal destekleme ödemelerinin dağılımına bakıldığında; izlenen tarım stratejisi gereği doğrudan gelir desteği ödemelerinin bir miktar azaldığı, diğer tarımsal desteklerin ise arttığı görülmektedir. Aynı dönemde, kredi yurtlar kurumuna yapılan transferler %33,6, KİT'lere görev zararları için yapılan transferler ise %34,5 oranında artış göstermiştir. Emeklilere yapılan vergi iadesi ödemelerindeki artış oranı ise %82,3 olmuştur.

2005 yılında konsolide bütçe faiz harcamaları, borçlanma faiz oranlarında devam eden düşüşe paralel olarak, 2004 yılına göre %19,1 oranında azalarak 45,7 milyar YTL'ye gerilemiştir. Bu dönemde iç borç faiz ödemeleri %21,8 oranında azalmış, dış borç faiz ödemeleri ise %2,7 oranında artış kaydetmiştir. Bu gelişmelere göre, konsolide bütçe faiz giderlerinin bütçe başlangıç ödeneğinin 10,8 milyar YTL altında kaldığı görülmektedir.

IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

23 Aralık 2005 tarihi itibarıyla Kasım ayı sonuna göre M1, M2 ve M2Y parasal büyüklükleri reel olarak artış göstermiştir. Bu dönemde M1 para arzı bir önceki aya göre %7,2 oranında artarak 39,4 milyar YTL'ye, M2 para arzı %3,6 oranında artarak 151,8 milyar YTL'ye, M2Y para arzı ise yüzde 3,4 oranında artarak 228,2 milyar YTL'ye yükselmiştir. 2004 yılı sonuna göre bakıldığında; 23 Aralık 2005 tarihi itibarıyla M2 para arzındaki artışın %38,8 oranında olduğu, M2Y para arzındaki artışın ise döviz tevdiat hesaplarında önemli bir artış olmaması nedeniyle %23,1 oranında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 29. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2005

	2005 Aralık / 2004 Aralık	2005 Aralık / 2005 Kasım
Emisyon	45,6	3,3
Rezerv Para	60,8	17,5
M2	38,8	3,6
M2Y	23,1	3,4
Toplam Mevduat (TL+YP)	21,3	3,4
Mevduat Banka. Kredileri (Yurtiçi)	49	4,4
TEFE	7,7	0,4

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

Mevduat bankaları yurtiçi kredileri Aralık ayında konut kredileri ve ticari kredilerdeki artışın etkisiyle bir önceki aya göre %4,4 oranında, 2004 yılı sonuna göre ise %49 oranında artarak 116,6 milyar YTL'ye yükselmiştir. 2004 yılı sonuna göre ticari kredilerde %42,6, konut kredilerinde ise %351 oranında artış gerçekleşmiştir.

23 Aralık 2005 tarihi itibarıyla bankalar arası hariç toplam mevduat Kasım ayı sonuna göre %3,4 oranında artarak 221,7 milyar YTL'ye yükselmiştir. Bu dönemde hem YTL hem de YP mevduatlarda artış görülmüştür. Nitekim, yurtiçi yerleşiklerin YTL mevduatları bir önceki aya göre %3,7 oranında artarak 141,3 milyar YTL'ye, YP mevduatların dolar değeri ise %3,4 oranında artarak 56,8 milyar dolara yükselmiştir. 2004 yılı sonuna göre bakıldığında; yüksek getiri sağlaması ve Türk parasına olan

güvenin artmasının etkisiyle YTL mevduatların %36,9 oranında arttığı, YP mevduatlardaki artışın ise %0,2 ile oldukça sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir

2005 yılında reel efektif döviz kuru sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. Ocak ayında 150,6 düzeyinde olan kur Aralık ayında %160,1 düzeyine yükselmiştir.

Faiz oranlarının gelişimine bakıldığı zaman, 2005 yılında Merkez Bankası toplamda 9 kez faiz indirim silahına gitmiştir. Ocak ayında %17'ye indirilen faiz Şubat ayında %16,5'e, Mart ayında %15,5'e, Nisan ayında %15'e, Mayıs ayında %14,5'e, Haziran ayında %14,25'e düşürmüştür. Ardından 3 ay boyunca faizleri indirmeyen Merkez Bankası Ekim ayında %14'e, Kasım ayında %13,75'e, Aralık ayında %13,5'e düşürmüştür.¹⁵

V. Fiyat Gelişmeleri

2005 yılı Aralık ayında TÜFE %0,42 oranında artmıştır. Endeksteeki 12 aylık artış %7,72 seviyesinde gerçekleşerek, yüzde 8 olan yıllık enflasyon hedefinin altında kalmıştır. Aralık ayı TÜFE artış beklentisi, TCMB beklenti anketine göre %0,65 idi.

Tüketici Fiyatları Endeksinde %29,42'yle en yüksek ağırlığa sahip olan gıda ve alkolsüz içecekler fiyatlarının bu dönemde %0,27 oranında gerilemesi ve giyim ve ayakkabı, ulaştırma ve haberleşme harcama gruplarında görülen fiyat gerilemeleri Aralık ayı TÜFE artışını sınırlamıştır. Ay içerisinde tütün ürünleri fiyatlarına gelen zamların etkisiyle alkollü içecekler ve tütün fiyatlarının %4,92 oranında artış göstermesi ve çeşitli mal ve hizmetler ve ev eşyaları harcama gruplarında görülen fiyat artışları endeksi yukarı yönde etkileyen unsurlar olmuştur.¹⁶

Sanayi fiyatlarının Aralık ayındaki gelişimi incelendiğinde, sektör içinde en yüksek ağırlığa sahip olan imalat alt sektörü fiyatlarının %0,58 oranında gerilediği görülmektedir. Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı fiyatlarında yaşanan %2,42 oranındaki gerileme ve gıda ürünleri ve içecek imalatı fiyatlarının sabit kalması, imalat sanayi fiyatlarındaki gerilemede belirleyici olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte, diğer alt sektörleri olan madencilik fiyatlarının %0,82 oranında gerilemesi, elektrik, gaz ve su fiyatlarının ise yüzde 0,44 oranında artmasıyla, Aralık ayında sanayi kesimi üretici fiyatları yüzde 0,53 oranında gerilemiştir.

Aralık ayında ÜFE, ham petrol fiyatlarında görülen düşüşün etkisiyle %0,04 oranında gerilemiştir. Bu dönemde ÜFE'nin ana alt kalemleri olan tarım kesimi fiyatları %1,72 oranında artarken, sanayi kesimi fiyatları %0,53 oranında gerilemiştir. 12 aylık dönemde ise Üretici Fiyatları Endeksi %2,26 artış göstermiştir.

¹⁵ www.tcmb.gov.tr

¹⁶ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131l%u0131+ekonomisi>

Aralık ayında tarım, avcılık, ormancılık alt sektörü fiyatlarının %1,61, balıkçılık alt sektörü fiyatlarının %6,87 oranında artması sonucu tarım fiyatları %1,72 oranında artmıştır.

Tablo 30. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2005

	Aralık	Ocak-Aralık	%
Tüketici Fiyatları Endeksi			
Genel	0,42	7,72	8,18
- Gıda ve alkolsüz içecekler	-0,27	4,92	4,93
- Alkollü içecekler ve tütün	4,92	27,87	13,50
- Giyim ve ayakkabı	-0,59	-0,13	3,57
- Konut	0,44	9,87	10,66
- Ev Eşyası	1,05	6,26	7,19
- Sağlık	0,09	-0,40	4,25
- Ulaştırma	-0,18	11,01	15,30
- Haberleşme	-0,24	1,71	1,66
- Eğlence ve kültür	0,48	6,63	7,48
- Eğitim	0	7,22	13,26
- Lokanta ve oteller	0,51	14,98	14,36
- Çeşitli mal ve hizmetler	2,40	8,52	6,79
Üretici Fiyatları Endeksi			
Genel	-0,04	2,66	5,89
Tarım	1,72	3,03	1,72
Sanayi	-0,53	2,57	7,09
- Madencilik	-0,82	9,63	11,20
- İmalat Sanayi	-0,58	3,15	7,57
- Elektrik, gaz, su	0,44	-8,38	-0,88

Kaynak: www.tuik.gov.tr

VI. İktisat Politikaları

2003 yılından itibaren uygulanan Sıkı mali politikası 2005 yılında da devam ettiği görülmektedir. Kamu faiz dışı fazlasının milli gelire oranı %6,5 olarak belirlendi. Maliye politikasının en büyük paya sahip bütçede de sıkı bütçe politikası uygulanmıştır.

Faiz harcamaları, 2005 yılında nominal bazda düşüşle 56,4 katrilyon TL olması bekleniyor. Faiz oranlarında hızlı bir gerileme var. Hazine ihalelerinde ortalama faizler 2003 yılında %47'den 2004 yılında %25,5'e düştü. Buna paralel olarak Hazine ihalelerindeki ortalama vade, 2001 yılında 146 gün iken 2004 yılında 331 güne düştü.

Faiz dışı harcamaların detaylarına bakıldığı zaman Sosyal Güvenlik Kurumları'na yapılan transferlerin bu dönemde de önemini koruduğu görülmektedir. Bu transferler milli gelirin %4,6'sını, faiz dışı harcamaların ise %22,2'sini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu transferler ekonominin geneli için sorun olmaya devam etmektedir.

2005 yılında döviz alım ihalelerinde 15 milyon dolar ve %200 oranında opsiyon (30 milyon dolar) olmak üzere toplam 45 milyon dolarlık günlük alım yapılmıştır. 2005 yılında toplam 7,4 milyar dolarlık döviz alım ihalesi yapılırken 14,5 milyar dolarlık döviz alım müdahalesi yapılarak toplamda 22 milyar dolarlık döviz alımı gerçekleştirilmiştir.

2005 yılında toplam net dış borç stokunda artış hızı yavaşlamıştır. Türkiye'nin net dış borç stoku önceki yıla göre %4 oranında artarak 123,3 milyar dolara ulaşmıştır. Merkez Bankasının dış borçlanmasında %28'lik azalış olurken bankacılık sektörü hala %47 düzeyinde yüksek bir artış göstermiştir.

Merkez Bankası faiz oranlarında düşük oranlarda ancak sık sık müdahalede bulunmuştur. Yılın başında %17 düzeyinde olan faiz oranları yıl sonuna doğru %13,5 oranına kadar düşürülmüştür.

Yeni para reformu ile 2005 yılından itibaren Türk lirasındaki altı sıfır atılmış ve Yeni Türk Lirası adıyla 1 Ocak 2005 itibariyle tedavüle girmiştir. Yeni para birimi belli süreliğine Yeni Türk Lirası şeklinde tedavülde kalacak.

Borç Stoku, Merkezi Yönetim Borç Stoku 2005 yılında 331,5 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Toplam merkezi yönetim borç stokunun %75'i İç Borç, %25'i Dış Borç oluşturmaktadır.

Türkiye'nin toplam 169,5 milyar dolarlık dış borç stokunun 70 milyar doları Kamu tarafından 83 milyar doları ise Özel sektör tarafından kullanılmıştır. 2002 yılından itibaren devam eden borç stokundaki kamunun ağırlığı giderek azalmakta ve özel sektörün payı artmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2006 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH ve Sanayi Üretimi

1. Sektörel Büyüme Hızları

2006 yılının son çeyreğinde GSYİH ve GSMH sırasıyla %5,2 ve %4,6 oranında büyümüştür. Böylece 2006 yılının tamamında GSYİH ve GSMH sırasıyla %6,1 ve %6 oranlarında artmıştır. 2002 yılının ilk çeyreğinde başlayan aralıksız büyüme süreci 2006 yılının son çeyreğinde de devam etmiş, böylece ekonomide 20 dönemlik bir büyüme süreci yaşanmıştır.

2006 yılının dördüncü çeyreğindeki büyüme oranları üzerinde tarım sektöründeki artış ile birlikte ticaret ve inşaat sektörlerindeki artışlar olumlu etki yapmıştır. Ancak ithalat vergisi katma değerinde geçmiş dönemlere kıyasla daha düşük oranlı bir artış gerçekleşmiştir.

2006 yılının dördüncü döneminde, 2005 yılının aynı dönemine göre tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde sırasıyla %9,7, %6,5 ve %3,9 oranlarında büyüme oranları kaydedilmiştir.

Bu gelişmelerle birlikte 2006 yılında yıllık bazda tarım sektörü %2,9, sanayi sektörü %7,4 ve hizmetler sektörü %6,1 oranında artmıştır.

2006 yılının dördüncü çeyreğinde tarım sektörü katma değerinde beklentilerin üzerinde bir artış gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde hububat üretimi %1 oranında azalırken, diğer tarla ürünleri üretimi, meyve üretimi, sebze üretimi ve hayvancılık üretiminde sırasıyla %9,3, %12,4, %0,8 ve %7,6 oranlarında artışlar kaydedilmiştir. Böylece çiftçilik, hayvancılık sektörü yılın dördüncü çeyreğinde %9,6 oranında büyüme göstermiştir. Ormancılık sektörü %9 ve balıkçılık sektörü ise %13,3 oranında büyümüştür.

2006 yılının dördüncü çeyreğinde imalat sanayi sektörü %6,9, enerji sektörü ise %7,3 oranında büyüme gösterirken, madencilik sektörü %4,6 oranında daralma yaşamıştır. Bu sektörlerdeki yıllık gerçekleşen büyüme oranları sırasıyla %7,4, %8,7 ve %12,3 oranında olmuştur. İnşaat sektörü 2003 yılının son çeyreğinde büyümeye başlamış ve 2006 yılının son çeyreğinde de artmaya devam etmiştir. Söz konusu artışta özel kesim inşaat sektöründe gerçekleşen %21,6'lık artış etkili olmuştur. Diğer yandan kamu kesimi inşaat sektörü yatırımları (bina+bina dışı) %9,1 oranında artmıştır. Böylece inşaat sektörü 2006 yılının tamamında %19,4 oranında büyürken aynı dönemde sektörün büyüme katkısı %0,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 31. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2006

	Yıllık		2006			
	2005	2006	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.
Tarım	5,6	2,9	7,6	-0,4	0,5	9,7
Sanayi	6,5	7,4	4,5	11,1	7,2	6,5
- İmalat	6,1	7,4	4	11,3	6,8	6,9
Hizmetler	8,2	6,1	7,7	7,8	5,3	3,9
- İnşaat	21,5	19,4	27,1	14,9	21,3	16,1
- Ticaret	7,4	5,9	7,1	8	5	4
- Ulaştırma	8,8	3,1	3,6	5,8	2,1	1,5
- İthalat Vergisi	12,2	9	15,4	14,1	5	2,7
GSYİH	7,4	6,1	6,7	8,3	4,8	5,2
GSMH	7,6	6	6,4	9,3	4,3	4,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ticaret sektörü 2006 yılının dördüncü çeyreğinde %4 oranında büyümüştür. 2006 yılının son çeyreğinde ticaret sektörünün alt kolları olan toptan ve perakende ticareti %5,2 artarken, otel-lokanta hizmetleri %3,5 oranında azalmıştır. 2006 yılının tamamında ticaret sektörü %5,9 oranında artmıştır.

GSYİH içindeki sabit fiyatlarla payı %11,6 olan ulaştırma sektöründe, yılın son çeyreğinde %1,5 oranında bir artış kaydedilmiştir. Böylece yılın tamamında ulaştırma sektörü %3,1 oranında büyüme göstermiştir.

2006 yılının dördüncü çeyreğinde mali kuruluşların %6,9 oranında artmış, yılın tamamında söz konusu sektörün büyümesi %2,2 olarak gerçekleşmiştir. Serbest meslek ve hizmetler sektörü katma değeri yılın dördüncü çeyreğinde %6 oranında artmıştır.

Yılın dördüncü döneminde enerji dışı ithalat fiyatlarındaki yüksek artış nedeniyle reel ithalattaki düşük oranlı artışa paralel olarak, ithalat vergisi yalnız %2,7 oranında artmıştır. Böylece ithalat vergisi yılın tamamında %9 oranında yükselmiştir.

2006 yılının dördüncü çeyreğinde %5,2 oranındaki GSYİH büyümesine, tarım sektörünün katkısı 1 puan, sanayi sektörünün katkısı 1,9 puan ve hizmetler sektörünün katkısı da 2,4 puan olmuştur. 2006 yılının tamamında %6,1 oranındaki GSYİH büyümesine tarım sektörünün katkısı 0,3 puan, sanayi sektörünün katkısı 2,2 puan ve hizmetler sektörünün katkısı 3,6 puan olmuştur.

2. Talep Unsurlarındaki Gelişmeler

2006 yılının dördüncü çeyreğinde %5,2 oranında artış kaydeden gayri safi yurt içi hasıla harcamalar yöntemiyle incelendiğinde büyümeye en önemli katkıları özel sektör yatırım harcamaları ile mal ve hizmet ihracatı yapmıştır. 2006 yılının dördüncü çeyreğinde özel kesim tüketim harcamaları %0,1, kamu tüketim harcamaları ise %0,7 oranında artış göstermiştir. Böylece toplam tüketim harcamaları sadece %0,2 oranında artmıştır. Tüketim harcamalarında kaydedilen bu düşük artışlarda Mayıs-Haziran dönemindeki finansal dalgalanmanın etkisinin gecikmeli hissedilmesi etkisi olmuştur. Dördüncü çeyrekte gıda ve içki harcamaları %0,2 oranında artarken, dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalar ise %6,3 oranında azalmıştır. 2006 yılının tamamında özel tüketim harcamaları %5,2 oranında, kamu tüketim harcamaları ise %9,6 oranında artmıştır.

2006 yılının ilk aylarında tüketici güven endeksleri olumlu bir seyir izleyerek 100'ün üzerinde bir endeks değeri çıkmıştır. Ancak, Haziran ayından itibaren düşmeye başlayan güven endeksi Aralık ayında 92'ye düşmüştür.¹⁷

3. Sanayi Üretim

Aylık verilere göre sanayi üretimi, 2006 yılı Aralık ayında bir önceki yılın Aralık ayına göre %2,5 oranında artmıştır. Mevsimsel düzeltilmiş sanayi üretim endeksinde ise Aralık ayında Kasım ayına göre %0,1 oranında azalma kaydedilmiştir. Böylece 2006 yılında sanayi üretimi, 2005 yılına göre %6 oranında artış göstermiştir.

2006 yılı Aralık ayında imalat sanayi, madencilik ve enerji sektörleri üretimlerinde sırasıyla, %1,9, %1,6 ve %7,9 oranlarında artış gözlenmiştir. 2006 yılı Aralık ayı imalat sanayi üretimindeki artışta; endeks içindeki payları yüksek olan petrol ürünleri, ana metal, metal eşya, makine teçhizat ve taşıt araçları alt sektörlerinde kaydedilen üretim artışları etkili olmuştur.

Enerji sektöründe son üç yıldır gözlenen istikrarlı üretim artışı, 2006 yılının Aralık ayında da devam etmiş ve sektörde Aralık ayında %7,9 oranında üretim artışı olmuştur.

4. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

2006 yılında çalışma çağındaki nüfus bir önceki yıla göre 842 bin kişi artarak 51 milyon 668 bin kişi olmuştur. Kurumsal olmayan sivil nüfus bir önceki yıla göre 995 bin kişi artarak 72 milyon 606 bin, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 842 bin artışla 51 milyon 668 bin kişiye ulaşmıştır.

2006 yılında istihdam edilenlerin sayısı, bir önceki yıla göre 284 bin kişi artarak 22 milyon 330 bin kişiye ulaşmıştır. 2006 yılında tarımda çalışan sayısı 405 bin kişi azalırken tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 689 bin kişi artmıştır.

¹⁷ www.tuik.gov.tr

Türkiye genelinde işsiz sayısı bir önceki yıla göre 74 bin kişi azalarak 2 milyon 446 bin kişiye düşmüştür. İşsizlik oranı ise 0,4 puan azalışla %9,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

II. Ödemeler Dengesi:

1. Cari işlemler Dengesi

A. Dış Ticaret Dengesi

2006 yılının Ocak-Aralık ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %16,6 oranında artarak 85,5 milyar dolar, ithalat ise bir önceki yılın aynı ayına göre %19,5 oranında artarak 139,5 milyar dolar olmuştur. İthalat artış hızı son 58 aydan sonra ilk defa azalma göstermiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde 2005 yılı Ocak-Aralık döneminde %62,9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2006 yılının Ocak-Aralık döneminde %61,3 olarak gerçekleşmiştir. 2005 Ocak-Aralık döneminde 43,2 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 2006 yılı Ocak-Aralık döneminde %19,8 oranında artarak 54 milyar dolara yükselmiştir.

İhracatta Yaşanan Gelişmeler:

2006 yılında geniş ekonomik sınıflamaya göre yatırım malları ihracatı önceki yıl aynı dönemine göre %17,8, Ara malı ihracatı %24,8, tüketim malları ihracatı %8,5 oranında artış göstermiştir.

2006 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı, 2005 yılının aynı dönemine göre, %15,9, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı %3,6 ve madencilik sektörü ihracatı ise %41 oranında artmıştır. 2006 yılında ihracata artma yönünde en yüksek katkıyı yapan fasıllar, mineral yakıt-yağlar ve örülmemiş giyim eşyası olurken, demir veya çelikten eşya, plastik ve mamulleri ve inci kıymetli taş ve mamulleri ihracatı önemli oranda artmıştır.

Tablo 32. Sektörel İhracat – milyon dolar -2006

	Yıllık		
	2005	2006	05/06
Toplam	73.476	85.142	15,9
Tarım ve Ormancılık	3.329	3.448	3,6
Madencilik	810	1.142	41
İmalat	68.813	79.887	16,1
- Kara taşıtları	9.566	11.882	24,2
- Örme giyim eşyası	6.590	6.936	5,2
- Elektrikli makine, cihazlar	5.423	6.313	16,4
- Kazan, makine ve mek.cihaz	5.426	6.502	19,8

- Demir ve çelik	4.973	5.727	15,2
- Örülmemiş giyim eşyası	4.429	6.268	41,5
- Demir veya çelikten eşya	2.731	3.327	21,8
- Mineral yakıt ve yağlar	2.641	3.572	35,2
- Yenilen meyveler	2.501	2.380	-4,8
- Dokumaya elverişli maddelerden hazır eşya	1.970	1.919	-2,6
- Plastik ve mamulleri	1.722	2.208	28,2
- İnci kıymetli taş ve mamulleri	1.326	1.753	32,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

İthalatta Yaşanan Gelişmeler:

Yatırım malları ithalatı geçen yıl aynı dönemine göre %14,7, ara malı ithalatı %21,7, tüketim malları ithalatı %15,3 oranında artış göstermiştir. İthalattaki artışa en fazla katkıyı yapan sektörler benzin-yaglar ve hammaddeler ithalatı olmuştur.

İthalattaki artışta; yılın ilk yarısında enerji fiyatlarında, yılın ikinci yarısında ise enerji dışı malların fiyatlarında görülen yüksek oranlı artış ve imalat sanayi üretiminde gözlenen yüksek oranlı büyüme etken olmuştur. Enerji ithalatı artışı fiyatlardaki artış nedeniyle 2006 yılında genel ithalat artış oranının oldukça üzerinde kalmıştır. Enerji ithalatındaki artışın ithalata getirdiği yük 7.297 milyon dolardır. 2006 yılında, sanayi ile ilgili taşımacılık araç ve gereçleri, esası yiyecek ve içecek olan işlenmemiş hammaddeler ve binek otomobilleri ithalat artışı bir önceki yıla göre azalan sektörler olmuştur.

Tablo 33. Sektörel İthalat –milyon dolar -2006

	Yıllık			Aralık		
	2005	2006	06/05	2005	2006	06/05
Toplam İthalat	116.774	137.032	17,3	11.683	11.530	-1,3
-Mineral yakıt. Yağlar	21.256	28.553	34,3	2.293	2.368	3,3
-Kazan. makine. Mekanik cihazlar	16.400	18.711	14,1	1.813	1.747	-3,6
-Kara taşıtları	10.533	11.279	6,9	1.257	1.016	-19,1
-Elek. Makine ve cihazlar	9.664	10.769	11,4	1.083	957	-11,6
-Demir ve çelik	9.458	11.275	19,2	892	897	0,6
-Plastik ve mamulleri	5.796	6.838	18	481	522	8,5
- İnci, kıymetli taş ve metal mamulleri	4.227	4.356	3,1	260	302	16,2
-Organik kimyasal ürünler	3.532	3.617	2,4	295	290	-1,8

- Eczacılık ürünleri	2.849	3.014	5,8	257	265	3,2
- Optik alet ve cihazlar	2.473	2.698	9,1	313	287	-8,3
-Pamuk.pamuk ipliği	2.079	2.073	-0,3	165	167	1,1

Kaynak: www.tuik.gov.tr

B. Hizmetler Dengesi

2006 yılında net hizmet gelirleri bir önceki yıla göre %10 oranında azalarak 13.539 milyon dolar olmuştur. Bu gelişmede 2006 yılında net turizm gelirinin %7,7 oranında azalarak 14,1 milyar dolar olması etken olmuştur.

C. Yatırım Geliri Dengesi

2006 yılında net yatırım gideri bir önceki yıla göre %14 oranında artarak 6,5 milyar dolar olmuştur. 2006 yılında kısa ve uzun vadeli kredilere ilişkin faiz ödemelerinin bir önceki yıla göre %25,9 oranında artarak 6,4 milyar dolar olması bu gelişmede etken olmuştur. 2006 yılında yatırım geliri dengesinin, doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar kalemlerinde sırasıyla 935 milyon dolar, 662 milyon dolar ve 4,9 milyar dolar net çıkış kaydedilmiştir.

D. Cari Transferler

2005 yılında 1,4 milyar dolar olan cari transferler 2006 yılında 1,7 milyar dolara yükselmiştir. 2006 yılında işçi gelirleri %30,6 oranında artarak 1.1 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 34. Cari İşlemler Dengesi- milyon dolar -2006

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2005	2006	2005	2006
I. Dış Ticaret Dengesi	-3.684	-1.858	-33.516	-39.934
1. İhracat f.o.b.	7.246	8.447	73.476	85.142
2. İthalat c.i.f.	-11.683	-11.530	-116.774	-137.032
3. Diğer (1)	753	1.225	9.782	11.956
II. Hizmetler Dengesi(Net)	113	451	15.037	13.539
1.Taşımacılık	-75	-63	-170	63
2.Turizm	478	556	15.280	14.110
3.İnşaat Hizmetleri	99	88	874	879
4.Finansal Hizmetler	-13	-27	-41	-247
5.Diğer Ticari Hizmetler	-28	-45	-200	-435
6.Resmi Hizmetler	-343	-58	-874	-720
7.Diğer Hizmetle	-5	0	168	-111
III. Geliri Dengesi	-523	-539	-5.799	-6.608

1. Ücret Ödemeleri	-8	-10	-96	-107
2. Yatırım Geliri	-515	-529	-5.703	-6.501
Doğrudan Yatırımlar	-54	-63	-734	-935
Portföy Yatırımları	-148	-57	-924	-662
Diğer Yatırımlar	-313	-409	-4.045	-4.904
Faiz Gideri	-427	-565	-5.050	-6.357
Uzun Vade	-366	-470	-4.497	-5.551
Kısa Vade	-61	-95	-553	-806
IV. Cari Transferler	154	174	1.454	1.687
İşçi Gelirleri	85	99	851	1.111
Cari İşlemler Dengesi	-3.940	-1.772	-22.824	-31.316

Kaynak: Merkez Bankası

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

2005 yılında 20,5 milyar dolar olan net sermaye girişleri (rezerv değişimleri dahil) 2006 yılında %66,3 oranında artarak 34 milyar dolara yükselmiştir. 2006 yılında bir önceki yıla göre %101,7 oranında artarak 19,8 milyar dolara ulaşan yurt içindeki doğrudan yatırımlar, cari işlemler açığının finansmanında önemli rol oynamıştır. Bu kalemin alt detayına bakıldığında, 2006 yılında yabancıların yurtiçinde gayrimenkul alımlarının bir önceki yıla göre %58,7 oranında artarak 3 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Diğer taraftan, yurtiçi yerleşiklerin yurtdışında yaptıkları doğrudan yatırımlar 2005 yılında net 1.078 milyon dolar, 2006 yılında ise net 934 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Böylece, 2006 yılında doğrudan yatırımlar kaleminde 18,9 milyar dolar tutarında net sermaye girişi gerçekleşmiştir.

2005 yılında 13,4 milyar dolar olan portföy yatırımlarında net sermaye girişi, 2006 yılında %47,5 oranında azalarak 7 milyar dolara gerilemiştir. Portföy yatırımları varlıklar kaleminde, 2005 yılında yurtiçi yerleşiklerce yurtdışında net 1,2 milyar dolar menkul değer alımı yapılırken, 2006 yılında net 4,4 milyar dolar alım yapılmıştır. Yükümlülükler kaleminde ise 2005 yılında 14,7 milyar dolar sermaye girişi gözlenirken, 2006 yılında net 11,4 milyar dolar sermaye girişi olmuştur. Bu gelişmede 2006 yılında yabancıların hisse senedi alımlarının %65,8 oranında düşerek 1,9 milyar dolara gerilemesi belirleyici olmuştur.

Tablo 35. Sermaye Hareketleri-milyon dolar –2006

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2005	2006	2005	2006
Sermaye ve Finans Hesapları	5.863	3.613	20.482	34.052

1. Doğrudan Yatırımlar (net)	2.248	1.243	8.735	18.863
- Yurtdışında	-109	-93	-1.078	-934
- Yurtiçinde	2.357	1.336	9.813	19.797
2. Portföy Yatırımları (net)	2.290	-885	13.437	7.049
- Hisse Senetleri	196	-621	5.669	1.939
- Borç Senetleri	2.108	1.830	9.001	9.463
3. Diğer Yatırımlar (net)	3.822	5.924	16.157	14.254
- Ticari Krediler (Yükümlülükler)	404	96	3.074	2.191
- Krediler (Yükümlülükler)	4.758	4.816	12.022	19.463
-Merkez Bankası	-325	0	-2.881	0
- Genel Hükümet	1.249	808	-4.637	-5.223
-Bankalar	1.460	1.789	9.248	6.011
-Diğer Sektörler	2.374	2.222	10.292	18.675
4. Rezerv Varlıklar	-2.497	-2.669	-17.847	-6.114
Net Hata Noksan	-1.923	-1.841	2.342	-2.736

Kaynak: Merkez Bankası

Diğer yatırımlar yükümlülükler kalemi altında, 2006 yılında Genel Hükümet 4,5 milyar dolarlık Uluslararası Para Fonu kredisi net geri ödemesi gerçekleştirmiştir. 2006 yılında yurt dışından uzun vadeli kredi kullanımları bir önceki yıla göre %40,9 oranında artarak 12,5 milyar dolara yükselen bankalar, kısa vadeli kredilerde 4 milyar dolar ödeme gerçekleştirmiştir. Diğer sektörlerde ise 2006 yılında net uzun vadeli kredi kullanımları bir önceki yıla göre %83,1 oranında artarak 18,2 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca, 2006 yılında diğer sektörler net 506 milyon dolarlık kısa vadeli kredi kullanmışlardır.

Yurt dışında yerleşik kişilerin Merkez Bankasında açtıkları kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları ile süper döviz hesaplarında 2006 yılında 1,3 milyar dolar tutarında azalış gerçekleşmiştir. Yurtdışı bankaların yurtiçinde tuttıkları net mevduatta ise 5,9 milyar dolarlık artış kaydedilmiştir. Böylece 2006 yılında net 4,6 milyar dolar mevduat artışı olmuştur. Net hata ve noksan kaleminde 2005 yılında gerçekleşen 2,3 milyar dolar tutarında giriş finansman kaynağı olurken, bu kalemden 2006 yılında 2,7 milyar dolar tutarında çıkış olmuştur.

Resmi rezervlerde 2005 yılında 17,8 milyar dolar tutarında artarken 2006 yılında 6,1 milyar dolar artış olmuştur. 2005 yılı sonunda 50,5 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası brüt rezervleri, geçici verilere göre 2006 yılı sonunda 60,8 milyar dolara çıkmıştır. Diğer yatırımlar yükümlülükler kalemi altında, 2006 yılında Genel Hükümet 4,5 milyar dolarlık Uluslararası Para Fonu kredisi net geri ödemesi

gerçekleştirmiştir. 2006 yılında yurt dışından uzun vadeli kredi kullanımları bir önceki yıla göre %40,9 oranında artarak 12,5 milyar dolara yükselen bankalar, kısa vadeli kredilerde 4,0 milyar dolar ödeme gerçekleştirmiştir. Diğer sektörlerde ise 2006 yılında net uzun vadeli kredi kullanımları bir önceki yıla göre %83,1 oranında artarak 18,2 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca, 2006 yılında diğer sektörler net 506 milyon dolarlık kısa vadeli kredi kullanmışlardır.

Yurt dışında yerleşik kişilerin Merkez Bankasında açtıkları kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları ile süper döviz hesaplarında 2006 yılında 1,3 milyar dolar tutarında azalış gerçekleşmiştir. Yurtdışı bankaların yurtiçinde tuttıkları net mevduatta ise 5,9 milyar dolarlık artış kaydedilmiştir Böylece 2006 yılında net 4,6 milyar dolar mevduat artışı olmuştur. Net hata ve noksan kaleminde 2005 yılında gerçekleşen 2,3 milyar dolar tutarında giriş finansman kaynağı olurken, bu kalemden 2006 yılında 2,7 milyar dolar tutarında çıkış olmuştur.¹⁸

Resmî rezervlerde, 2005 yılında 17,8 milyar dolar tutarında artış kaydedilirken, 2006 yılında 6,1 milyar dolar artış olmuştur. 2005 yılı sonunda 50,5 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası brüt rezervleri, geçici verilere göre 2006 yılı sonunda 60,8 milyar dolara çıkmıştır.

III. Merkezi Yönetim Bütçesi

10.12.2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 2006 yılı başından itibaren tam olarak uygulamaya girmiştir. Bu kapsamda, önceki yıllarda uygulanan konsolide bütçe sistemi terk edilerek merkezi yönetim bütçesi sistemine geçilmiş ve bütçenin kapsamı hem kapsanan kurum hem de gelir ve harcama detayları açısından genişletilmiştir. Uygulamaya konulan merkezi yönetim bütçesi;

I. Genel bütçe; devlet tüzel kişiliğine sahip olan kamu idarelerinin,

II. Özel bütçe; bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlere harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla düzenlenen kamu idarelerinin,

III. Düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi; özel kanunlarla kurul, kurum veya üst kurul şeklinde teşkilatlanan kurumların bütçelerinden oluşmaktadır.

Ayrıca, merkezi yönetim bütçesi, gelirlere mahalli idarelere, fonlara veya diğer kurum ve kuruluşlara aktarılacak pay tahminleri ile gerçekleştirmelerini de içermektedir.

Tablo 36. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi – Milyon YTL (% Değişim)- 2006

	Ocak- Aralık	Bütçe Tahmini	Gerçekleşme Oranı
--	-----------------	------------------	----------------------

¹⁸ www.tcmb.gov.tr

Gelirler	171.309	160.326	106,9
Genel Bütçe	166.620	156.214	106,7
Vergi Gelirleri	137.474	132.199	104
Vergi Dışı Normal Gelirler	26.453	21.372	123,7
Sermaye Gelirleri	1.841	2.269	81,1
Alınan Bağış ve Yardımlar	870	374	232,5
Özel Bütçe Gelirleri	3.292	2.963	111,1
Düzen. Denet. Kurulların Gelirleri	1.396	1.149	121,6
Harcamalar	175.304	174.322	100,6
Faiz Dışı Harcamalar	129.359	128.062	101
Personel Giderleri	37.733	36.021	104,8
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi	5.067	4.975	101,9
Mal ve Hizmet Alımları	18.646	17.721	105,2
Cari Transferler	49.603	49.108	101
Sermaye Giderleri	11.934	12.452	95,8
Sermaye Transferleri	2.637	1.834	143,8
Borç Verme	3.738	4.256	87,8
Yedek Ödenek	0	1.695	0
Faiz Harcamaları	45.945	46.260	99,3
Bütçe Dengesi	-3,995	-13.996	28,5
Faiz Dışı Denge	41.951	32.264	130

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

2006 yılında merkezi yönetim bütçe gelirleri 171,3 milyar YTL, harcamaları ise 175,3 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Toplam harcamaların 45,9 milyar YTL'si faiz, 129,4 milyar YTL'si de faiz dışı harcamalardan oluşmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, merkezi yönetim bütçesi geçtiğimiz yıl 4 milyar YTL açık verirken faiz dışı fazla bütçe hedefinin oldukça üzerinde 42 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

Geçen yıl gelir vergisi tahsilatı 2005 yılına göre %18,3 oranında artarken, kurumlar vergisi tahsilatı oran indirimi nedeniyle %7,4 oranında azalmıştır. Aynı dönemde, banka ve sigorta muameleleri vergisi artan kredi hacmi ve finansal işlemlerin etkisiyle %32, veraset ve intikal vergisi tahsilatı %34,8, motorlu taşıtlar vergisi tahsilatı ise %18,1 oranında artış göstermiştir.

Tablo 37. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri –milyon YTL (% Değ.)- 2006

	Ocak-	Bütçe	Gerç.
--	--------------	--------------	--------------

	Aralık	Tahmini	Oranı
Toplam	171.309	160.326	106,9
Genel bütçe Gelirleri	166.620	156.214	106,7
Vergi Gelirleri	137.474	132.199	104
Gelir Üzerinden Al. Ver.	40.141	38.982	103
Gelir Vergisi	28.983	26.090	111,1
Kurumlar Vergisi	11.158	12.892	86,5
Servet Üzerinden Al. Ver.	5.741	4.947	116,1
Mal ve Hizmet Üz. Al. Ver.	56.796	57.601	98,6
Dahilde Alınan KDV	15.923	16.337	97,5
ÖTV	36.926	37.276	99,1
Diğer	3.946	3.988	99
Dış Ticaretten Alınan Ver.	27.551	24.253	113,6
İthalde Alınan KDV	25.426	22.398	113,5
Diğer	2.126	1.855	114,6
Vergi Dışı Gelirler	26.435	21.372	123,7
Sermaye Gelirleri	1.841	2.269	81,1
Alınan Bağış ve Yardımlar	870	374	232,5
Özel Bütçeli Gelirler	3.292	2.963	111,1
Düzen. Denet. Kurulların Gelirleri	1.398	1.149	121,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2006 yılında dahilde alınan mal ve hizmet vergileri tahsilatı 57 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Dahilde alınan KDV tahsilatı bu dönemde 2005 yılına göre yüzde 12,9 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde, doğalgaz ve petrol ürünleri üzerinden alınan ÖTV geliri %5,9, alkollü içkiler ve tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV geliri vergilendirme sisteminde geçen yıl yaşanan sorunlardan dolayı oluşan baz etkisi nedeniyle %25,7, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallar üzerinden alınan ÖTV geliri bazı mallar üzerindeki ÖTV oranlarında yapılan artışın da etkisiyle %36,2 oranında artarken motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV geliri yılın ikinci yarısında araç satışlarında görülen azalmaya paralel %3,2 oranında azalmıştır. Aynı dönemde damga vergisi tahsilatındaki artış oranı %23,4, harç gelirlerindeki artış oranı ise %20,7 olmuştur. 2006 yılının tamamında uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi gelirleri geçen yılın aynı dönemine göre %26,2 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, ithalden alınan KDV geliri bir önceki yıla göre %25,7 oranında artarak 25,4 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

Geçen yıl genel bütçe vergi dışı gelirleri 26,4 milyar YTL, genel bütçe sermaye gelirleri, özellikle Kasım ayında ödenen Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirme taksiti nedeniyle 1,8 milyar YTL, genel bütçe alınan bağış, yardımlar ve özel gelirleri ise 0,9 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Geçtiğimiz yıl genel bütçe vergi dışı gelirleri, Türk Telekom AŞ'nin kasasında bulunan ve özelleştirilmesi nedeniyle Hazineye

aktarılmasına karar verilen 1,4 milyar YTL tutarındaki nakit ile KİT'lerden elde edilen temettü gelirlerinden ve TMSF tarafından yönetim ve denetimi devralınan kuruluşların vergi, harç, gecikme zammı ve faizi, GSM hasılat payı borçlarına karşılık bütçeye aktarılan tutarlardan olumlu etkilenmiştir. Öte yandan, faiz, ikraz ve taviz gelirlerinde görülen azalış vergi dışı gelirler üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Bu dönemde, özel bütçeli kuruluşlar 3,3 milyar YTL, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ise 1,4 milyar YTL öz gelir elde etmişlerdir.

Tablo 38. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları –Milyon YTL (% Değ) - 2006

	Ocak- Aralık	Bütçe Tahmini	Gerç. Oran
Toplam	175.304	174.322	100,6
Faiz Dışı Harcamalar	129.359	128.062	101
Personel Giderleri	37.733	36.021	104,8
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	5.067	4.975	101,9
Mal ve Hizmet Alımları	18.646	17.721	105,2
Sağlık Harcamaları	5.345	4.055	131,8
Diğer	13.302	13.666	97,3
Faiz Hariç Transfer	49.603	49.108	101
KİT Görev Zararları	711	670	106,1
Sosyal Güv Kuruluşları	24.176	23.284	103,4
Gelirden Ayrılan Paylar	13.944	14.165	98,4
Tarımsal Destekleme	4.747	4.000	118,7
Diğer	6.026	6.889	87,5
Sermaye Giderleri	11.934	12.452	95,8
Sermaye Transferleri	2.637	1.834	143,8
Borç Verme	3.738	4.256	87,8
Yedek Ödenekler	0	1.695	0
Faiz Harcamaları	45.945	46.260	99,3
İç Borç Faiz	38.937	39.460	98,7
Dış Borç Faiz	7.008	6.800	103,1

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

2006 yılında merkezi yönetim bütçesi personel giderleri 37,7 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Personel giderlerinin yıl içinde yapılan öngörülmeven düzenlemeler nedeniyle bütçe ödeneğinin üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Aynı dönemde sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri 5,1 milyar YTL seviyesinde gerçekleşmiştir. Geçtiğimiz yıl sağlık için 5,3 milyar YTL, savunma, güvenlik ve diğer mal ve hizmet alımları için ise 13,3 milyar YTL harcama yapılmıştır. Sağlık harcamalarının bütçe ödeneğinin oldukça üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Tarımsal destekleme giderleri ise geçen yıl bütçe ödeneğinin %118,7'si seviyesinde

4,7 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Kamu iktisadi teşebbüslerine görev zararı olarak 0,7 milyar YTL, sosyal güvenlik kurumlarına 24,2 milyar YTL, mahalli idarelere, fonlara ve diğer kurum ve kuruluşlara ise gelir üzerinden ayrılan paylardan 13,9 milyar YTL transfer yapılmıştır. Bu dönemde, sermaye giderleri 11,9 milyar YTL olarak gerçekleşirken, sermaye transferleri özellikle kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün devam eden hizmetleri ve KÖY-DES Projesi için mahalli idarelere yapılan transferlerden dolayı 2,6 milyar YTL, borç verme kalemi ise 3,7 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında faiz giderleri 45,9 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, iç borç faiz giderleri 38,9, dış borç faiz giderleri ise 7 milyar YTL olmuştur.

IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

Aralık ayında M1 para arzı, bayramın etkisiyle dolaşımdaki paranın artması ve vadesiz ticari mevduatlardaki artış sonucunda, bir önceki aya göre %12,2 oranında yükselerek 47,5 milyar YTL'ye çıkmıştır. Aynı dönemde, M2 para arzındaki artış, vadeli mevduatlardaki gerileme nedeniyle %2,5 ile daha sınırlı oranda kalmış ve söz konusu kalem 185,1 milyar YTL'ye yükselmiştir. M2Y para arzı ise Aralık ayında %2,3 oranında artarak 286,5 milyar YTL'ye yükselmiştir.

Tablo 39. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2006

	2006 Aralık / 2005 Aralık	2006 Aralık / 2006 Kasım
Emisyon	26,6	17,4
Rezerv Para	36,7	16
M2**	20,9	2,5
M2Y**	24,8	2,3
Toplam Mevduat (TL+YP)	22,5	1,8
Mevduat Banka. Kredileri (Yurtiçi)	46,8	4
TEFE	9,7	0,2

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

Aralık ayında YP mevduatların dolar değeri bir önceki aya göre %6,1 ile yüksek oranlı bir artış göstererek 71,8 milyar dolara yükselmiştir. YP mevduatların YTL değerindeki artış ise döviz kurlarındaki gerileme nedeniyle %2 ile sınırlı kalmıştır. YTL mevduatlar da Aralık ayında %1,8 oranında artış göstererek 170,5 milyar YTL'ye yükselmiştir. Aralık ayında toplam yurtiçi kredi stoku ise %1,8 oranında artarak 276,9 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

Aralık ayında mevduat bankalarının yurtiçi kredileri bir önceki aya göre %4 oranında artarak 170,6 milyar dolara yükselmiştir. Kredi kartları ve tüketici kredilerinde kurban bayramı ve yılbaşının etkisiyle özellikle Aralık ayının son

haftasında önemli ölçüde artış olmuştur. Bu artış sonucunda, Aralık ayında tüketici kredileri %4, kredi kartları ise %6,5 oranında artış göstermiştir. Ticari krediler de bu dönemde %3,6 oranında artarak, toplam kredi yükselişine etki eden kalemlerden olmuştur.

2006 yılı Ocak ayında 172,2 düzeyinde olan kur ilk aylarda yükselme trendi içerisindeyken Mayıs ve Temmuz arasında düşüş göstermiştir. Temmuz ayından itibaren tekrar yükseliş trendine giren reel kur endeksi, 2006 yılı sonunda 160,1 olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılında faiz oranlarına bakıldığı zaman Merkez Bankasının faiz oranlarında fazla oynamadığı görülmektedir. Yıl boyunca bir kez faiz indirimine giderken 3 kez faiz artırımına gitmiştir. Nisan ayında faiz oranları %13,5'ten %13,25'e düşürülmüştür. Ardından ise Haziran ayında iki kez faiz artırımına giderek faizler ilk önce %15'e ve sonra %17,25'e çıkarılmıştır. Son olarak ise Temmuz ayında faizler %17,5'e çıkarılmıştır.

V. Fiyat Gelişmeleri

2006 yılı Aralık ayında TÜFE %0,23 oranında artmıştır. Endekste ki 12 aylık artış %9,60 oranında gerçekleşmiştir. Böylelikle 2006 yıl sonu itibariyle %5 olarak belirlenen enflasyon hedefi 4,65 puan aşılmış olup, enflasyon 2 puanlık belirsizlik aralığının dışında kalmıştır. Aralık ayı TÜFE artış beklentisi, TCMB beklenti anketine göre %0,56 idi.

ÜFE, Aralık ayında %0,12 oranında gerilemiştir. Bu dönemde; ÜFE' nin ana alt kalemleri olan tarım kesimi fiyatları %1,07 oranında gerilerken, sanayi kesimi fiyatları %0,10 oranında artmıştır. ÜFE, yıllık ortalama %9,34 oranında artış göstermiştir.

Aralık ayı TÜFE artışı beklentilerin altında kalmıştır. Endekste en yüksek ağırlığa sahip olan gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubu fiyatları bu dönemde %0,60 oranında artmıştır. Ana harcama grupları itibariyle bir ay önceye göre en yüksek artış %1,20 ile eğlence ve kültür grubunda gerçekleşirken fiyatı en fazla gerileyen grup %2,0 ile giyim ve ayakkabı olmuştur.

Tablo 40. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2006

	Aylık % Değişim		12 Aylık % Değişim		Yıllık Ortalama % Değişim	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Tüketici Fiyatları Endeksi						
Genel	0,42	0,23	7,72	9,65	8,18	9,60
- Gıda ve alkolsüz içe.	-0,27	0,60	4,92	11,17	4,93	9,70
- Alkollü içe. Ve tütün	4,92	0,01	27,87	5,06	13,50	20,97

- Giyim ve ayakkabı	-0,59	-2	-0,13	1,91	3,57	-0,08
- Konut	0,44	0,71	9,87	14,04	10,66	12,65
- Ev Eşyası	1,05	0,14	6,26	7,31	7,19	5,61
- Sağlık	0,09	0,02	-0,40	7,93	4,25	3,83
- Ulaştırma	-0,18	0,36	11,01	10,15	15,30	10,27
- Haberleşme	-0,24	-0,14	1,71	1,34	1,66	2,60
- Eğlence ve Kültür	0,48	1,20	6,63	8,25	7,48	4,97
- Eğitim	0	0,03	7,22	7,73	13,26	7,76
- Lokanta ve oteller	0,51	0,31	14,98	13,54	14,36	13,93
- Çeşitli mal ve hizmetler	2,40	-0,12	8,52	12,33	6,79	16,43
Üretici Fiyatları Endeksi						
Genel	-0,04	-0,12	2,66	11,58	5,89	9,34
Tarım	1,72	-1,07	3,03	2,53	1,72	7,29
Sanayi	-0,53	0,10	2,57	13,81	7,09	9,74
- Madencilik	-0,82	0,30	9,63	13,57	11,20	14,58
- İmalat	-0,58	0,06	3,15	12,33	7,57	9,34
- Elektrik, gaz, su	0,44	0,44	-8,38	36,90	-0,88	13,35

Kaynak: www.tuik.gov.tr

VI. İktisat Politikaları

2006 yılında Merkez Bankası, para politikası çerçevesinde enflasyon hedeflemesi rejiminin uygulanmasına geçecektir. Son yıllardaki düşen enflasyon sürecinden fiyat istikrarı sürecine ilerlenmesi planlanmıştır.

2006 yılından itibaren 3 yıllık bütçe uygulamasına geçildiğinden dolayı Katılım öncesi Ekonomik Program ve üç yıllık bütçe planlarıyla uyumlu olarak 2006, 2007 ve 2008 yıl sonu hedefleri sırasıyla %5, %4 ve %4 olarak belirlenmiştir.

2006 yılı başında enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesiyle birlikte, “IMF programı şartlılığı” kapsamında; Net Uluslararası Rezervler performans kriteri olmayı sürdürecektir, ancak Para Tabanı performans kriterinin ve Net İç Varlıklar göstere hedefinin yerlerini “enflasyon gözden geçirme kriterleri” alacaktır.

Döviz alım ihalelerinde Ocak 2006'dan itibaren günlük ihale tutarı 20 milyon dolar olarak belirlenmiştir. Döviz kurlarının piyasada arz ve talep tarafından belirlenmesi amaçlanmıştır. Arz ve talebi belirleyen temel unsurlar ise, uygulanan para ve maliye politikaları ile yapısal reform sürecinde belirlenen ekonomik temeller ve beklentilere dayandırılmıştır.

Bu kapsamda kurlardaki aşırı oynaklık üzerine 2006 yılında bir defa döviz alım üç defa döviz satım ile doğrudan müdahale yapılmıştır. Toplamda 4,2 milyar dolar döviz alım ihalesi ve 5,4 milyar dolarlık döviz alım müdahalesi yapılmıştır. Ayrıca Merkez Bankası 2006 yılında 1 milyar dolarlık döviz satım ihalesi ve 2,1 milyar dolar döviz satım müdahalesi yaparak piyasaya toplamda 3 milyar dolarlık döviz akıtmıştır.

Borç stoku¹⁹

2006 yılında yüksek faiz dışı fazla ve elde edilen özelleştirme gelirleri borç stokunun artış hızını sınırlandırırken, YTL'nin değer kaybetmesi borç stokunu arttıran bir gelişmedir.

Hazine'nin, 2006 yılı borçlanma programına göre, net dış borç ödeyici konumunu sürdürmesi, dövize endeksli senet ihracı gerçekleştirmeyecek olması ve döviz cinsi iç borç çevirme oranının yüzde 80 ile sınırlandırılması, borç stokunun döviz kuruna olan duyarlılığının azalmaya devam edeceğine işaret etmektedir.

Borç yükündeki düşüşün sürdürülebilmesi mali disiplinin yanı sıra, etkin bir borçlanma politikasının izlenmesini gerektirmektedir. Borçlanma maliyetleri düşerken vadelerin uzamasını öngören söz konusu çerçevede, uzun vadeli değişken faizli senetlerle borçlanmaya devam edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan, YTL'de ortaya çıkan aşınma ve faiz oranlarındaki artış borç stoku açısından risk oluşturmaktadır.

¹⁹ <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous/DisBorcIstatistikleri>

BEŞİNCİ BÖLÜM

2007 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasası

1. Sektörel Büyüme Hızları

2007 yılı dördüncü çeyreğinde ekonomideki büyüme beklentilerin altında kalmış, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla %3,4 oranında artmıştır. Böylece 2007 yılının tamamında GSYH büyümesi %4,5 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılının ilk çeyreğinde başlayan aralıksız büyüme süreci 2007 yılının dördüncü çeyreğinde de devam etmiş böylece ekonomi 24 dönemdir üst üste büyümüştür. Ancak 2007 yılının üçüncü dönemindeki düşük oranlı büyüme artışı bu dönemde de devam etmiştir. Söz konusu oranlar 2002 yılının ikinci çeyreğinden itibaren kaydedilen en düşük oranlı artışlardır.

2007 yılının dördüncü dönemindeki büyüme oranları üzerinde, tarım sektöründeki yüksek oranlı daralma, imalat sanayi üretiminin geçmiş dönemlerdeki gibi hızlı bir biçimde artmaması ve inşaat sektörü katma değeri artış hızındaki sert düşüş etkili olmuştur. Diğer yandan ticaret, ulaştırma ve mali aracı kuruluşlar sektörlerindeki katma değer artışları, söz konusu dönemdeki GSYH artışını olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Kuraklık ve hava şartları 2007 yılının tamamında olduğu gibi yılın son çeyreğinde de etkili olmuştur. Yılın son dönemi üzerinde, özellikle zeytin yönünden yılın kıt olması ve yüksek kuraklık nedeniyle zeytin veriminin düşük gerçekleşmesi etkili olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte; tarım, avcılık ve ormancılık sektörü %9,7 oranında gerilerken, balıkçılık %19,1 gibi yüksek bir oranda büyümüştür. Böylece, tarım sektörünün genelinde yaşanan büyüme ise yılın son döneminde %7,8 oranında azalırken, yılın tamamında %6,8 oranında gerilemiştir.

2007 yılının dördüncü dönemindeki %3,6 oranındaki imalat sanayi büyüme artışı, 2002 yılı üçüncü dönemindeki artıştan sonraki en düşük oranlı artış olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayi katma değerinin hız kestiği bu dönemde, enerji grubu %3,9 ve madencilik ise %2,7 oranında büyümüştür. Hizmetler sektöründe yaşanan büyüme yılın dördüncü döneminde %5 olarak gerçekleşmiştir. İnşaat sektöründe büyüme hızı, 2006 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren yavaşlamaya başlamış, yılın son döneminde %0,5 oranında artmıştır. Böylece inşaat sektörü yılın tamamında %5 oranında büyürken sektörün büyümeye katkısı %0,3 puan olarak gerçekleşmiştir.

Ticaret sektörünün alt kalemlerinden toptan ve perakende ticaret %6,6; otel ve lokantacılık sektörü ise %2 oranında büyüme göstermiştir. Ticaret sektörünün büyümeye katkısı yılın son döneminde %0,9 puan olmuştur.

Tablo 41. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2007

	Yıllık		2007			
	2006	2007	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.
Tarım	1,4	-6,8	-6,6	-2,2	-8,2	-7,8
Sanayi	8,3	5,5	10	4,3	4,2	3,6
- İmalat	8,4	5,4	10,2	3,9	4,3	3,6
Hizmetler	7,2	5,8	7,6	4,6	6	5
- İnşaat	18,5	5	8,8	7,5	4	0,5
- Ticaret	5,8	5,2	6,4	2,2	6,2	6,1
- Ulaştırma	6,8	6,9	8,4	5,5	7,2	6,7
- Mali Aracı Kur.	14	9,6	12,7	7,8	10,7	7,8
- Konut	2,7	2,0	2,6	2,2	2,2	1
- Vergi- Sübvansiyon	6,6	5,5	9,7	3,1	5,1	4,7
GSYH	6,9	4,5	7,6	4	3,4	3,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Cari fiyatlarla GSYH içerisindeki payı %14'ler civarında olan ulaştırma sektörü, yılın son döneminde %6,7 oranında artmış ve sektörün büyümeye katkısı %0,9 puan olarak gerçekleşmiştir.

Yeni milli gelir serisinde GSYH'nın önemli bir alt bileşeni olan ve sabit fiyatlarla payı %10'lar civarında olan mali aracı kuruluşlar sektörünün katma değeri yılın son döneminde %7,8 oranında yükselmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde sektörün büyümeye katkısı %0,8 puan olmuştur.

GSYH'nın bir diğer önemli alt bileşeni olan vergi-(eksi) sübvansiyon katma değeri, 2007 yılının son çeyreğinde %4,7 oranında artmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde, 2007 yılının tamamında sanayi ve hizmetler katma değerleri sırasıyla %5,5 ve %5,8 oranlarında artarken, tarım sektörü katma değeri %6,8 oranında gerilemiştir.

2007 yılının dördüncü çeyreğinde %3,4 oranındaki GSYH büyümesine, sanayi sektörünün katkısı %1 puan ve hizmetler sektörünün katkısı da %3,2 puan olurken, tarım sektörünün katkısı negatif %0,7 puan olmuştur.

Yılın tamamında gerçekleşen %4,5 oranındaki GSYH büyümesine sanayi sektörünün katkısı 1,5 puan ve hizmetler sektörünün katkısı 3,7 puan olurken tarım sektörünün katkısı negatif %0,7 puan olmuştur.

2. Talepte Gelişmeler

GSYİH; 2007 yılının dördüncü çeyreğinde %3,4 oranında, 2007 yılının tümünde de %4,5 oranında artış göstermiştir.

2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde yerleşik hane halklarının tüketimi %2,9 oranında, özel kesim sabit sermaye yatırımları da %8,1 oranında artmıştır. Bu dönemde; kamu tüketimi ve kamu sabit sermaye yatırımları, sırasıyla, %1,6 ve %2,2 oranlarında artmıştır.

Yerleşik ve yerleşik olmayan hane halklarının yurtiçi tüketiminin alt bileşenleri incelendiğinde; bu dönemde en yüksek artışların, %11,8'lik artışla sağlık harcamaları, %4,9'luk artışla ulaştırma ve haberleşme harcamaları ile %3,8'lik artışla çeşitli mal ve hizmetler harcamalarında gerçekleştiği görülmüştür. 2007 yılının tüm aylarında, Tüketici Güven Endeksi 100'ün altında seyretmiştir. Bilindiği gibi, Tüketici Güven Endeksinin 100'ün altında olması, tüketici güveninde kötümser duruma işaret etmektedir. Ancak, aylık olarak yayınlanan Tüketici Güven Endeksinin üçer aylık ortalamaları alındığında; 2007 yılının son üç aylık döneminde, 2006 yılının aynı dönemine göre, 1,9 puanlık bir iyileşme gözlenmiştir.

Özel kesim sabit sermaye yatırımlarının bileşenleri incelendiğinde; 2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde, makine teçhizat yatırımlarının %11,9 oranında, inşaat yatırımlarının da %2,2 oranında arttığı gözlenmiştir. Sözü edilen dönemde; makine teçhizat yatırımlarının önemli bir fonksiyonu olan yatırım malları ithalatının, %30 oranında arttığı gözlenmiştir. Ayrıca, Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesine göre, toplam bina inşaatları, yüzölçümü olarak, 2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde sırasıyla, %4,1 ve %10,7 oranlarında artmıştır.

İncelenilen dönemde; maaş ve ücret ödemelerinin %1,1, diğer cari harcamaların yüzde 2 oranında artması, kamu tüketiminin %1,6 oranında artmasında belirleyici olmuştur.

2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde; kamu makine-teçhizat yatırımları yüzde 17,7 oranında artarken, inşaat yatırımlarının %6,2 oranında azalması, kamu sabit sermaye yatırımlarının %2,2 oranında artmasında etkili olmuştur.

2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde; mal ve hizmet ihracatının %2,5, mal ve hizmet ithalatının da %15,7 oranında artmasının etkisiyle, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı %-3,7 puan olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılının tümünde; mal ve hizmet ihracatının %6,7 oranında, mal ve hizmet ithalatının da %11,1 oranında artmasının etkisiyle, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı eksi %1,5 puan olarak gerçekleşmiştir.

Stok değişmelerinin GSYİH büyümesine katkısı; 2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde %3,2 puan, 2007 yılının tümünde de %1,7 puan olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında %4,6 oranında artan yerleşik hane halklarının tüketim harcamalarının GSYİH büyümesine katkısı %3,2 puan olurken, %2,7 oranında artan özel kesim sabit sermaye yatırımlarının büyümeye katkısı 0,6 olmuştur. Sözü edilen yılda %2,8

oranında artan kamu tüketiminin büyümeye katkısı %0,3 puan olurken; %7,6 oranında artan kamu sabit sermaye yatırımlarının büyümeye katkısı %0,2 puan olarak gerçekleşmiştir.

3. Sanayi Üretimi

Aylık verilere göre, sanayi üretimi, 2007 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %1,4 oranında gerilemiştir. 2007 yılının tamamında, 2006 yılına göre sanayi üretiminde %5,3 oranında artış gerçekleşmiştir. Mevsimsel düzeltilmiş sanayi üretim endeksinde ise Aralık ayında Kasım ayına göre %11,6 oranında azalış gerçekleşmiştir.

2007 yılı Aralık ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre, imalat sanayi ve madencilik sektörleri üretimlerinde sırasıyla, %1,6 ve %8,4 oranlarında azalış gözlenirken, enerji sektörü üretiminde %2,6 oranında artış gözlenmiştir.

2007 yılı Aralık ayı imalat sanayi üretimindeki azalışta; endeks içindeki payları yüksek olan, gıda ürünleri ve tekstil ürünleri alt sektörlerinde kaydedilen üretim azalışları etkili olmuştur.

Enerji sektöründe son dört yıldır gözlenen istikrarlı üretim artışı, 2007 yılının Aralık ayında da devam etmiş ve sektörde Aralık ayında %2,6 oranında üretim artışı kaydedilmiştir.²⁰

4. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

2007 yılının tamamında işgücündeki artış 2006 yılına göre 273 bin kişi olurken, aynı dönemde istihdam edilenlerin sayısı 2006 yılına göre 235 bin kişi artarak 21 milyon 189 bin kişiye ulaşmıştır. Buna göre işsiz sayısı 38 bin kişi artarak 2 milyon 333 bin kişiye yükselmiştir. 2007 yılında bir önceki yıla göre, sanayi ve hizmetler sektöründe (inşaat sektörü dahil) sırasıyla, 49 bin kişi ve 297 bin kişi istihdam artışı gözlenirken, tarım sektöründe istihdam azalışı 112 bin kişi olmuştur. Tarım dışı istihdam ise söz konusu dönemde önceki yıla göre 347 bin kişi artmıştır.

Türkiye genelindeki işsizlik oranı 2007 yılında, 2006 yılına göre değişmeyerek %9,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Türkiye'de tarım dışı işsizlik oranı geçen yıla göre aynı kalarak %12,6; genç nüfusta işsizlik oranı ise geçen yıla göre 0,9 puanlık bir artışla %19,6 olarak gerçekleşmiştir.

II. Ödemeler Dengesi:

1. Cari İşlemler Dengesi

A. Dış Ticaret Dengesi

2007 yılı Aralık ayında geçen yılın aynı ayına göre, ihracat %12,5 oranında artarak 9.676 milyon dolar, ithalat %23 oranında artarak 16.047 milyon dolar olarak

²⁰ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131l%u0131+ekonomisi>

gerçekleşmiştir. Aynı dönemde dış ticaret açığı %43,4 oranında artarak 4.444 milyon dolardan 6.372 milyon dolara yükselmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde 2006 yılı Aralık ayında %65,9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2007 yılının aynı ayında %60,3 olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında Ocak-Aralık döneminde; 2006 yılının aynı dönemine göre ihracat %25,3 oranında artarak 107.154 milyon dolar, ithalat ise %21,8 oranında artarak 169.987 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 2007 yılında dış ticaret açığı 2006 yılına göre %16,3 oranında artarak 62.833 milyon dolar olmuştur.

İhracatta Yaşanan Gelişmeler:

2007 yılında yatırım malları ihracatı önceki yıl aynı dönemine göre %25,4, hammadde ihracatı %30,7, tüketim malları ihracatı ise %15,6 oranında artış göstermiştir. 2007 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı geçen yılın aynı dönemine göre %25,8 oranında artarak 101 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde fasıllar bazında en büyük ihracat kalemi kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları (15.9 milyar dolar) olurken, bu fasılı kazan-makine-mekanik cihazlar (8.7 milyar dolar), demir ve çelik (8.3 milyar dolar) ve örme giyim eşyası (8 milyar dolar) izlemiştir. Aynı dönemde inci, kıymetli taş ve mamulleri ihracatı %36,6 oranında artmıştır.

Tablo 42. Sektörel İhracat – milyon dolar -2007

	Yıllık			% Değişim	
	2005	2006	2007	06/05	07/06
Toplam	73.476	85.535	107.154	16,4	25,3
Tarım ve Ormancılık	3.329	3.481	3.724	4,6	7
Madencilik	810	1.146	1.661	41,5	44,9
İmalat	68.813	80.246	100.966	16,6	25,8
- Kara taşıtları	9.566	11.886	15.902	24,2	33,8
- Örme giyim eşyası	6.590	6.937	8.021	5,3	15,6
- Elektrikli makine, cihazlar	5.246	6.327	7.421	24,2	17,3
- Kazan-makine-mek.cihaz	4.973	6.517	8.747	26,1	34,2
- Demir ve çelik	5.423	6.273	8.352	16,6	33,1
- Örülmemiş giyim eşyası	4.862	4.711	5.444	-3,1	15,6
- Demir veya çelikten eşya	2.641	3.336	4.133	35,1	23,9
- Mineral yakıt ve yağlar	2.731	3.567	5.147	22,2	44,3
- Yenilen meyveler	2.501	2.388	2.670	-4,5	11,8
- Dokumaya elverişli madd. Hazır eşya	1.722	1.920	2.109	28,6	9,8

- Plastik ve mamulleri	1.326	2.214	2.821	37,6	27,4
- İnci kıymetli taş ve mamulleri	1.970	1.824	2.624	-2,5	43,8

Kaynak: www.tuik.gov.tr

İthalatta Yaşanan Gelişmeler

2007 yılında ithalat 2006 yılının aynı dönemine göre %21,8 oranında artarak 169.987 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Geniş ekonomik grupların sınıflandırmasına göre; ithalattaki payı %72,7 olan ara mallarının ithalatı geçen yılın aynı dönemine göre %24,1 oranında, sermaye malları ithalatı %15,8 oranında, tüketim malları ithalatı da %16 oranında artmıştır. Bu dönemde enerji ithalatı %17,4 oranında artmıştır.

2007 yılında ithalatta en büyük kalem mineral yakıtlar, mineral yağlar olmuştur. Bu fasılı makineler, mekanik cihazlar, kazanlar, aksam ve parçaları ve demir ve çelik izlemiştir. Aynı dönemde inci kıymetli taş ve mamulleri ithalatı geçen yılın aynı dönemine göre %35,4 oranında artmıştır.

Tablo 43. Sektörel İthalat- milyon dolar -2007

	2005	2006	06/05	2006	2007	07/06
Toplam İthalat	116.774	139.576	19,5	139.576	169.987	21,8
-Mineral yakıt. Yağlar	21.256	28.859	35,8	28.859	33.876	17,4
-Kazan. makine. Mekanik cihazlar	16.400	18.999	15,8	18.999	22.581	18,9
-Kara taşıtları	10.553	11.408	8,1	11.408	12.397	8,7
-Elek. Makine ve cihazlar	9.664	10.881	12,6	10.881	13.286	22,1
-Demir ve çelik	9.458	11.525	21,9	11.525	16.171	40,3
-Plastik ve mamulleri	5.796	6.918	19,4	6.918	8.684	25,5
- İnci, kıymetli taş ve metal ürünleri	4.227	4.406	4,2	4.406	5.904	34
-Organik kimyasal ürünler	3.532	3.642	3,1	3.642	3.994	9,7
- Eczacılık ürünleri	2.849	3.036	6,6	3.036	3.523	16,1
- Optik alet ve cihazlar	2.473	2.723	10,1	2.723	3.010	10,6
-Pamuk.pamuk ipliği	2.079	2.090	0,5	2.090	2.830	35,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

B. Hizmetler Dengesi

Turizm gelirleri 2007 yılında 2006 yılına göre %9,7 oranında artarak 18.5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler başlığının diğer önemli bir kalemi olan taşımacılık kaleminde ise, 2006 yılında 386 milyon dolar net döviz girişi olmuş, 2007 yılında ise 150 milyon dolar net çıkış gerçekleşmiştir.

İnşaat hizmetleri 2007 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre %13,7 oranında azalarak 759 milyon dolar olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 2007 yılında hizmetler dengesi kalemi 2006 yılına göre %1,7 oranında artarak 14 milyar dolar fazla vermiştir.

C. Gelir Dengesi

2007 yılında gelir dengesi kaleminde 6,8 milyar dolar net çıkış kaydedilmiştir. Bu dönemde yatırım geliri kaleminin altında yer alan doğrudan yatırımlar ve faizlerden oluşan diğer yatırımlarda gerçekleşen net çıkışlar, sırasıyla 1.8 milyar dolar ve 5.3 milyar dolar olurken; portföy yatırımlarından kaynaklanan net girişler 383 milyon dolara ulaşmıştır.

D. Cari Transferler

2007 yılında cari transferler bir önceki yıla göre %16,7 oranında artarak 2.2 milyar dolar olmuştur. Söz konusu dönemde işçi gelirlerinden 1.2 milyar dolar giriş sağlanmıştır.

Tablo 44. Cari İşlemler Dengesi-milyon dolar -2007

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2006	2007	2006	2007
I. Dış Ticaret Dengesi	-3.096	-4.909	-41.324	-47.498
1. İhracat f.o.b.	8.604	9.676	85.535	107.154
2. İthalat c.i.f.	-13.048	-16.047	-139.576	-169.987
3. Diğer	1.348	1.462	12.717	15.335
II. Hizmetler Dengesi(Net)	466	193	13.830	14.070
1.Taşımacılık	-10	-119	386	-150
2.Turizm	556	542	14.110	15.227
3.İnşaat Hizmetleri	88	72	879	759
4.Finansal Hizmetler	-27	-24	-247	-228
5.Diğer Ticari Hizmetler	-44	-138	-434	-839
6.Resmi Hizmetler	-58	-63	-720	-214
7.Diğer Hizmetle	-39	-77	-144	-485
III. Geliri Dengesi	-559	-728	-6.607	-6.794
1. Ücret Ödemeleri	-10	-8	-107	-106
2. Yatırım Geliri	-549	-720	-6.500	-6.688
Doğrudan Yatırımlar	-78	-171	-968	-1.798
Portföy Yatırımları	-57	61	-662	383
Diğer Yatırımlar	-414	-610	-4.870	-5.273
Faiz Gideri	-570	-820	-6.323	-7.431

Uzun Vade	-475	-759	-5.517	-6.737
Kısa Vade	-95	-61	-806	-694
IV. Cari Transferler	191	295	1.908	2.226
İşçi Gelirleri	99	114	1.111	1.209
Cari İşlemler Dengesi	-2.998	-5.149	-32.193	-37.996

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

2007 yılında net sermaye girişi bir önceki yılın aynı dönemine göre %18,8 oranında artarak 38 milyar dolar olmuştur. 2007 yılında yurt dışında yerleşik kişilerin yurt içinde yaptıkları net yatırımlar 21,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde yurt dışında yerleşik kişilerin net gayrimenkul alımları 3 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. 2007 yılında Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin yurt dışındaki ortaklarından kullandıkları kredilerle ilgili olarak 501 milyon dolar net kullanım gerçekleştirdikleri görülmektedir. Aynı dönemde, yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında yaptıkları net yatırımlar 2,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda doğrudan yatırımlar kalemi (net) 19,8 milyar dolar olmuştur.

2006 yılında 7,4 milyar dolar net sermaye girişi olan portföy yatırımlarında 2007 yılında 717 milyon dolar net giriş gerçekleşmiştir. 2007 yılında yurtiçinde yerleşik kişilerin yurt dışında 2 milyar dolar tutarında net menkul değer alımı gerçekleştirildiği görülmektedir. Yurtdışında yerleşik kişiler, 2007 yılında hisse senedi piyasasında 5.1 milyar dolar, devlet iç borçlanma senetleri piyasasında 3.3 milyar dolar tutarında net satım gerçekleştirmişlerdir.

Tablo 45. Sermaye Hareketleri- milyon dolar -2007

	Aralık		Ocak-Aralık	
	2006	2007	2006	2007
Sermaye ve Finans Hesapları	4.240	5.432	32.342	38.411
1. Doğrudan Yatırımlar (net)	1.525	3.104	18.984	19.766
-Yurtdışında	-93	-115	-934	-2.107
-Yurtiçinde	1.618	3.219	19.918	21.873
2. Portföy Yatırımları (net)	-872	607	7.373	717
-Hisse Senetleri	-621	459	1.939	5.138
-Borç Senetleri	1.830	491	9.463	-2.358
3. Diğer Yatırımlar (net)	6.256	2.974	12.099	25.960
Ticari Krediler (Yükümlülükler)	381	303	674	4.214
Krediler (Yükümlülükler)	4.969	4.154	19.958	28.820

-Merkez Bankası	0	0	0	0
- Genel Hükümet	808	385	-5.223	-3.901
-Bankalar	1.786	733	5.814	5.340
-Diğer Sektörler	2.375	3.036	19.367	27.381
4. Rezerv Varlıklar	-2.669	-1.253	-6.114	-8.032
Net Hata Noksan	-1.242	-283	-149	-415

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Diğer yatırımlar varlıklar kalemi altında yer alan ticari kredilerde, ihracat karşılığı yurtdışına açılan kredilerle ilgili olarak, 2006 yılı ve 2007 yılında sırasıyla 2.4 milyar dolar ve 1.4 milyar dolar tutarında net kredi açılmıştır. Nakit kredilerde ise 2006 yılında yurtdışı yerleşiklere 725 milyon dolar net kredi açılmışken, 2007 yılında 146 milyon dolar tutarında net kredi geri ödemesi gerçekleştirilmiştir.

2006 yılında 6,1 milyar dolar olan resmi rezervler, 2007 yılında 8 milyar dolar artış göstermiştir. 2006 yılı sonunda 60.9 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası brüt rezervleri, geçici verilere göre 2007 yılı sonunda 73.3 milyara yükselmiştir.

III. Merkezi Yönetim Bütçesi

Geçtiğimiz yıl merkezi yönetim bütçe gelirleri, bir önceki yıla göre %9,3 oranında artarak 189,6 milyar YTL, harcamaları ise %14,2 oranında artarak 203,5 milyar YTL seviyesinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında, merkezi yönetim bütçesi faiz harcamalarında yüzde 6,0 oranında artış görülürken faiz hariç giderlerindeki artış oranı yüzde 17,1 olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, merkezi yönetim bütçesi 2007 yılında 13,9 milyar YTL açık verirken, faiz dışı fazlası geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15,7 oranında azalarak, bütçe hedefinin 1,3 milyar YTL altında 34,8 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 46. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi– milyon YTL (% Değişim)- 2007

	2006	2007	% Artış	2007 Bütçe Tahmini	Gerç. Oran %
Gelirler	173.483	189.617	9,3	188.159	100,8
Genel Bütçe	168.547	184.235	9,3	183.460	100,4
Vergi Gelirleri	137.480	152.832	11,2	158.153	96,6
Vergi Dışı Normal Gelirler	26.970	23.525	-12,8	22.261	105,7
Sermaye Gelirleri	1.841	6.077	230,1	2.566	236,8
Alınan Bağış ve Yardımlar	2.255	1.801	-20,1	480	375,2

Özel Bütçe Gelirleri	3.530	3.795	7,5	3.264	116,3
Düzen ve Denet. Kurum. Gelirleri	1.407	1.587	12,8	1.435	110,6
Harcamalar	178.126	203.501	14,2	204.989	99,3
Faiz Dışı Harcamalar	132.163	154.769	17,1	152.043	101,8
Personel Giderleri	37.812	43.555	15,2	43.670	99,7
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi	5.075	5.801	14,3	10.102	57,4
Mal ve hizmet Alımları	19.001	22.154	16,6	15.587	142,1
Cari Transferler	49.851	63.249	26,9	60.863	103,9
Sermaye Giderleri	12.098	12.915	6,8	12.104	106,7
Sermaye Transferleri	2.637	3.543	34,3	3.647	97,1
Borç Verme	5.689	3.552	-37,6	3.695	96,1
Yedek Ödenek	0	0		2.375	0
Faiz Harcamaları	45.963	48.732	6	52.946	92
Bütçe Dengesi	-4.643	-13.883	199	-16.830	82,5
Faiz Dışı Denge	41.320	34.848	-15,7	36.116	96,5

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1. Merkezi Yönetim Bütçesi Gelirleri

2007 yılında genel bütçe gelirleri bir önceki yıla göre %9,3 oranında artarak 184,2 milyar YTL seviyesinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında önceki yıla göre, gelir vergisi tahsilatındaki artış oranı %18,9, kurumlar vergisi tahsilatındaki artış oranı ise %23,2 olmuştur. Aynı dönemde, motorlu taşıtlar vergisi tahsilatı %17,4 oranında artış göstermiştir. 2007 yılında dahilde alınan mal ve hizmet vergileri tahsilatı bir önceki yıla göre, %7 oranında artış göstermiştir. Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri içinde; dahilde alınan KDV tahsilatı %5,5 oranında, ÖTV tahsilatı ise %5,9 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, doğalgaz ve petrol ürünleri üzerinden alınan ÖTV geliri %7,3, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallar üzerinden alınan ÖTV geliri yüzde 7,2, alkollü içkiler ve tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV geliri %4,1, motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV geliri ise %3,7 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde, damga vergisi tahsilatındaki artış oranı %15,7, harç gelirlerindeki artış oranı ise %19,8 olarak gerçekleşmiştir. Banka ve sigorta muameleleri vergisi tahsilatında %20,0, özel iletişim vergisi tahsilatında ise %17,7 oranında artış olmuştur.

2007 yılında uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi tahsilatı 2006 yılına göre %5,1 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, ithalde alınan KDV geliri %4,2 oranında artışla 26,5 milyar YTL olmuştur. Geçtiğimiz yılda ithalde alınan KDV tahsilatının, düşük seyreden döviz kurlarından ve bazı enerji KİT'lerinin mali

yükümlülüklerini tam olarak yerine getirememelerinden olumsuz etkilendiği ve bütçe hedefinin %89,6'sı seviyesinde kaldığı görülmektedir.

Tablo 47. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri -Milyon YTL (% Değ.)- 2007

	Ocak-Aralık		Artış %	2007 Bütçe Tahmini	Gerç. Oranı %
Toplam	173.483	189.617	9,3	188.159	100,8
Genel Bütçe Gelirleri	168.547	184.235	9,3	183.460	100,4
Vergi Gelirleri	137.480	152.832	11,2	158.153	96,6
Gelir Üzerinden Al. Ver.	40.141	48.197	20,1	45.342	106,3
Gelir Vergisi	28.983	34.447	18,9	33.418	103,1
Kurumlar Vergisi	11.158	13.751	23,2	11.925	115,3
Servet Üzerinden Al. Ver.	3.117	3.645	16,9	3.640	100,2
Mal ve Hizmet Üz. Al. Ver.	2.998	3.521	17,4	3.504	100,5
Dahilde Alınan KDV	15.911	16.793	5,5	20.200	83,1
ÖTV	36.926	39.111	5,9	41.070	95,2
BSMV	2.624	3.149	20,0	3.110	101,2
ÖİV	3.578	4.211	17,7	4.026	104,6
Diğer	369	327	-11,5	420	77,7
Dış Ticaretten Alınan Ver.	27.563	28.970	5,1	32.053	90,4
İthalde Alınan KDV	25.426	26.493	4,2	29.583	89,6
Diğer	2.137	2.478	15,9	2.470	100,3
Diğer Vergiler	3.293	3.688	12,0	3.695	99,8
Vergi Dışı Gelirler	26.970	23.525	-12,8	22.261	105,7
Sermaye Gelirleri	1.841	6.077	230,1	2.566	236,8
Alınan Bağış ve Yardımlar	2.255	1.801	-20,1	480	375,2
Özel Bütçe Gelirleri	3.530	3.795	7,5	3.264	116,3
Düzen. Ve Denet. Kurum. Gelirleri	1.407	1.587	12,8	1.435	110,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı (Kamu Hesapları Bülteni)

2007 yılında genel bütçe; vergi dışı gelirleri özellikle 2006 yılındaki bir defalık gelirler sebebiyle oluşan baz etkisi sonucunda %12,8 oranında azalarak 23,5 milyar YTL, sermaye gelirleri, Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirilmesi kapsamında kalan taksitlerin yıl içinde bir defada ödenmesi sebebiyle %230,1 oranında artışla 6,1 milyar YTL, alınan bağış ve yardımlar ile özel gelirleri ise 1,8 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, özel bütçeli kuruluşlar 3,8 milyar YTL, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ise 1,6 milyar YTL öz gelir elde etmişlerdir.

2007 yılı merkezi yönetim bütçesi gelirleri değerlendirildiğinde; vergi gelirlerinin, gelir ve kurumlar vergisi tahsilatında görülen olumlu performansa rağmen bütçe hedefinin altında gerçekleşen KDV ve ÖTV tahsilatı sonucunda, bütçe hedefinin 5,3 milyar YTL altında kaldığı, ancak 188,2 milyar YTL'lik toplam gelir hedefinin, bir

kısmı bir defalık gelir karakterli olan ve kamu bankalarından elde edilen temettü gelirleri ile özelleştirme, varlık satışı ve faiz gelirleri gibi gelir unsurlarında görülen olumlu performansın katkısıyla yakalandığı görülmektedir.

Tablo 48. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları –Milyon YTL (% Değ)- 2007

	Ocak- Aralık		Artış	2007 Bütçe Tahmini	Gerç. Oranı
	2006	2007	%		
Toplam	178.126	203.501	14,2	204.989	99,3
Faiz Dışı Harcamalar	132.163	154.769	17,1	152.043	101,8
Personel Giderleri	37.812	43.555	15,2	43.670	99,7
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	5.075	5.801	14,3	10.102	57,4
Mal ve Hizmet Alımları	19.001	22.154	16,6	15.587	142,1
Sağlık Harcamaları	5.350	6.624	23,8	165	4014,6
Diğer	13.651	15.530	13,8	15.422	100,7
Cari Transferler	49.851	63.249	26,9	60.863	103,9
KİT Görev Zararları	711	700	-1,5	660	106,0
Sosyal Güv Kuruluşları	24.176	33.871	40,1	32.349	104,7
Gelirden Ayrılan Paylar	14.124	17.158	21,5	16.958	101,2
Tarımsal Destekleme	4.747	5.555	17,0	5.250	105,8
Diğer	6.093	5.965	-2,1	5.646	105,6
Sermaye Giderleri	12.098	12.915	6,8	12.104	106,7
Sermaye Transferleri	2.637	3.543	34,3	3.647	97,1
Borç Verme	5.689	3.552	-37,6	3.695	96,1
Yedek Ödenekler	0	0		2.375	
Faiz Harcamaları	45.963	48.732	6,0	52.946	92,0
İç Borç Faiz	38.954	42.268	8,5	44.496	95,0
Dış Borç Faiz	7.008	6.463	-7,8	8.450	76,5

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

2007 yılında, merkezi yönetim bütçesi personel giderleri geçen yılın aynı dönemine göre %15,2, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ise %14,3 oranında artmıştır. Aynı dönemde, sağlık için 6,6 milyar YTL, savunma, güvenlik ve diğer mal ve hizmet alımları için ise 15,5 milyar YTL harcama yapılmıştır. Bu dönemde, tarımsal amaçlı 5,6 milyar YTL, kamu iktisadi teşebbüslerine görev zararı olarak 0,7 milyar YTL, sosyal güvenlik kurumlarına 33,9 milyar YTL, mahalli idarelere, fonlara ve diğer kurum ve kuruluşlara ise gelir üzerinden ayrılan pay şeklinde 17,2 milyar YTL transfer harcaması yapılmıştır. Bu dönemde, sermaye giderleri 12,9 milyar YTL olarak gerçekleşirken, sermaye transferleri KÖY-DES Projesi için mahalli idarelere yapılan transferlerden dolayı %34,3 oranında artarak 3,5 milyar YTL, borç verme kalemi ise 3,6 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında, merkezi yönetim faiz giderlerinde bütçe ödeneğinin %92,0'si kullanılırken, faiz hariç harcamalarda özellikle cari transferler ile sermaye giderleri kaynaklı olarak, bütçe ödeneğinin 2,7 milyar YTL üzerine çıkılmıştır.

Faiz giderlerinin ise geçen yıl, 2006 yılına göre %6 oranında artışla 48,7 milyar YTL seviyesine yükselmiştir. 2007 yılında, iç borç faiz giderleri %8,5 oranında artarak 42,3 milyar YTL olurken dış borç faiz giderleri %7,8 oranında gerilemiştir.²¹

IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

2007 yılı Aralık ayında Net Dış Varlıklar 0,9 milyar dolar, İç Döviz Yükümlülükleri ise 3,3 milyar dolar azalmıştır. Yükümlülükteki düşüşün varlıktaki düşüşten daha fazla olması sonucu Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu 2,5 milyar dolar artarak 32,9 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde piyasadan düzenli ihaleler yoluyla 0,9 milyar dolarlık döviz alımı gerçekleştirilirken, Aralık ayında Merkez Bankası Net Rezervleri 1,1 milyar dolar azalmıştır.

Tablo 49. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2007

	2007 Aralık / 2007 Kasım	2007 Aralık / 2006 Aralık
Emisyon	5	8,3
Rezerv Para	15,5	8,3
M2*	4,9	20,9
M2Y*	3,2	14,5
Toplam Mevduat (TL+YP)	2,3	15,3
Mevduat Banka. Kredileri (Yurtiçi)	1,7	25,9
TEFE	0,2	8,4

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

2007 yılında reel kur endeksi önemli ölçüde artış göstermiş ve 2007 yılı Ocak ayında 165 olan kur yıl boyunca artış eğilimi göstererek Aralık ayı itibarıyla 190,3 seviyesine yükselmiştir.

Merkez Bankası 2007 yılı içerisinde toplamda 4 kez faiz indirimine gitmiştir. Merkez Bankası Para Politikası Kurulu, ilk dokuz ay boyunca faiz oranlarında herhangi bir değişikliğe gitmezken Eylül ayında faizleri %17,5'ten %17,25'e, Ekim ayında %17,25'ten %16,75'e, Kasım ayında %16,75'ten %16,25'e e en son Aralık ayında %16,25'ten %15,75'e düşürmüştür.²²

²¹ http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/2006_7meryon.php

²² www.tcmb.gov.tr

V. Fiyat Gelişmeleri:

2007 Aralık ayında TÜFE’de aylık artış %0,15, yıllık artış %6,31 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde; ÜFE’nin ana alt kalemleri olan tarım kesimi fiyatları %0,85, sanayi kesimi fiyatları %0,06 oranında artmıştır.

Aralık ayında TÜFE %0,15 oranında artmıştır. Bu dönemde çekirdek göstergelerdeki aylık artışlar (A kodlu gösterge hariç) genel endeksin altında gerçekleşirken, hizmet fiyatlarındaki olumlu seyir devam etmiştir. Ocak ayı enflasyon verileri, piyasa beklentilerinin altında kalmış ve dezenflasyon eğilimi sürmüştür.

Aralık ayında TÜFE; giyim ve ayakkabı, harcama grubundaki yüksek oranlı düşüşün etkisiyle beklentilerin altında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, endekste en yüksek ağırlığa sahip olan gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubu fiyatları bu dönemde %1,83 oranında artış göstermiştir. Önceki aylarda fiyat düşüşlerinin gözlendiği eğitim, eğlence ve kültür ile sağlık sektörlerindeki olumlu seyrin Ocak ayında da sürmesi, hizmet enflasyonundaki gerilemenin devam ettiğine işaret etmektedir.

Tablo 50. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2007

	Aylık % Değişim		12 Aylık % Değişim		Yıllık Ortalama % Değişim	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Toptan Eşya Fiyatları Endeksi						
Genel	-0,12	0,15	11,58	5,94	9,34	6,31
Tarım	-1,07	0,85	2,53	15,70	7,29	7,58
Sanayi	0,10	0,06	13,81	3,78	9,74	6,02
- Madencilik	0,30	2,69	13,57	15,49	14,58	9,34
- İmalat	0,06	0,07	12,33	4,27	9,34	5,58
- Elektrik, gaz, su	0,44	-0,92	36,90	-5,59	13,35	10,93
Tüketici Fiyatları Endeksi						
Genel	0,23	0,22	9,65	8,39	9,60	8,76
- Gıda ve alkolsüz içe., tütün	0,60	0,36	11,17	12,03	9,70	12,42
- Alkollü iç. tütün	0,01	0,01	5,06	17,20	20,97	9,92
- Giyim- ayakkabı	-2,00	-1,25	1,91	4,08	-0,08	4,52
- Konut	0,71	0,97	14,04	11,48	12,65	11,21
- Ev eşyası	0,14	0,19	7,31	4,17	5,61	7,60
- Sağlık	0,02	-0,67	7,93	0,85	3,83	4,77
- Ulaştırma	0,36	-0,08	10,15	5,26	10,27	5,61
- Haberleşme	-0,14	1,46	1,34	-1,78	2,60	-0,84
- Eğlence, Kültür	1,20	-0,43	8,25	-1,26	4,97	3,66
- Eğitim	0,03	-0,05	7,73	5,96	7,76	7,21
- lokanta ve oteller	0,31	0,57	13,54	10,87	13,93	11,19

- Çeş. Mal ve hizmetler	-0,12	-0,60	12,33	5,08	16,43	5,56
-------------------------	-------	-------	-------	------	-------	------

Kaynak: www.tuik.gov.tr

VI. İktisat Politikaları

2007 yılında Toplam net dış borç stokumuz önceki yıla göre %24,2 oranında artarak 183,4 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Burada en yüksek artış %87,2'lik artışla katılım bankaları ve yatırım kalkınma bankalarında görülmüştür.

Program çerçevesinde belirlenen yüksek faiz dışı fazla hedefine sadık kalınması ve bütçe uygulamalarında yapılan reformlar sonucunda kamu maliyesinde belirgin iyileşmeler görülmektedir. Bu politikaların etkisiyle, borç stokunun vadesi uzamış, döviz kuruna duyarlılığı azalmış ve nispi seviyesi önemli oranda gerilemiştir.

Türkiye'de kayıt dışılığın önemli nedenlerinden birisi olan doğrudan vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payının düşük olmasıdır. Bundan dolayı son yıllarda bütçenin faiz dışı fazla vermesinin en önemli kaynağı dolaylı vergilerdir. Harcamalar kısmında ise faiz dışı harcama kalemleri kontrol altına alınmış ancak, başta sosyal güvenlik gibi yapısal sorunlardan kaynaklı olmak üzere toplam harcamalar öngörülenin üzerinde gerçekleşmiştir.

Borç stoku, 2007 yılı sonunda önceki yıla göre %3,4 oranında artarak 333,4 milyar YTL'ye çıkmıştır. 255,3 milyar doları iç piyasadan borçlanılırken, 78,2 milyar doları dış piyasadan elde edilmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin toplam brüt dış borç stoku 248,9 milyara dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamu sektörü 73,4 milyar dolar borçlanırken, özel sektör 159,6 milyar dolar borçlanmıştır. Özel sektör borçlanması önceki yıl göre %30 artış gösterirken 2003 yılına göre %226 oranında artış göstermiştir. Bu, özel sektörümüzün hem dışardan daha fazla kaynak sağladığını hem de ekonomik gelişmeye bağlı olarak başta bankalar olmak üzere özel sektörün geliştiğini göstermektedir.

ALTINCI BÖLÜM
2008 YILI EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ VE GENEL UYGULANAN
EKONOMİK POLİTİKALAR

I. GSMH, Sanayi Üretimi ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

1. Sektörel Büyüme Hızları

2008 yılının ilk çeyreğinde %7,3 oranında büyüyen Türkiye ekonomisi, krizin de büyüme oranında yüksek oranda düşüş göstererek 2. çeyrekte %2,8'e gerilemiştir. 2008 yılının 3. çeyreğinde %1,2 oranında büyüme gösteren Türkiye ekonomisi 2008'in son çeyreğinde %6,2 gibi yüksek bir oranda daralma yaşamıştır.

Son çeyrekte yaşanan daralmada sektörler itibariyle en fazla daralma gösteren sektör %15,4 oranı ile Toptan ve perakende ticaret sektörü olmuştur. Ardından en yüksek düşüş %13,4 oranı ile İnşaat sektöründe yaşanmıştır.

İmalat sanayi ise 2008 ilk çeyreğinde %8,8 oranında büyüme yaşarken, ikinci çeyreğinde 4,8 ve üçüncü çeyreğinde %0,5 oranında büyüme göstermiştir. Son çeyreğe gelindiği zaman imalat sektöründe %10,8 oranında daraldığı görülmüştür.

GSYH'in diğer önemli alt bileşeni olan vergi ve sübvansiyon 2008 yılının son çeyreğinde %9,8 oranında daralmıştır.

2008 yılı son çeyreğinde büyüme gösteren sektörler bakıldığında zaman ilk sırada %9,5 büyüme oranı ile Mali aracı kuruluşlar sektörü yer almaktadır. İkinci sırada %4,6 büyüme oranı ile tarım ve ardından da %3,5 büyüme oranı ile Konut sektörü yer almaktadır.²³

Tablo 51. Sektörlere göre GSYİH artışı- 2008

	Yıllık		2008			
	2007	2008	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.
Tarım	-7,0	4,1	8,1	-1,6	5,3	4,6
Sanayi	5,8		7,1	3,7	1,4	-4,8
- İmalat	5,6	0,8	8,8	4,8	0,5	-10,8
Hizmetler	6,0	0,9	6,7	2,4	0,5	-4,5
- İnşaat	5,7	-7,6	-3,1	-5,0	-8,5	-13,4
- Ticaret	5,7	-0,9	10,2	4,5	-1,4	-15,4
- Ulaştırma	7,1	1,6	8,4	4,4	1,5	-7,1
- Mali Aracı Kur.	9,8	9,1	9,3	9,6	8,0	9,5
- Konut	2,1	2,3	1,5	1,6	2,5	3,5
Vergi- Sübvansiyon	5,9	-0,4	9,9	-3,3	2,4	-9,8

²³ <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131%u0131+ekonomisi>

GSYH	4,7	1,1	7,3	2,8	1,2	-6,2
-------------	------------	------------	------------	------------	------------	-------------

Kaynak: www.tuik.gov.tr

2. Talepte Gelişmeler

2008 yılının dördüncü üç aylık döneminde yerleşik hane halklarının tüketimi %0,3 oranında, kamu kesim sabit sermaye yatırımları da %13,1 oranında artmıştır. Bu dönemde; özel kesim sabit sermaye yatırımları ise %7,3 oranında azalmıştır.

Yerleşik ve yerleşik olmayan hane halklarının yurtiçi tüketiminin alt bileşenleri incelendiğinde; bu dönemde en yüksek artışların, %7,5'lik artışla sağlık harcamaları, %4,1'lik artışla eğitim harcamaları ile %3,3'lük artışla Konut,su,elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcamalarında gerçekleştiği görülmüştür. 2007 yılının tüm aylarında, Tüketici Güven Endeksi 100'ün altında seyretmiştir. Bilindiği gibi, Tüketici Güven Endeksinin 100'ün altında olması, tüketici güveninde kötümser duruma işaret etmektedir. Ocak 2007 itibariyle 91,8 olarak gerçekleşen endeks %2,2 artışla Aralık 2008 tarihinde 93,9'a çıkmıştır.

Özel kesim sabit sermaye yatırımlarının bileşenleri incelendiğinde; 2008 yılının dördüncü üç aylık döneminde, makine teçhizat yatırımlarının %25,3 oranında, inşaat yatırımlarının da %20,4 oranında azaldığı gözlenmiştir. Sözü edilen dönemde; makine teçhizat yatırımlarının önemli bir fonksiyonu olan yatırım malları ithalatının, %-3,4 oranında azaldığı gözlenmiştir.

2007 yılının dördüncü üç aylık döneminde; kamu makine-teçhizat yatırımları %13 oranında, inşaat yatırımları %4,5 oranında artması, kamu sabit sermaye yatırımlarının yüze oranında artmasında etkili olmuştur.

3. Sanayi üretimi

Aylık verilere göre, sanayi üretimi, 2008 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %17,6 oranında azalmıştır. Mevsimsel düzeltilmiş sanayi üretim endeksinde ise Aralık ayında Kasım ayına göre %14,4 oranında azalış gerçekleşmiştir.

2008 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre, imalat sanayi, enerji ve madencilik sektörleri üretimleri sırasıyla, %19,9, %5,3 ve %2 oranlarında azalmıştır.

2008 yılı Aralık ayı imalat sanayi üretimindeki azalışta; endeks içindeki payları yüksek olan, tekstil ürünleri, kimya, taş-toprak, ana metal ve taşıt alt sektörlerinde kaydedilen üretim azalışları etkili olmuştur

4. İşgücü Piyasaları

2008 yılının Aralık ayında işgücündeki artış 2007 yılının aynı dönemine göre 1 milyon 130 bin kişi olurken, aynı dönemde istihdam edilenlerin sayısı 2007 yılının Aralık ayına göre 293 bin kişi artarak 20 milyon 736 bin kişiye ulaşmıştır. 2008 yılının Aralık ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre, tarım ve hizmetler sektöründe

(inşaat sektörü dahil) sırasıyla, 202 bin kişi ve 296 bin kişi istihdam artışı gözlenmiştir. Sanayi sektörü istihdamı ise 205 bin kişi azalmıştır. Tarım dışı istihdam ise söz konusu dönemde önceki yıla göre 91 bin kişi artmıştır.

Türkiye genelindeki işsizlik oranı 2008 yılının Aralık ayında, 2007 yılının aynı dönemine göre 3 puan artarak %13,6 olarak gerçekleşmiştir. İşsiz sayısı ise, geçen yıl aynı dönemine göre 1 milyon 125 bin kişi artarak 3 milyon 802 bin kişiye yükselmiştir. Bu dönemde, Türkiye'de tarım dışı işsizlik oranı geçen yıla göre 4,3 puan artarak %17,3; genç nüfusta işsizlik oranı ise geçen yıla göre 5,1 puan artarak %25,7 olarak gerçekleşmiştir.

II. Ödemeler Dengesi

1. Cari işlemler Dengesi

A. Dış Ticaret Dengesi

2008 yılı Aralık ayında geçen yılın aynı ayına göre, ihracat %21 oranında azalarak 7.7 milyar dolar, ithalat %30,1 oranında azalarak 11.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılı Aralık ayında %60,3 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2008 yılının aynı ayında %68,2 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında ihracat 2007 yılına göre %23,1 oranında artarak 132 milyar dolar, ithalat %18,7 oranında artarak 201,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında 62.8 milyar dolar olan dış ticaret açığı (bavul ticaret, navlun hariç) 2008 yılında yüzde 11,2 oranında artarak 69.8 milyar dolara yükselmiştir.

İhracatta Yaşanan Gelişmeler

2007 yılında yüzde 26 oranında artan imalat sanayi ürünleri ihracatı artış hızı 2008 yılında %23,8 oranında gerçekleşmiş ve imalat sanayi ürünleri ihracatı 125.2 milyar dolar olmuştur. 2008 yılında fasıllar bazında en büyük ihracat kalemi kara taşıtları ve bunların aksam parçaları olurken, bu fasılı demir ve çelik, kazan-makine-mekanik cihazlar ve örme giyim eşyası izlemiştir. Aynı yılda inci, kıymetli taş ve mamulleri ihracatı önemli oranda artmıştır.

2008 yılında geniş ekonomik sınıflamaya göre yatırım malları ihracatı önceki yıl aynı dönemine göre %21,5, ara malı ihracatı %37, tüketim malları ihracatı %7,7 oranında artış göstermiştir.

Tablo 52. Sektörel İhracat – milyon dolar -2008

	Yıllık			% Değişim	
	2006	2007	2008	07/06	08/07
Toplam	85.535	107.272	132.003	25,4	23,1
Tarım ve Ormancılık	3.481	3.725	3.928	7,0	5,4

Madencilik	1.146	1.661	2.155	44,9	29,7
İmalat	80.246	101.082	125.173	26,0	23,8
- Kara taşıtları	11.886	15.904	18.300	33,8	15,1
- Örne giyim eşyası	6.937	8.022	7.833	15,6	-2,4
- Elektrikli makine, cihazlar	6.327	7.423	8.004	17,3	7,8
- Kazan, makine ve mek.cihaz	6.517	8.781	10.260	34,7	16,8
- Demir ve çelik	6.273	8.372	14.949	33,5	78,5
- Örülmemiş giyim eşyası	4.711	5.445	5.326	15,6	-2,2
- Demir veya Çelikten eşya	3.336	4.130	5.746	23,8	39,1
- Mineral yakıt ve yağlar	3.567	5.148	7.531	44,3	46,3
- Yenilen meyveler	2.388	2.671	2.854	11,8	6,9
- Dokumaya elv. madd. hazır eşya	1.920	2.110	2.098	9,9	-0,6
- Plastik ve mamulleri	2.214	2.822	3.562	27,5	26,2
- İnci kıymetli taş ve mamulleri	1.824	2.624	5.384	43,8	105,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

İthalatta Yaşanan Gelişmeler

Yatırım malları ithalatı önceki yıla göre %3,6, ara malı ithalatı %22,7, tüketim malı ithalatı %15 oranında artış göstermiştir.

2008 yılında ithalatta en büyük kalem mineral yakıtlar, mineral yağlar olmuştur. 2008 yılında bu durum devam etmektedir. Bu fasılı demir ve çelik izlemiştir. 2008 yılında inci kıymetli taş ve mamulleri ithalatı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4,3 oranında azalmıştır.

Tablo 53. Sektörel İthalat-milyon dolar -2008

	Yıllık			Artış	
	2006	2007	2008	07/06	08/07
Toplam İthalat	139.576	170.063	201.823	21,8	18,7
- Mineral yakıt. Yağlar	28.859	33.883	48.207	17,4	42,3
- Kazan. makine. Mekanik cihazlar	18.999	22.570	22.515	18,8	-0,2
- Kara taşıtları	11.408	12.397	12.790	8,7	3,2
- Elek. Makine ve cihazlar	10.881	13.295	13.868	22,2	4,3
- Demir ve çelik	11.525	16.182	23.158	40,4	43,1
- Plastik ve mamulleri	6.918	8.688	9.385	25,6	8,0
- İnci, kıymetli taş ve metal ürünleri	4.406	5.906	5.654	34,0	-4,3
- Organik kimyasal ürünler	3.642	3.996	4.421	9,7	10,6
- Eczacılık ürünleri	3.036	3.524	4.360	16,1	23,7
- Optik alet ve cihazlar	2.723	3.012	3.442	10,6	14,3
- Pamuk.pamuk ipliği	2.090	2.830	2.330	35,4	-17,7

Kaynak: www.tuik.gov.tr

B. Hizmetler Dengesi

Net turizm gelirleri 2008 yılında bir önceki yıla göre %20,9 oranında artarak 18.4 milyar dolara ulaşmıştır. Hizmetler başlığının diğer önemli bir kalemi olan taşımacılık kaleminde 2007 yılında 385 milyon dolar net çıkış olmuşken, 2008 yılında 167 milyon dolar tutarında net giriş gerçekleşmiştir. İnşaat hizmetleri 2008 yılında bir önceki yıla göre %28,3 oranında artarak 974 milyon dolar olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, 2007 yılında toplam 13.3 milyar dolar fazla veren hizmetler dengesi kalemi, 2008 yılında 17.4 milyar dolar fazla vermiştir.

C. Gelir Dengesi

2008 yılında gelir dengesi kaleminde 7.9 milyar dolar net çıkış kaydedilmiştir. Bu dönemde yatırım geliri kaleminin altında yer alan doğrudan yatırımlar ve diğer yatırımlarda (faizler) gerçekleşen net çıkışlar, sırasıyla 2,3 milyar dolar ve 6.4 milyar dolar olurken; portföy yatırımlarından kaynaklanan net girişler 972 milyon dolara ulaşmıştır.

D. Cari Transferler

2008 yılında cari transferler bir önceki yıla göre %10 oranında azalarak 2 milyar dolar olmuştur. Söz konusu dönemde işçi gelirlerinden 1.3 milyar dolar giriş sağlanmıştır.

Tablo 54. Cari İşlemler Dengesi- milyon dolar -2008

	2006	2007	2008
I. Dış Ticaret Dengesi	-40.962	-46.677	-52.870
1. İhracat f.o.b.	92.915	114.332	137.105
2. İthalat c.i.f.	-	-170.063	-
	139.576		201.823
3. Diğer	5.699	9.054	11.848
II. Hizmetler Dengesi(Net)	13.694	13.323	17.356
1. Taşımacılık	449	-385	167
2. Turizm	14.110	15.227	18.404
3. İnşaat Hizmetleri	879	759	974
4. Finansal Hizmetler	-247	-228	-137
5. Diğer Ticari Hizmetler	-434	-821	-1.304
6. Resmî Hizmetler	-920	-733	-795
7. Diğer Hizmetle	475	403	723
III. Gelir Dengesi	-6.691	-7.108	-7.921
1. Ücret Ödemeleri	-107	-70	-75
2. Yatırım Geliri	-6.584	-7.038	-7.846
Doğrudan Yatırımlar	-1.053	-2.100	-2.374
Portföy Yatırımları	-662	383	972
Diğer Yatırımlar	-4.869	-5.321	-6.444

Faiz Gideri	-6.322	-7.479	-8.466
Uzun Vade	-5.516	-6.785	-7.824
Kısa Vade	-806	-694	-642
IV. Cari Transferler	1.908	2.243	2.019
İşçi Gelirleri	1.111	1.209	1.324
Cari İşlemler Dengesi	-32.051	-38.219	-41.416

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

2008 yılında döneminde net sermaye girişi bir önceki yıla göre %0,4 oranında azalarak 36,5 milyar dolar olmuştur. 2008 yılında yurt dışında yerleşik kişilerin yurt içinde yaptıkları net yatırımlar bir önceki yıla göre %19,6 oranında azalarak 17.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda yurt dışında yerleşik kişilerin net gayrimenkul alımları 2.9 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. 2008 yılında Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin yurt dışındaki ortaklarından kullandıkları kredilerle ilgili olarak 374 milyon dolar net kullanım gerçekleştirdikleri görülmektedir. Aynı yılda yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında yaptıkları net yatırımlar 2.6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda doğrudan yatırımlarda gerçekleşen net sermaye girişi 2007 yılına göre %24,1 oranında azalarak 15.1 milyar dolar olmuştur.

2007 yılında 717 milyon dolar net sermaye girişi olan portföy yatırımlarında 2008 yılında 4.8 milyar dolar çıkış olmuştur. 2008 yılında yurtiçinde yerleşik kişilerin yurt dışında 1.3 milyar dolar tutarında net menkul değer alımı gerçekleştirdiği görülmektedir. Söz konusu dönemde, yurtdışında yerleşik kişiler hisse senedi piyasasında 716 milyon dolar net alım, devlet iç borçlanma senetleri piyasasında 4.2 milyar dolar tutarında net satım gerçekleştirmişlerdir.

Tablo 55. Sermaye Hareketleri-milyon dolar -2008

	2006	2007	2008
Sermaye ve Finans Hesapları	32.064	36.622	36.489
1. Doğrudan Yatırımlar (net)	19.261	19.940	15.133
-Yurtdışında	-924	-2.106	-2.585
-Yurtiçinde	20.185	22.046	17.718
2. Portföy Yatırımları (net)	7.373	717	-4.778
-Hisse Senetleri	1.939	5.138	716
-Borç Senetleri	9.463	-2.358	-4.218
3. Diğer Yatırımlar (net)	11.544	23.997	25.077
Ticari Krediler (Yükümlülükler)	674	4.231	1.494
Krediler (Yükümlülükler)	19.403	27.595	27.070
- Merkez Bankası	0	0	0

- Genel Hükümet	-5.223	-3.901	742
- Bankalar	5.814	5.608	2.909
- Diğer Sektörler	18.812	25.888	23.419
4. Rezerv Varlıklar	-6.114	-8.032	1.057
Net Hata Noksan	-13	1.597	4.927

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Diğer yatırımlar kaleminde 2007 yılında 24 milyar dolar net giriş gerçekleşmişken, 2008 yılının aynı döneminde 25 milyar dolar net giriş gerçekleşmiştir. 2007 yılında resmi rezervler 8 milyar dolar artış göstermişken, 2008 yılının aynı döneminde 1 milyar dolar düşüş olmuştur.

2007 yılı sonunda 73.3 milyar dolar seviyesinde bulunan Merkez Bankası brüt rezervleri, geçici verilere göre 2008 yılı Kasım ayı sonunda 71.2 milyar dolara yükselmiştir.

III. Merkezi Yönetim Bütçesi

2008 yılında bir önceki yıla göre, merkezi yönetim bütçesi faiz hariç harcamaları %12,9, faiz harcamaları ise %3,9 oranında artmıştır. Böylece, toplam harcamalar %10,7 oranında artarak 226 milyar YTL düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı yılda, gelirlerdeki artış %9,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler kapsamında, 2008 yılının tamamında bütçe dengesi 17,1 milyar YTL açık verirken, faiz dışı fazla geçen yıla göre %4,1 oranında azalarak 33,6 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.²⁴

Tablo 56. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi – Milyon YTL (% Değişim)- 2008

	2007	2008	% Artış	2008 Bütçe Tahmini	Gerç. Oranı %
Gelirler	190,360	208,898	9.7	204,556	102.1
Genel Bütçe	184,803	202,790	9.7	199,411	101.7
Vergi Gelirleri	152,835	168,087	10.0	171,206	98.2
Vergi Dışı Normal Gelirler	23,945	24,324	1.6	23,096	105.3
Sermaye Gelirleri	6,080	9,105	49.8	4,307	211.4
Alınan Bağış ve Yardımlar	1,845	869	-52.9	802	108.5
Özel Bütçe Gelirleri	3,972	4,369	10	3,417	127.8
Düzen ve Denet. Kurum. Gelirleri	1,585	1,740	9.7	1,728	100.6
Harcamalar	204,068	225,967	10.7	222,553	101.5
Faiz Dışı Harcamalar	155,315	175,306	12.9	166,553	105.3

²⁴ http://www.muhasibat.gov.tr/mbulten/2006_7meryon.php

Personel Giderleri	43,569	48,825	12.1	48,672	100.3
Sosyal Gv. Kur. Devlet Primi	5,805	6,402	10.3	6,405	99.9
Mal ve hizmet Alımları	22,258	23,941	7.6	22,905	104.5
Cari Transferler	63,292	70,116	10.8	69,207	101.3
Sermaye Giderleri	13,003	18,441	41.8	11,775	156.6
Sermaye Transferleri	3,542	3,173	-10.4	2,084	152.2
Borç Verme	3,846	4,411	14.7	3,934	112.1
Yedek denek	0	0	0	1,571	0
Faiz Harcamaları	48,753	50,661	3.9	56,000	90.5
Bt Dengesi	-13,708	-17,069	24.5	-17,997	94.8
Faiz Dış Denge	35,045	33,592	-4.1	38,003	88.4

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1. Merkezi Yönetim Bt Gelirleri

2008 yılında genel bt gelirleri bir önceki yıla göre %9,7 oranında artarak 202,8 milyar YTL düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu yılda, gelir vergisi tahsilatı %10,4, kurumlar vergisi tahsilatı %22,9, motorlu taşıtlar vergisi tahsilatı ise %12 oranında artış kaydetmiştir.

2008 yılında, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri tahsilatı, önceki yıla göre, %5,8 oranında artmıştır. Bu kapsamda, dahilde alınan KDV tahsilatı yaklaŐık olarak 2007 yılı seviyesinde gerçekleşirken, doğalgaz ve petrol ürünleri üzerinden alınan TV tahsilatı %8,6, alkollü içkiler ve tütün mamulleri üzerinden alınan TV tahsilatı %5,2 oranında artarken, motorlu taşıtlar üzerinden alınan TV tahsilatı %11,4, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallar üzerinden alınan TV tahsilatı %3,8 oranında azalmıştır. 2008 yılının Ekim ve Kasım aylarına benzer Şekilde Aralık ayında da, özel kesim talebindeki daralmanın etkisiyle motorlu araç, dayanıklı tüketim ve ÖTV'ye tabi diğer malların satışlarında görülen azalmanın TV tahsilatını olumsuz etkilediği görülmektedir. Aynı dönemde, damga vergisi tahsilatındaki artış oranı %8,3, harç gelirlerindeki artış oranı ise %6,3 olarak gerçekleşmiştir. Banka ve sigorta muameleleri vergisi tahsilatında %17,3, özel iletişim vergisi tahsilatında ise %8,1 oranında artış olduğu gözlenmektedir.

2008 yılında, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi tahsilatı 2007 yılına göre, %13,1 oranında artarak 32,8 milyar YTL olmuştur. 2008 yılında, ithalde alınan KDV gelirindeki artış oranı %13,1, gümrük vergisi tahsilatındaki artış oranı ise %13,4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 57. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri -Milyon YTL (% Değ.)- 2008

	Ocak-Aralık		Artış %	2008 Bütçe Tahmini	Gerç. Oran %
Toplam	190,360	208,898	9.74	204,556	102.1
Genel Bütçe Gelirleri	184,803	202,790	9.73	199,411	101.7
Vergi Gelirleri	152,835	168,087	10.0	171,206	98.2
Gelir Üzerinden Al. Ver.	48,198	54,933	14.0	52,600	104.4
Gelir Vergisi	34,447	38,028	10.4	38,100	99.8
Kurumlar Vergisi	13,751	16,905	22.9	14,500	116.6
Servet Üzerinden Al. Ver.	3,645	4,088	12.1	4,029	101.5
Mal ve Hizmet Üz. Al. Ver.	63,590	67,253	5.8	71,382	94.2
Dahilde Alınan KDV	16,793	16,799	0.0	17,652	95.2
ÖTV	39,111	41,832	7.0	44,719	93.5
BSMV	3,149	3,695	17.3	3,976	92.9
ÖİV	4,211	4,551	8.1	4,635	98.2
Diğer	327	376	15.2	400	94.0
Dış Ticaretten Alınan Ver.	28,970	32,775	13.1	33,502	97.8
İthalde Alınan KDV	26,493	29,968	13.1	30,500	98.3
Diğer	2,478	2,806	13.3	3,002	93.5
Diğer Vergiler	3,688	3,996	8.3	4,293	93.1
Vergi Dışı Gelirler	23,945	24,324	1.6	23,096	105.3
Sermaye Gelirleri	6,080	9,105	49.8	4,307	211.4
Alınan Bağış ve Yardımlar	1,845	869	-52.9	802	108.5
Özel Bütçe Gelirleri	3,972	4,369	10.0	3,417	127.8
Düzen. Ve Denet. Kurum. Gelirleri	1,585	1,740	9.7	1,728	100.6

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2008 yılında genel bütçe gelirleri kapsamında; vergi dışı gelirler geçen yıla göre %1,6 oranında artarak 24,3 milyar YTL seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde, sermaye gelirleri, Türk Telekom A.Ş.'ye ait kamunun elinde bulunan payların bir kısmının özelleştirilmesinden ve 4046 sayılı Kanunun geçici 23 ve 24'üncü maddeleri uyarınca elde edilen gelirlerin de etkisiyle, 2007 yılına göre %49,8 oranında artarak 9,1 milyar YTL, alınan bağış ve yardımlar ile özel gelirler ise 869 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında, özel bütçeli kuruluşlar 4,4 milyar YTL, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ise 1,7 milyar YTL öz gelir elde etmişlerdir.

2. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

2008 yılında, bir önceki yıla göre personel giderleri %12,1, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi katkıları ise %10,3 oranında artış göstermiştir. Bu yılda, sağlık için 6,8 milyar YTL, diğer mal ve hizmet alımları için 17,2 milyar YTL olmak üzere mal ve hizmet alımları için toplam 23,9 milyar YTL harcama yapılmıştır. Aynı

yılda sosyal güvenlik kurumlarına 36,2 milyar YTL, tarımsal destekleme amaçlı olarak 5,8 milyar YTL, mahalli idarelere, fonlara ve diğer kuruluşlara gelirden ayrılan paylar kapsamında 20 milyar YTL cari nitelikli transfer yapılmıştır. 2008 yılında 18,4 milyar YTL sermaye gideri, 3,2 milyar YTL sermaye transferi yapılırken borç verme kapsamında 4 milyar YTL harcama gerçekleştirilmiştir. Sermaye transferi kaleminde 2007 yılına göre görülen %10,4 oranındaki azalma Köy-Des Projesi kapsamında yerel idarelere yapılan transferlerdeki azalmadan kaynaklanmaktadır.

2008 yılında, merkezi yönetim bütçesi faiz giderleri 2007 yılına göre %3,9 oranında artmıştır. Bu kapsamda, iç borç faiz giderlerindeki artış %6,1, dış borç faiz giderlerindeki azalış ise %10,4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 58. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları -Milyon YTL (% Değ) - 2008

	Ocak- Aralık		Artış	2008 Bütçe Tahmini	Gerç. Oranı %
	2007	2008	%		
Toplam	204,068	225,967	10.7	222,553	101.5
Faiz Dışı Harcamalar	155,315	175,306	12.9	166,553	105.3
Personel Giderleri	43,569	48,825	12.1	48,672	100.3
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	5,805	6,402	10.3	6,405	99.9
Mal ve Hizmet Alımları	22,258	23,941	7.6	22,905	104.5
Sağlık Harcamaları	6,625	6,764	2.1	6,741	100.3
Diğer	15,633	17,176	9.9	16,164	106.3
Cari Transferler	63,292	70,116	10.8	69,207	101.3
KİT Görev Zararları	730	1,284	75.7	733	175.1
Sosyal Güv Kuruluşları	33,410	36,156	8.2	37,963	95.2
Gelirden Ayrılan Paylar	17,192	20,028	16.5	19,391	103.3
Tarımsal Destekleme	5,555	5,811	4.6	5,400	107.6
Diğer	6,404	6,837	6.8	5,720	119.5
Sermaye Giderleri	13,003	18,441	41.8	11,775	156.6
Sermaye Transferleri	3,542	3,173	-10.4	2,084	152.2
Borç Verme	3,846	4,411	14.7	3,934	112.1
Yedek Ödenekler				1,571	
Faiz Harcamaları	48,753	50,661	3.9	56,000	90.5
İç Borç Faiz	42,289	44,870	6.1	48,934	91.7
Dış Borç Faiz	6,464	5,791	-10.4	7,066	82.0

Kaynak: Maliye Bakanlığı

IV. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

2008 yılı Aralık ayında Net Dış Varlıklar 2,9 milyar dolar, İç Döviz Yükümlülükleri 5,4 milyar dolar azalmıştır. Varlık ve yükümlülük kalemlerinde görülen bu gelişme neticesinde Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu 2,5 milyar dolar artarak 36,3 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde piyasadan düzenli ihaleler

yoluyla döviz alım satımı gerçekleştirilmezken, Merkez Bankası Net Rezervleri 1,1 milyar dolar azalarak 69,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 59. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)- 2008

	2008 Aralık / 2008 Kasım	2008 Aralık / 2007 Aralık
Emisyon	-1,7	17,1
Rezerv Para	-2	24,4
M2	1,7	25,9
M2Y	2,1	24,9
Toplam Mevduat (TL+YP)	3,7	27
Mevduat Banka. Kredileri (Yurtiçi)	-0,6	24,6
TEFE	-0,4	10,1

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

Aralık ayında bir önceki aya göre M1 para arzı %0,1 oranında gerilerken; M2 ve M2Y para arzları sırasıyla %1,7 ve %2,1 oranlarında artış göstermiştir. 2007 yıl sonuna göre ise, M1 para arzı %9,2 oranında artmış ancak reel olarak gerilemiş; M2 ve M2Y para arzları ise %25,9 ve %24,9 oranlarında artarak reel olarak artış kaydetmiştir.

Aralık ayında bankalar arası hariç toplam mevduat hacmi, bir önceki aya göre %3,7 oranında artarak 405,6 milyar YTL'ye yükselmiştir. 2008 Ağustos-Kasım döneminde gerileme eğilimi gösteren YP mevduatlarında, Aralık ayında artış gerçekleşmiştir. Bir önceki aya göre yurtiçi yerleşiklerin YP mevduatlarının dolar cinsinden değeri, euro/dolar paritesindeki artışın da etkisiyle %6,9 oranında artarak 84,8 milyar dolara yükselmiştir. Yurtiçi yerleşiklerin YTL mevduatları ise Aralık ayında %3,3 oranında artarak 268,8 milyar YTL'ye yükselmiştir.²⁵

Mevduat bankalarının yurtiçi kredileri Aralık ayında bir önceki aya göre %0,6 oranında azalarak 267,7 milyar YTL'ye gerilemiştir. Bu dönemde ticari krediler ve tüketici kredilerinde gerileme olmuştur. 2008 yılı Kasım ayı itibarıyla %70 seviyesinde olan mevduat bankaları yurtiçi kredilerinin yurtiçi mevduatlara oranı ise, 2008 yılı Aralık ayı itibarıyla ise %67,5'e gerilemiştir.

Merkez Bankası 2008 yılı içerisinde toplamda 4 kez faiz indirimine giderken 3 kez de faiz artırımına gitmiştir. Ocak ayında faizler %15,75'ten %15,50'ye, Şubat'ta %15,5'ten %15,25'e düşürülmüştür. Ardından iki ay boyunca faizlerde değişiklik olmamıştır. Mayıs ayında bu sefer faizleri arttırmaya başlayan Merkez Bankası faiz oranlarını ilk önce %15,25'ten %15,5'e, Haziran ayında %15,5'ten %16,25'e ve ardından Temmuz ayında %16,25'ten %16,75'e yükseltmiştir. Sonrasında 3 ay

²⁵ www.tcmb.gov.tr

boyunca faizlere dokunmayan Merkez Bankası, Kasım ayında tekrar faizleri düşürerek %16,75'ten %16,25'e düşürmüştür. En son ise Aralık ayında faizler 125 baz puan düşürülerek %16,25'ten %15'e çekilmiştir.

2008 yılı Ocak ayında 191 düzeyinde gerçekleşen reel efektif kur düzeyi yıl içerisinde düzensiz bir seyir izlemiştir. İlk aylarda düşüş gösteren Nisan ayında 168 düzeyine gelerek yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Tekrar yükselmeye başlayan kur Ağustos ayında 194,1 düzeyi ile yıl içerisinde en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Kur tekrar düşme sürecine girerek 2008 yılı Aralık ayında 168,7 düzeyine düşmüştür.

V. Fiyat Gelişmeleri

2008 yılı Aralık ayında TÜFE piyasa beklentilerinin altında kalarak %0,41 oranında azalmıştır. TÜFE'deki 12 aylık artış ise %10,06 oranında gerçekleşmiştir. Böylelikle TCMB'nin yüzde 4 düzeyinde olan yıl sonu hedefi aşılmış, %11,1 düzeyinde olan Banka tahmininin ise altında kalmıştır.

ÜFE, Aralık ayında %3,54 oranında azalarak piyasa beklentilerinin oldukça altında kalmıştır. Bu dönemde; ÜFE'nin ana alt kalemleri olan tarım kesimi fiyatları %2,87, sanayi kesimi fiyatları %3,69 oranında gerilemiştir.

2008 yılında TÜFE'de en çok artış görülen harcama grubu %22,88 ile konut olmuştur. Bu gelişmede yakıt alt kalemindeki %38,55 oranındaki artış rol oynamıştır. Bu dönemde lokanta ve otellerde %13,44, gıdada %11,90 oranında artış kaydedilmiştir.

Aralık ayı TÜFE artışı; ulaştırma ve konut sektörlerindeki fiyat gerilemelerin etkisiyle piyasa beklentilerinin altında gerçekleşmiştir. Bu dönemde konut sektörü altında bulunan elektrik gaz ve diğer yakıtlar LPG tüpü ve kömürdeki fiyat gerilemelerinin etkisiyle %1,33 oranında azalmıştır. Ulaştırma sektöründe ise benzin, LPG ve mazottaki indirimler sonucu %2,51 oranında gerileme kaydedilmiştir.

Aralık ayında giyim kaleminde mevsimsel seyrinin üzerinde bir gerileme gözlenmiştir. Aralık ayında işlenmiş gıda fiyatları %0,04 oranında artarken, işlenmemiş gıda fiyatları %0,93 oranında artmıştır. Böylelikle gıda fiyatları %0,48 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde enerji fiyatlarında da %2,58 oranında azalma gözlenmiştir.

2008 yılında enerji ve gıdanın yıllık enflasyona katkısı ise %6,2 puan olmuştur. Bu rakam toplam enflasyonun %61'ini açıklamaktadır.

Aralık ayında ÜFE'de kaydedilen gerilemede emtia fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak petrol ürünleri ve ana metal sanayi fiyatlarında görülen azalışlar etkili olmuştur.

Aralık ayında; tarım, avcılık, ormancılık alt sektörü fiyatlarının %2,69, balıkçılık alt sektörü fiyatlarının ise %14,50 oranlarında azalması neticesinde tarım sektörü fiyatlarında %2,87 oranında gerileme kaydedilmiştir.

Sanayi sektöründe fiyatların Aralık ayındaki gelişimi incelendiğinde, sektör içinde en yüksek paya sahip olan imalat sanayi fiyatlarının %3,81 oranında gerilediği görülmektedir. Bu dönemde imalat sanayi içinde en yüksek ağırlığa sahip olan kalemlerden; kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri %22,76, ana metal sanayi %11,31 oranlarında gerilemiştir. Bu dönemde elektrik gaz ve su fiyatlarında %2,67, madencilik fiyatlarında ise %3,05 oranında gerileme kaydedilmiştir.

Tablo 60. Aralık Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)- 2008

	Aylık % Değişim		12 Aylık % Değişim		Yıllık Ortalama % Değişim	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Toptan Eşya Fiyatları Endeksi						
Genel	0,15	-3,54	5,94	8,11	6,31	12,72
Tarım	0,52	-2,87	15,70	0,16	7,58	11,61
Sanayi	0,06	-3,69	3,78	10,07	6,02	12,98
- Madencilik	2,69	-3,05	15,49	16,93	9,34	22,85
- İmalat	0,07	-3,81	4,27	6,36	5,58	11,75
- Elektrik, gaz, su	-0,92	-2,67	-5,59	60,28	10,93	26,21
Tüketici Fiyatları Endeksi						
Genel	0,22	-0,41	8,39	10,06	8,76	10,44
- Gıda ve alkolsüz içe., tütün	0,36	0,48	12,03	11,90	12,42	12,79
- Alkollü iç. tütün	0,01	0	17,20	0,32	9,92	7,07
- Giyim- ayakkabı	-1,25	-3,92	4,08	-1,54	4,52	2,49
- Konut	0,97	-0,53	11,48	22,88	11,21	19,64
- Ev eşyası	0,19	0,59	4,17	10,37	7,60	6,89
- Sağlık	-0,67	-0,31	0,85	2,01	4,77	0,41
- Ulaştırma	-0,08	-2,51	5,26	2,37	5,61	7,97
- Haberleşme	1,46	0,51	-1,78	5,74	-0,84	1,81
- Eğlence, Kültür	-0,43	0,59	-1,78	5,74	-0,84	1,81
- Eğitim	-0,05	-0,08	5,96	7,32	7,21	6,76
- lokanta ve oteller	0,57	0,23	10,87	13,44	11,19	13,38
- Çeş. Mal ve hizmetler	-0,60	1,49	5,08	11,66	5,56	9,63

Kaynak: www.tuik.gov.tr

VI. İktisat Politikaları

Küresel krizler birlikte gelen belirsizliğe ek olarak, yurt içi talepte oluşan yavaşlamanın vergi gelirlerini olumsuz etkilemesi ve bütçe harcamalarını artırması kamu maliyesi hedefleri üzerinde önemli baskı yaratmıştır.

2008 yılında bütçe gelirlerindeki artış bütçe giderlerindeki artıştan daha yüksek olmuştur. Bu gelişmede faiz giderlerinin düşmesi ve vergi gelirleri etkili olmuştur. Ayrıca, 4046 ve 4447 sayılı kanunlar çerçevesinde Özelleştirme Fonundan ve İşsizlik Sigortası Fonundan Hazine'ye aktarılan kaynağın merkezi yönetim bütçesine gelir olarak yazılması yüksek gelir performansına katkı sağlayan diğer unsurlardır. Özelleştirme fonundan 6 milyar YTL, İşsizlik Sigortası Fonundan ise 1,3 milyar YTL Hazineye aktarılmış ve merkezi yönetim bütçesine gelir olarak yazılmıştır.

Ayrıca, faiz dışı giderlerde en büyük paya sahip olan cari transferler sahip bulunmaktadır. Bağ kur ve SSK prim affının etkisiyle, sosyal güvenlik kurumuna açık finansmanı için yapılan transferler %8,1 oranında azalmıştır.

Son çeyrekte yoğun iç borç ödemesi yapılması sonucu faiz giderlerinin önceki yıla göre %55,9 artmış olması, merkezi yönetim bütçe giderlerindeki yüksek oranlı artışın belirleyicilerinden biri olmuştur.

Borç stoku; Merkezi yönetim borç stoku 2007 yılı sonuna göre %14 oranında artış göstererek 380,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 son çeyreği itibariyle Türkiye'nin toplam brüt dış borç stoku 2007 sonuna göre %11,1 artış göstererek 276,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam borcun %82,6'sını uzun vadeli dış borçlar oluştururken %18,3'ünü kısa vadeli borçlardan oluşmaktadır.

Kamu sektörü 2008 yılında 78,1 milyar dolarlık dış borç almış, bunların %90'ını da uzun vadeli dış borçlar almıştır. Kamunun kısa vadeli borçları azalırken uzun vadeli borç yapısı artmaktadır. Özel sektör, 2008 yılı son çeyreğinde 185,1 milyar dolar borçlanmıştır. 2007 yılı sonuna göre özel sektörün dış borcu %15,9 oranında artmıştır.

KAYNAKÇA

- Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK
- Hazine Müsteşarlığı, Borç Göstergeleri
- Maliye Bakanlığı- Kamu Hesapları Bülteni
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Enflasyon Raporu
- Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Göstergeler Raporu

İNTERNET SİTELERİ

- www.hazine.gov.tr
- www.tcmb.gov.tr
- www.dpt.gov.tr
- www.tuik.gov.tr
- www.maliye.gov.tr
- www.aky.com.tr
- www.bumko.gov.tr
- butce.wordpress.com,
- http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/2006_7meryon.php
- <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=2004+y%u0131%u0131+ekonomisi>
- <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous/DisBorcIstatistikleri>
- <http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=yPpKKV1W43DYLg1kW74TQ11QylqhrLhTDy61wFhCTqHpDfF4F5V6!-1254532323>